

**ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ
ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΟΜΑΔΕΣ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ : ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ
ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΙΑΣ ΧΩΡΑΣ**

ΕΚΠΟΝΗΣΗ : ΑΘΑΝΑΣΑΚΗ ΕΛΕΝΗ

**ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : Κ. ΖΟΠΟΥΝΙΔΗΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ**

**ΧΑΝΙΑ
ΙΟΥΛΙΟΣ 2019**

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	4
Λέξεις-Κλειδιά	4
Εισαγωγή.....	5
Κεφάλαιο 1	8
Θεωρητική Προσέγγιση	8
1.1 Ορισμοί- Έννοιες- Χαρακτηριστικά των Ομάδων ειδικών συμφερόντων.....	8
1.1.1 Τί είναι οι Ομάδες ειδικών συμφερόντων;.....	8
1.1.2 Προσεγγίσεις των ομάδων συμφερόντων	19
1.1.3 Διαστάσεις-χαρακτηριστικά ομάδων συμφερόντων	19
1.1.4 Τα μέσα και οι δυνατότητες των ομάδων συμφερόντων	22
1.2 Αιτίες δημιουργίας των ομάδων συμφερόντων.....	26
Κεφάλαιο 2	28
Βιβλιογραφική Ανασκόπηση περί Κορπορατισμού και Πλουραλισμού.....	28
Κεφάλαιο 3	41
3.1 Ομάδες συμφερόντων στην Ελλάδα –Αναλυτική προσέγγιση.....	41
3.2 Κινηματικές Δράσεις -ΜΚΟ	46
3.3 Ομάδες πίεσης και συμφερόντων στην ΕΕ.....	52
Κεφάλαιο 4	69
4.1 Οι ομάδες συμφερόντων στην Ελλάδα & η επίδρασή τους στην πολιτική και την ανάπτυξη. Γενική & ιστορική προσέγγιση.....	69
4.1.1 Ιστορική Προσέγγιση.....	69
4.2 Οι ομάδες συμφερόντων στην Ελλάδα & η επίδρασή τους στην πολιτική (κόμματα) και την ανάπτυξη.....	70
4.2.1 Μορφολογία του μωσαϊκού των ελληνικών ομάδων συμφερόντων.....	72
4.2.2 Κατανομή ισχύος των ομάδων συμφερόντων.....	72
4.2.3 Επιπτώσεις της επιρροής των ομάδων συμφερόντων.....	73
4.3 Ελληνική Νομοθεσία για τις ομάδες συμφερόντων.....	75
4.4 Αποτελέσματα διερεύνησης νομοθεσίας.....	85
Κεφάλαιο 5	90
Πολιτική-Κόμματα και ομάδες συμφερόντων στην Αρχαία Ελλάδα.....	90
Κεφάλαιο 6	93
Συμπεράσματα.....	93
Βιβλιογραφία	95
Πίνακες	102

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστώ τον Επιβλέπων καθηγητή κ. Ζοπουνίδη, γιατί μου έδωσε την ευκαιρία να ασχοληθώ με ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον θέμα, καθώς και για την αμέριστη και ουσιαστική επιστημονική βοήθεια και καθοδήγηση που μου παρείχε.

Ακόμη ευχαριστώ όλους τους καθηγητές που με δίδαξαν στα μαθήματα της Σχολής, αφού μου έδωσαν τα κατάλληλα κίνητρα και τις απαραίτητες γνώσεις για να φθάσω σε αυτό το στάδιο παρουσίας της μεταπτυχιακής μου εργασίας.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους συμφοιτητές και τις συμφοιτήτριες μου, για τη συμπαράσταση τους, αλλά και την οικογένεια μου για τη στήριξη τους σε όλη την διάρκεια των σπουδών μου.

Τέλος, θα ήθελα να απευθύνω τις ευχαριστίες μου στα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής, οι οποίοι ευγενικά δέχθηκαν να αξιολογήσουν την παρούσα μεταπτυχιακή εργασία.

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία επιχειρείται, μέσω της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, η διερεύνηση της σχέσης μεταξύ ομάδων συμφερόντων και οικονομικής ανάπτυξης και η ανάλυση του τρόπου με τον οποίο οι ομάδες αυτές μπορούν να βοηθήσουν στη διαδικασία της ανάπτυξης. Αρχικά, παραθέτονται θεωρίες που έχουν διατυπωθεί για τα θέματα της οικονομικής μεγέθυνσης και ανάπτυξης και της σχέση τους με τις ομάδες συμφερόντων και αναφέρονται παράγοντες οι οποίοι εμποδίζουν ή προάγουν την οικονομική ανάπτυξη. Ειδικότερα, επισημαίνεται πως η ύπαρξη αναποτελεσματικών ομάδων μπορεί να δημιουργήσει στρεβλώσεις και προβλήματα σε μια οικονομία, ακόμη και όταν αυτή βρίσκεται σε διαδικασία ανάπτυξης. Επίσης, εξετάζεται πώς μια αναπτυσσόμενη χώρα μπορεί μέσω κατάλληλων ομάδων συμφερόντων να ακολουθήσει πορεία προς την οικονομική ανάπτυξη. Τέλος, διακρίνεται ο ρόλος που συγκεκριμένες ομάδες- θεσμοί (οικονομικοί, πολιτικοί, τυπικοί και άτυποι, αλλά και η διαφθορά) διαδραματίζουν στην επίτευξη της οικονομικής ανάπτυξης. Ειδικότερα γίνεται εκτενή ανάλυση των Μη Κερδοσκοπικών Οργανώσεων (ΜΚΟ) και η θετική ή αρνητική συμβολή τους στην πορεία μιας χώρας. Τέλος καταλήγουμε σε κάποια βασικά συμπεράσματα.

Λέξεις-Κλειδιά

Ομάδες συμφερόντων , δράση ομάδων συμφερόντων, λόμπι, καρτέλ, Ελληνική οικονομία, διερεύνηση ελληνικής νομοθεσίας, Μη κυβερνητικές οργανώσεις, Κορπορατισμός, Πλουραλισμός, Κινήματα.

Εισαγωγή

Τα πρότυπα πολιτικής αλληλεπίδρασης μεταμορφώθηκαν τον 20ο αιώνα από την αυξανόμενη προβολή οργανωμένων ομάδων συμφερόντων. Κατά τις δεκαετίες του 1950 και 1960, στην κορύφωση του ενθουσιασμού σχετικά με την «πολιτική των ομάδων» υποστηριζόταν ευρέως ότι τα επιχειρηματικά συμφέροντα, τα συνδικάτα, οι ομάδες πίεσης των αγροτών και παρόμοιες ομάδες, είχαν εκτοπίσει τις συνελεύσεις και τα κόμματα, καταλαμβάνοντας τη θέση τους ως βασικοί πολιτικοί άξονες. Ο κόσμος των ομάδων συμφερόντων διευρύνθηκε περισσότερο, ιδιαίτερα από την δεκαετία του 1960 και μετά, από την άνοδο των μονοθεματικών ομάδων διαμαρτυρίας που διεξήγαγαν αγώνα για ζητήματα από την προστασία των καταναλωτών μέχρι αγώνα για τα δικαιώματα των ζώων και από την ισότητα των φύλων μέχρι την προστασία του περιβάλλοντος. Αυτές οι ομάδες συνδέονταν συχνά με ευρύτερα κοινωνικά κινήματα και χαρακτηρίζονταν από την υιοθέτηση νέων τύπων ακτιβισμού και εκστρατειών, την αποκαλούμενη μερικές φορές «νέα πολιτική».

Ωστόσο γίνεται σημαντική συζήτηση γύρω από την φύση και την σημασία των ομάδων, των συμφερόντων και των κινήματων, ιδιαίτερα σε σχέση με την επίπτωση που θα έχουν στη δημοκρατική διαδικασία. Υπάρχουν ομάδες όλων των μορφών και μεγεθών και επιτελούν ένα ευρύ φάσμα λειτουργιών. Μπορεί για παράδειγμα να είναι παράγοντες ενδυνάμωσης των πολιτών καθώς και γρανάζια του κυβερνητικού μηχανισμού. Υπάρχει ιδιαίτερη διαφωνία σχετικά με τις πολιτικές επιπτώσεις της πολιτικής των ομάδων. Ενώ κάποιοι πιστεύουν ότι οι οργανωμένες ομάδες υπηρετούν την ευρύτερη και ομοιόμορφη κατανομή της πολιτικής εξουσίας στην κοινωνία, κάποιοι άλλοι υποστηρίζουν ότι οι ομάδες ενδυναμώνουν τους ήδη ισχυρούς και υπονομεύουν το δημόσιο συμφέρον.

Το κράτος οφείλει εκ των πραγμάτων να δώσει νομιμότητα σε επιμέρους απόπειρες νομιμοποίησης, οι οποίες προέρχονται από το κοινωνικό σύνολο. Αυτές οι μεταβάσεις από τον κοινωνικό χώρο στον πολιτικό εξασφαλίζονται συνηθέστερα από συλλογικότητες, που λειτουργούν ως ενισχυτές, φίλτρα και αναμεταδότες. Οι σκοποί όμως και οι βλέψεις των ατόμων που εντάσσονται στις «ενιστάμενες ή αιτούμενες» ομάδες σπάνια μεταβιβάζονται αυτούσια. Φιλτράρονται και μεταφράζονται (πιθανόν σε γλώσσα «πολιτική»), μετασχηματίζονται ή διευρύνονται.

Η ισχύς των κρατικών οργάνων συναρθρώνεται με την ισχύ των

ομάδων πίεσης που εκπροσωπούν οργανωμένα συμφέροντα. Αυτές αποσκοπούν στο να επηρεάσουν την εξουσία, επιδιώκουν να ασκήσουν πίεση σ' αυτήν, ενώ ταυτόχρονα παραμένουν ξένες προς αυτή. Ο βαθμός στον οποίο το επιτυγχάνουν καθορίζεται από τους τρόπους δράσης που υιοθετούν, αλλά κυρίως από την πραγματική (και όχι τη φαινομενική) θέση που κατέχουν στη δομή της εξουσίας.

Ως ομάδα πίεσης μπορεί να οριστεί *«μια οργάνωση που δημιουργήθηκε με σκοπό την υπεράσπιση συμφερόντων, η οποία ασκεί πίεση στις δημόσιες αρχές για να τους αποσπάσει αποφάσεις»* σύμφωνες με αυτά (Schwartzenberg,1984/Meny,1995/Heywood,2008).Ο ορισμός αυτός αποκαλύπτει τη σημασία τριών στοιχείων: της οργάνωσης, των συμφερόντων και της πίεσης προς κάποιο αποδέκτη.

Το κράτος με τη σειρά του συνδιαλέγεται με τις συλλογικότητες αυτές με σκοπό, αρκετές φορές, να τις ελέγξει, και συχνότερα να τις ενσωματώσει στη δράση του. Όσον αφορά στην τελευταία επιλογή, η στάση που μπορεί να υιοθετήσει είναι να επιδιώξει είτε την ένταξή τους στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων είτε τη θεσμοποίησή τους και τη μετατροπή τους σε δημόσια όργανα. Οι μορφές διαντίδρασης ανάμεσα στους δύο φορείς θεωρούνται ως ένα βαθμό δομημένες. Δηλαδή η προοπτική επηρεασμού της πολιτικής εξουσίας απαιτεί κάποιες μορφές οργάνωσης και κάποιους τρόπους δράσης από κάθε παρόμοιο σύνολο.

Η έκφραση ή η σχηματοποίηση ενός συμφέροντος αποτελεί ταυτόχρονα και μια στρόφιγγα ανάμεσα στην κοινωνία και το πολιτικό σύστημα. Είναι φυσικό οι διάφορες κοινωνικές ομάδες να γνωστοποιούν τις διεκδικήσεις τους. Στη συνέχεια, οι συλλογικότητες που προαναφέραμε, με προεξέχοντες τα κόμματα, θα ασκήσουν τη συνενωτική λειτουργία τους (interest aggregation), για να ομογενοποιήσουν και να εναρμονίσουν τις διάσπαρτες διεκδικήσεις και να μειώσουν την πολυπλοκότητά τους σε μερικούς συλλογικούς στόχους. Τέλος, η κυβέρνηση και το κοινοβούλιο θα υπαγορεύσουν τις οριστικές επιλογές (Schwartzenberg,1984).

Κάθε ομάδα που λειτουργεί με βάση αυτή τη λογική επιτελεί, σύμφωνα με τον J.Meynaud,τα εξής:

- την προσφορά πληροφόρησης υψηλού επιπέδου και ακρίβειας. Στην αντίθετη περίπτωση οι πολιτικοί ή οι διοικητικοί ιθύνοντες δε θα μπορούσαν να προχωρήσουν στη λήψη αποφάσεων ή, αν το έκαναν αυτό, οι τελευταίες θα ήταν επισφαλείς.

- τη συναίνεση των ενδιαφερομένων στα μέτρα που πρόκειται να ληφθούν. Οι ηγέτες της ομάδας προσφέρουν μεγάλες υπηρεσίες δεχόμενοι να εκθέσουν τη δράση που αναλήφθηκε στα μέλη της και να συστήσουν την πιστή εφαρμογή. Η λειτουργία της «συγκατάθεσης – συμμετοχής» ενισχύει τη συναίνεση.

- τη διοχέτευση των διεκδικήσεων. Οι οργανώσεις διευκολύνουν τη διοχέτευση και τον «εξορθολογισμό» των προσδοκιών των διαφόρων κινήματων, τα οποία χωρίς αυτές θα έπαιρναν συχνά βίαιη μορφή. Αυτός ο μετριαστικός ρόλος προλαμβάνει τη μετατροπή μιας διαφωνίας με άλλους φορείς δράσης σε ανεξέλεγκτη σύγκρουση.

Ένας αριθμός ατόμων με κοινά συμφέροντα αποτελεί την αναγκαία προϋπόθεση για τη γένεση της ομάδας. Σε ορισμένες περιπτώσεις συνοδεύεται από σποραδικές και εφήμερες εκδηλώσεις. Σε άλλες, είναι αρκετά έντονη ώστε να προκαλέσει τη δημιουργία μιας αληθινής και μόνιμης οργάνωσης, η οποία αναλαμβάνει ειδικά την υπεράσπιση του κοινού συμφέροντος. Με τον τρόπο αυτό θεσπίζονται συλλογικές και σταθερές, αν όχι μόνιμες, σχέσεις στη θέση των αυθόρμητων και παροδικών ενεργειών. Η ελληνική κοινωνία είναι πεδίο σύγκρουσης ομάδων πίεσης και συμφερόντων. Η καθεμία από αυτές τις ομάδες έχει τις δικές της βλέψεις που-στην πλειονότητά τους σχετίζονται με τα συμφέροντα των μελών της παρά με κάποιο «γενικό καλό». Όλες, με τον ένα ή άλλον τρόπο διατυπώνουν αιτήματα προς το κράτος και επιδιώκουν τη μεσολάβησή του είτε για να προωθήσουν είτε για να αποτρέψουν δυσμενείς αποφάσεις.

Κεφάλαιο 1

Θεωρητική Προσέγγιση

1.1 Ορισμοί- Έννοιες- Χαρακτηριστικά των Ομάδων συμφερόντων

1.1.1 Τί είναι οι Ομάδες συμφερόντων

Ομάδα συμφερόντων είναι μια συλλογική οργάνωση που απαρτίζεται από ένα μέρος της κοινωνίας - είτε από φυσικά πρόσωπα είτε από επιχειρήσεις ή οργανισμούς ή ακόμα και μικρότερες ομάδες- και συνήθως είναι επίσημα οργανωμένη με βάση μια ή περισσότερες κοινές ανησυχίες. Στόχο έχει να υπερασπιστεί τα συμφέροντα των μελών της και να προωθήσει τον σκοπό της στην δημόσια σφαίρα. Οι ενέργειες των ομάδων συμφερόντων κατευθύνονται προς το κράτος, τους εργοδότες, άλλες ομάδες και κάθε άλλη πλευρά, που μπορεί να συντελέσει στην ικανοποίηση των αξιώσεών τους.

Σύμφωνα με τον D. Truman μια ομάδα συμφερόντων μεταβάλλεται σε ομάδα πίεσης μόνο όταν προσπαθεί να επηρεάσει τις αποφάσεις των δημόσιων αρχών.

Οι μορφές θεσμικής ενσωμάτωσης ποικίλλουν σημαντικά, με αποτέλεσμα οι νομικές και οργανωτικές εκφάνσεις τους να εμφανίζονται κατά μήκος ενός συνεχούς. Μια ομάδα, συνεπώς, μπορεί να είναι λίγο ενσωματωμένη σε έναν κρατικό μηχανισμό και μια άλλη πλήρως. Ως πρώτο στάδιο θεσμοθέτησης θεωρείται η συμμετοχή εκπροσώπων των ομάδων συμφερόντων σε πολιτικά όργανα.

Πρόκειται για το σύστημα επίσημης σύσκεψης και διαπραγμάτευσης με τους λεγόμενους *κοινωνικούς εταίρους* (Hix,2009). Οι τελευταίοι είναι οι αναγνωρισμένοι θεσμικά συνομιλητές, που εκλαμβάνονται ως αναγκαίοι και απαραίτητοι για τη διασφάλιση της πληροφόρησης και της ορθής εκτέλεσης των πολιτικών αποφάσεων. Καθορίζοντας τους «κανόνες της αντιπροσωπευτικότητας» και τις αντίστοιχες οικονομικές επιχορηγήσεις, το κράτος προβαίνει σε μια επωφελή ανταλλαγή: ως αντιστάθμισμα στη νομιμοποίηση που παρέχει, επιλέγει τους συνεργάτες του, χωρίς βέβαια να αποκλείονται και οι δυσάρεστες εκπλήξεις (όταν κάποιες κοινωνικές ομάδες προχωρούν σε βίαιες εκδηλώσεις επειδή δεν ικανοποιήθηκαν τα αιτήματά τους).

Με βάση το κριτήριο της ειδίκευσης και της οργάνωσης διακρίνουμε:

- ανομικές ομάδες συμφερόντων

Το πρόβλημα που εντοπίζεται σε αυτή την κατηγορία είναι περισσότερο μεθοδολογικό, δεδομένου του ότι μία ομάδα πίεσης είναι μια οργανωμένη ομάδα, ενώ οι ανομικές ομάδες εμπεριέχουν το στοιχείο του αυθορμητισμού όπως είναι οι διαδηλώσεις, τα συλλαλητήρια, οι κοινωνικές μαζώσεις. Ωστόσο αυτές οι εκδηλώσεις είναι λάθος να χαρακτηριστούν ανομικές ή παράνομες. Επομένως είναι δύσκολο να χαρακτηριστεί μια διαδήλωση, συλλαλητήριο κ.λ.π., ως ξεχωριστή κατηγορία ομάδας πίεσης. Και σίγουρα δεν είναι απολύτως σωστό να κατηγοριοποιηθεί ως ανομική ομάδα πίεσης, αφού είναι στα όρια του παράνομου και του παραβατικού. Πρέπει όμως αυτή η κατηγορία να μην εξαληφθεί εντελώς, διότι υπάρχει μια περίπτωση η οποία θα μπορούσε να υπάρξει κάτω από αυτόν τον τίτλο και η οποία είναι οι τρομοκρατικές οργανώσεις. Οι τρομοκρατικές οργανώσεις είναι οργανωμένες, προωθούν τα συμφέροντά τους και προσπαθούν να επηρεάσουν την εξουσία, έχοντας πολιτικό και στρατιωτικό σκέλος στην οργάνωσή τους. (Εθνικό κέντρο Δημόσιας Δίκησης & Αυτοδίκησης, Μοσχοβάκος Μιχαήλ, 2008)

- μη συνεταιρικές

(άτυπες ομαδοποιήσεις, περιοδικές ή μη εθελοντικές στη βάση της συγγένειας, της θρησκείας, της γλώσσας, της εθνικότητας, της περιφέρειας, που χαρακτηρίζονται πολλές φορές από την απουσία συνέχειας).

- τις θεσμοποιημένες

(τυπικές οργανώσεις, κόμματα, στρατός, εκκλησία, πανεπιστήμια)
(Hague et al, 1998)

- τις συνεταιρικές

(εθελοντικές οργανώσεις, που έχουν ειδικευτεί στη συνάρθρωση συμφερόντων (συνδικάτα) και συνιστούν αποτελεσματικές ομάδες πίεσης) (Schwartzenberg, 1984.; Lagroye et al, 2008).

- τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ)

Ένας Μη Κυβερνητικός Οργανισμός (ΜΚΟ) είναι ένας νομικά συγκροτημένος οργανισμός που δημιουργήθηκε από [φυσικά](#) ή [νομικά πρόσωπα](#) που λειτουργεί ανεξάρτητα από κάθε [κυβέρνηση](#). Στις περιπτώσεις κατά τις οποίες οι ΜΚΟ χρηματοδοτούνται εξ ολοκλήρου ή εν μέρει από τις κυβερνήσεις, υποστηρίζουν το μη κυβερνητικό προσωπικό αποκλείοντας τους εκπροσώπους των κυβερνήσεων από

την ένταξή τους στην οργάνωση.

Ο Meny (1995) θεωρεί πως οι θεσμοποιημένες και οι συνεταιρικές ομάδες όπως και άλλες (π.χ., η δημόσια διοίκηση), δεν συγκροτήθηκαν για την εξυπηρέτηση ιδίων συμφερόντων. Απεναντίας, συνεργατικές ομάδες όπως τα συνδικάτα ή τα σωματεία αποβλέπουν στην οργάνωση των συμφερόντων που εκπροσωπούν.

Οι συνεταιρικές ομάδες σχηματίζονται από ανθρώπους που ενώνουν τις δυνάμεις τους προκειμένου να επιδιώξουν κοινούς, αλλά περιορισμένους στόχους. Οι ομάδες αυτές χαρακτηρίζονται από εμπρόθετη δράση και από την ύπαρξη κοινών συμφερόντων, φιλοδοξιών και στάσεων μεταξύ των μελών τους. Ο A. Heywood (2008) υποστηρίζει ότι εντάσσονται σε δύο μερικότερα ταξινομικά σχήματα: α) τις συντεχνιακές ομάδες και τις ομάδες προώθησης, β) τις εσωτερικές και τις εξωτερικές ομάδες. Οι συντεχνιακές ομάδες αποσκοπούν στην προώθηση ή προστασία των συμφερόντων (συνήθως υλικών) των μελών τους. Ο «συντεχνιακός» τους χαρακτήρας απορρέει από το γεγονός ότι εκπροσωπούν ένα μέρος της κοινωνίας: εργαζόμενους, εργοδότες, καταναλωτές κτλ. Οι ομάδες προώθησης δημιουργούνται για την προώθηση κοινών αξιών, ιδανικών ή αρχών. Ο δεύτερος τρόπος ταξινόμησης των ομάδων συμφερόντων πηγάζει από τη θέση που έχουν οι ομάδες σε σχέση με την κυβέρνηση, καθώς και τις στρατηγικές που υιοθετούν προκειμένου να ασκήσουν πίεση. Οι εσωτερικές ομάδες απολαμβάνουν τακτική, προνομιακή και συνήθως θεσμοποιημένη πρόσβαση στην κυβέρνηση μέσω τακτικών συνεννοήσεων ή μέσω της εκπροσώπησης τους σε κυβερνητικούς θεσμούς (Bale 2001) και Watts (2007). Σε πολλές περιπτώσεις, οι συντεχνιακές και οι εσωτερικές ομάδες αλληλοκαλύπτονται. Επιπλέον, χρησιμοποιούνται γι' αυτές οι όροι τομεακές ή λειτουργικές ομάδες (Hague et al, 1998).

Οι Αμερικανοί κοινωνιολόγοι μιλούν για ομάδες συμφερόντων (Interest Groups) και εδώ ή έννοια του «συμφέροντος» πρέπει να λαμβάνεται με την ευρεία σημασία του όρου, διότι αυτό δεν είναι αναγκαστικά υλικό μπορεί να είναι και καθαρά ηθικό. Αυτή η παραδοχή έχει το πλεονέκτημα να αποφεύγει οριακές αβεβαιότητες και ηθικολογικές κρίσεις οι οποίες όμως γίνονται αναπόφευκτες, από τη στιγμή που υιοθετείται συγχρόνως με τους ευρωπαίους πολιτικούς επιστήμονες, μια συμπληρωματική υπο-διάκριση ανάμεσα στις ομάδες που υπερασπίζονται συμφέροντα και τις ομάδες που αγωνίζονται για ιδέες: στην πρώτη περίπτωση διατυπώνονται υλικές απαιτήσεις ενώ στην

δεύτερη πνευματικές, ιδεολογικές και ηθικές υποθέσεις.

Εδώ ασφαλώς χρειάζεται προσοχή ώστε να μην γίνει ταύτιση και να μην υπερεκτιμηθεί η διάκριση ανάμεσα σε ιδιοτελείς και ανιδιοτελείς πράξεις των ομάδων. Αυτό γιατί πολλές από αυτές τις ομάδες υπερασπίζονται ταυτόχρονα υλικά συμφέροντα αλλά και ηθικά ζητήματα. Τα συνδικάτα και οι σύλλογοι των εκπαιδευτικών, για παράδειγμα, ενδιαφέρονται τόσο για τις αμοιβές και τις συνθήκες εργασίας τους, όσο και για τις εκπαιδευτικές μεθόδους και την παιδεία γενικότερα (άσχετα αν το πρώτο σκέλος συχνά συνθέτει και το βασικότερο και απολύτως απαραίτητο κίνητρο). Επίσης υπάρχουν πολλές ομάδες που υποκρύπτουν συγκεκριμένους υλικούς στόχους κάτω από ηθικολογικά συνθήματα. Χρησιμοποιώντας τεχνικές συγκάλυψης προβάλλουν φαινομενικά ανιδιοτελείς αξίες όπως την ελευθερία ή την οικογένεια, ενώ ο πραγματικός τους στόχος είναι καθαρά υλικός. Στην πραγματικότητα εξετάζοντας μια ομάδα μπορούμε να πούμε ότι αυτή υπερασπίζεται μάλλον και κυρίως υλικά συμφέροντα, ενώ μια άλλη είναι μάλλον και κυρίως μια ομάδα ιδεών. Αυτό που θα πρέπει να μελετηθεί κατά κύριο λόγο είναι η άσκηση της πίεσης που τελικά θα φέρει και ένα πολιτικό αποτέλεσμα. Πέρα από διάφορες ιδεαλιστικές οπτικές, δεν υπάρχει καμία ομάδα συμφερόντων που τελικά να μην καταφεύγει κάποια στιγμή στην άσκηση πολιτικής πίεσης. Ανεξάρτητα από το εάν μπορεί οι προθέσεις να φαντάζουν άλλοτε «ευγενικές» και άλλοτε «ευτελείς», η επίτευξη του στόχου προϋποθέτει άσκηση πολιτικής πίεσης.

Μια περισσότερο πρακτική αλλά λιγότερο ελκυστική διάκριση μπορεί να γίνει ανάμεσα σε επαγγελματικές οργανώσεις (τα μέλη των οποίων συνενώνονται με βάση της οικονομική τους δραστηριότητα, το επάγγελμα που εξασκούν) και σε μη επαγγελματικές οργανώσεις. Σήμερα δεν υπάρχει κανένα επάγγελμα που να μην διαθέτει κάποιο δικό του όργανο υπεράσπισης. Ακόμη και τα περισσότερα μέλη ελευθέρων επαγγελμάτων (γιατροί, δικηγόροι κλπ.), παρά την έντονη παράδοση ατομικισμού που τα διακρίνει, έχουν δικούς τους συλλόγους και έχουν εδώ και πολύ καιρό κατανοήσει την αποτελεσματικότητα της συλλογικής και οργανωμένης δράσης.

Είναι ήδη φανερό πως όλες αυτές οι κατηγοριοποιήσεις και υποπεριπτώσεις απέχουν πολύ από τις μεγάλες συλλογικές συσσωματώσεις του παρελθόντος που διατηρούσαν έναν ενεργό κοινοτικό και ριζικά οργανικό ρόλο μέσα στην κοινωνία. Συσσωματώσεις που δέσμευαν το άτομο με

δεσμούς μιας ολόκληρης ζωής και το καθιστούσαν υπεύθυνο και υπόλογο απέναντι στη συλλογικότητα. Σήμερα αυτές οι ομάδες πίεσης -που περιγράφει το σχήμα της κοινωνικής θεωρίας- είναι ρευστά συμβάντα, και επομένως χωρίς μια δική τους αντίληψη που να μπορούν να διεκπεραιώσουν και ως πολιτική. Αναπαράγουν προκατασκευασμένες συμπεριφορές και αναμασάνε κοινοτοπίες καθώς ο ακτιβισμός που τις διακρίνει είναι επί της ουσίας ένας κοινός τόπος με τις διαφορές τους να είναι κατά βάση αισθητικές. Άλλωστε αυτό ακριβώς το στοιχείο η κοινωνική θεωρία είναι αναγκασμένη να το παραδεχτεί όταν στην βασική περιγραφή των ομάδων πίεσης χρησιμοποιεί χαρακτηριστικά που δηλώνουν την διαρκή αβεβαιότητά τους και τη βεβαιωμένη ρευστότητα τους. Τι κάνει σήμερα μια ομάδα να ονομαστεί ομάδα πίεσης; οι περισσότεροι κοινωνιολόγοι λένε: η «εφημερότητα», ο «αυθορμητισμός», η «ταραχή», η «άτυπη σχέση», η «περιοδικότητα» και ο «ατομικισμός» που είναι και το κυρίαρχο χαρακτηριστικό σε όλες. Άκρως αντιφατικά το φιλελεύθερο πνεύμα -που αποδεδειγμένα προωθεί τη διάλυση κάθε ομαδοποίησης, και όχι τη δημιουργία της- παρουσιάζεται εδώ ως χαρακτηριστικό στοιχείο ομαδοποίησης. Τελικά πολύ παραπάνω από «ομάδες πίεσης» που εφορμούν από μια κάποια συλλογική επιθυμία ώστε να επιβάλλουν τα επιμέρους συμφέροντά τους στον δημόσιο βίο, οι κοινωνιολόγοι μάλλον δίνουν μια περιγραφή των κοινωνικών Erasmus με part-time ενασχολήσεις, με activist-therapy και πρόσκαιρα identity groups στα οποία όσο αυθόρμητα μπορεί να ενταχθεί το άτομο, άλλο τόσο μπορεί και να βγει, υποβαθμίζοντας έτσι την έννοια της ευθύνης στο επίπεδο μιας μοδάτης παροδικής ενασχόλησης.

Αυτός είναι και ένας από τους βασικούς λόγους που στην παρούσα ανάλυση δεν θα γίνει εκτενής αναφορά στον ρόλο των επανομαζόμενων κατά παράδοση εργατικών συνδικάτων. Εκτός από τα φαινόμενα εκφυλισμού και υποβάθμισης των συνδικάτων, πλέον οι βιομηχανικοί εργάτες αποτελούν μειοψηφία- στο σύνολο των μισθωτών που περιλαμβάνουν και τον τριτογενή τομέα (εμπόριο και υπηρεσίες). Έχει ωστόσο αξία μια σύντομη αναφορά στην ιστορία του γαλλικού συνδικαλισμού. Πριν από 50 χρόνια στην Γαλλική Εθνική Ομοσπονδία Συνδικάτων Ιδιοκτητών Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων (F.N.S.E.A) συστεγάζονταν οι απειλούμενοι μικροϊδιοκτήτες μαζί με τους πλούσιους μεγαλοϊδιοκτήτες, δημιουργώντας έτσι μια ισχυρή ομαδοποίηση. Κατά κάποιο τρόπο το γαλλικό μοντέλο είχε καταφέρει να εξομαλύνει την αντιπαράθεση

μεταξύ «μεγάλων» και «μικρών» ιδιοκτητών γης. Ο παραδοσιακός προπολεμικός ανταγωνισμός ανάμεσα στον αγροτικό συνδικαλισμό των δουκών -δηλαδή των ευγενών μεγαλοϊδιοκτητών γης- και τον γιακωβίνικο ριζοσπαστικό συνδικαλισμό, έχει εξαλειφθεί οριστικά εδώ και πολλά χρόνια, την θέση του έχει πάρει το ορφανό άτομο το οποίο προΐδεάζει στις αδέσμευτες και πολιτικά ορφανές «ομάδες πίεσης». Σήμερα στην Γαλλία ο αγροτικός συνδικαλισμός αποσπάστηκε από τις παραδοσιακά συντηρητικές δυνάμεις και άρχισε να συλλαμβάνει σταδιακά νέες πιο «συγκεντρωτικές» μορφές για τη γεωργία (σχεδιοποίηση μεγάλης κλίμακας, οργάνωση παγκόσμιων αγορών, υπερμεγέθεις συνεταιρισμούς, κ.λπ.).

Με την πάροδο του χρόνου οι σχέσεις ανάμεσα στις συνδικαλιστικές και πολιτικές δράσεις των συνδικάτων αποδείχτηκαν ιδιαίτερα προβληματικές. Στις αρχές του προηγούμενου αιώνα ο αρχικά απολιτικός-επαναστατικός συνδικαλισμός και ο αναρχοσυνδικαλισμός συσπείρωσε πολλούς εργαζόμενους και δημιούργησε μια προοπτική κοινωνικού μετασχηματισμού στη Γαλλία.

Όμως τελικά πολλοί κοινωνιολόγοι, εκ των οποίων και ο G. Schwartzberg, δεν χάνουν την ευκαιρία να υπενθυμίζουν πως το ελευθεριακό όραμα ανθρώπων όπως ο Πελουτιέ να αποτελέσουν οι συνεταιριστικές ομάδες τα κύτταρα της μελλοντικής ομόσπονδης κοινωνίας αποδείχτηκε χιμαιρικό. Τα κόμματα δεν καταργήθηκαν, λένε, ούτε ο κρατικός μηχανισμός και το κοινοβουλευτικό παιχνίδι. Στα μάτια του κράτους, τα συνδικάτα, όπως και κάθε άλλη ομάδα συμφερόντων, αντιπροσωπεύει τα λεγόμενα ιδιαίτερα συμφέροντα. Και σαν τέτοια δεν μπορούν να πάρουν τη θέση των αντιπροσώπων του έθνους, στους οποίους οι εκλογές έχουν δώσει το δικαίωμα να μιλάνε, αν και αόριστα, στο όνομα όμως όλης της χώρας. Γράφει ο G. Schwartzberg:

«Σήμερα θα μπορούσαμε να πούμε ότι το συνδικαλιστικό κλίμα δεν αντανakλά πια το πολιτικό κλίμα και η κληρονομία που έχει αφήσει ο παλαιός αναρχοσυνδικαλισμός στην Γαλλία, είναι απλά ένας στείρος αντικοινοβουλευτισμός που υποβόσκει ακόμη και σήμερα στον συνδικαλιστικό χώρο».

Στην ουσία τα κόμματα έχουν μετατραπεί σε μια υπολειμματική σκιά του εαυτού τους και δεν αντιστοιχούν σε τίποτα με τις μαζικές οργανώσεις των ταξικών διαστρωμάτων που αποτελούσαν το κύριο χαρακτηριστικό των

κομμάτων της ηρωικής εποχής (1860-1960). Σήμερα τα πολιτικά κόμματα περισσότερο μοιάζουν με φατρίες που λειτουργούν απλώς ως εταιρικές συννομοσίες υπαγωγής της εξουσίας όπου το μόνο που εκπροσωπούν είναι τα συμφέροντα της συντεχνιακής κλίκας που τα συγκροτεί. Αν τελικά μελετηθεί για να βρεθούν οι πραγματικές ομάδες πίεσης στην κοινωνία τότε το αποτέλεσμα θα είναι, τα σύγχρονα κόμματα και ο σκοπός της πίεσης που ασκούν. Είναι η λαφυραγώγηση του κύρους και των παρεπόμενων που τους δίνει η θέση της κυβερνητικής. Εξάλλου γίνεται ολοένα και πιο σαφές, μάλιστα από το στόμα και των ίδιων των πρωθυπουργών, πως Κυβέρνηση και Εξουσία είναι δύο διαφορετικά πράγματα. Αν το κόμμα λοιπόν ομολογεί -όποτε βρεθεί σε μια κρίση ειλικρίνειας- πως είναι αδύνατο να διοικηθεί το κράτος και πως το κράτος είναι ένας αυτοποιούμενος οργανισμός, τότε εγείρεται εύλογα το ερώτημα: Άραγε τι χρειάζεται το κόμμα; Πραγματικά παραδείγματα όπως το Βέλγιο που κυβερνήθηκε για περίπου ένα χρόνο χωρίς κυβέρνηση ή η Ελλάδα που την κυβερνάει 9 χρόνια τώρα η επιτροπεία κάνουν ολοένα και περισσότερο σαφές πως ο Πελουτιέ είχε δίκιο. Τα κόμματα δεν καταργήθηκαν γιατί απλούστατα εξαυλώνονται μόνα τους σε μια ιστορική ανάμνηση, γίνονται σταδιακά μια καρικατούρα του εαυτού τους. Σήμερα ολοένα και περισσότερο είναι μια απλή και συχνά ιδιαίτερα τραγελαφική πασαρέλα υποψηφίων για την θέση του κρατάρχη διοικητή, παρά οργανικές συλλογικότητες ουσίας που ασκούν πραγματική πολιτική εξουσία. Φυσικά από κάτι που εκφυλιζόμενο περνάει σε μια νεκροζώντανη κατάσταση δεν μπορεί κανείς παρά να περιμένει σπασμωδικές κινήσεις απελπισίας.

Πέρα από τις αγροτικές, εργοδοτικές και τις οργανώσεις των μισθωτών, δίπλα στις οργανώσεις παραγωγών, υπάρχουν σήμερα και οργανώσεις καταναλωτών. Αυτές οι τελευταίες μπορεί να είναι και θεσμοποιημένες ως Εθνικά Ινστιτούτα Κατανάλωσης για παράδειγμα. Τα κριτήρια ταξινόμησης και κατάταξης των ομάδων πίεσης είναι πολυάριθμα. Επιγραμματικά θα αναφερθούν παρακάτω οι ομάδες ιδεών οι οποίες συνθέτουν μια ετερόκλητη κατηγορία. Εδώ ισχύει γενικά η παραδοχή ότι μια ομάδα ιδεών υπερασπίζεται και αγωνίζεται περισσότερο για την προώθηση ιδεών και ηθικών συμφερόντων και λιγότερο για την κατάκτηση υλικών συμφερόντων. Το ερώτημα που τίθεται είναι αν αυτές οι ιδέες αντιπροσωπεύουν μια ολιστική ιδεολογία για την οργάνωση και την αναπαραγωγή της ζωής ή απλά νοικιάζονται από τον υποβολέα του

κοινωνικού καθωσπρεπισμού, το σούπερ μάρκετ του ακτιβισμού των κοινωνικών Erasmus. Έτσι οι φεμινιστικές ομάδες για παράδειγμα, που δεν έχουν συσπειρωθεί με βάση την κοινότητα επαγγέλματος, στοχεύουν όχι τόσο σε μια πολιτική κοινωνία ισότητας των δύο φύλων αλλά συνήθως παρεμβαίνουν στον αισθητικό τομέα της συνύπαρξης των δυο φύλων και αντιμετωπίζουν τον φεμινισμό τους με καταναλωτικά κριτήρια (ως χειραφέτηση και προώθηση της γυναίκας μέσα στην κλίμακα καριέρας και την αγορά εργασίας) για αυτό και άλλωστε αποσκοπούν συχνά σε υλικά συμφέροντα όπως η ισότητα στους μισθούς. Σύμφωνα με τον Schwartzberg έχουμε:

- Ιδεολογικές και θρησκευτικές ομάδες.
- Συσπειρώσεις με βάση την κοινωνική θέση, όπως τα κινήματα νεολαίας, σύνδεσμοι για τα δικαιώματα της γυναίκας, ενώσεις παλαιών αγωνιστών (αντιστασιακοί και οι πρώην εξόριστοι).
- Ομάδες με εξειδικευμένο στόχο, όπως τα κινήματα κατά του φασισμού, του ρατσισμού, του αντισημιτισμού, υπέρ του αφοπλισμού κ.λπ.
- Ομάδες πολιτών.
- Όμιλοι στοχασμού, ακαδημαϊκές ομάδες προβληματισμού και λέσχες, συσπειρώσεις λεσχών.

Με εξαίρεση χώρες, όπως η Ελλάδα, όπου δεν έχει γίνει διαχωρισμός κράτους – εκκλησίας, όλες οι οργανώσεις που αναφέρθηκαν μέχρι τώρα είναι ιδιωτικές ομάδες. Για τους κλασικούς θεωρητικούς του κράτους δεν είναι δυνατό να υπάρξουν άλλες. Η ενότητα της κρατικής οργάνωσης αποτελεί απαραβίαστο δόγμα. Δεν θα μπορούσαν να φανταστούν ότι ορισμένα στοιχεία του κράτους συμπεριφέρονται ως ομάδες πίεσης. Μια τέτοια συμπεριφορά θα ήταν, καθαυτή παθολογική και θα μετέφραζε μια σοβαρή κρίση του κράτους. Στην πραγματικότητα η νομική αρχή της υποτιθέμενης Ενότητας του Κράτους δεν πρέπει να μας παραπλανά. Οι διάφορες δημόσιες υπηρεσίες, διοικήσεις και κλάδοι καθώς συγκρούονται μεταξύ τους σε έναν αγώνα επιρροής, τείνουν συχνά να ασκούν πίεση στη κυβέρνηση, στο κοινοβούλιο, στη κοινή γνώμη. Όμως θα πρέπει να μας απασχολήσουν δυο βασικά ερωτήματα: μήπως αυτή η πίεση έχει υποβληθεί από τα πριν από τον πολιτικό καθωσπρεπισμό και κυρίως μήπως τις περισσότερες φορές αυτή η «πίεση» έρχεται απλά και μόνο να επιβεβαιώσει κάτι με το οποίο η κυβέρνηση ήδη συμφωνεί και έχει προαποφασίσει;

Ωστόσο κατά τον R. G. Schwartzberg η δράση των παραπάνω ομάδων στη δημόσια ζωή ασκείται κυρίως σε τρία επίπεδα: πάνω στην Κεντρική Εξουσία, στα Κόμματα και στην Κοινή Γνώμη. Σε αυτό το σημείο της εργασίας, πρέπει να αποσαφηνιστούν ορισμένα σημεία. Πρώτα από όλα, αν και αμφισβητείται ανοιχτά η ίδια η δομή αυτής της κοινωνικής θεωρίας περί ομάδων πίεσης, το να επιχειρούν αυτές οι ομάδες να επιβάλλουν τα συμφέροντά τους δεν έχει τίποτε το παθολογικό ή το ανώμαλο. Ανώμαλο θα ήταν εάν η δράση τους ήταν χαρακτηρισμένη ως παράνομη. Πέρα από την αμφισβήτηση της θεωρίας, το αληθινό πρόβλημα θα μπορούσε να έχει τέσσερα σκέλη. Πρώτον το βαθμό δημοσιοποίησης -και επομένως έκθεσης στην κοινή γνώμη- αυτών των παρεμβάσεων από πλευράς ομάδων. Δεύτερον τη δυνατότητα να εμποδιστούν οι ομάδες αυτές να ξεπεράσουν τη λειτουργία διεκδίκησης που ανήκει στην αρμοδιότητά τους, να φτάσουν με άλλα λόγια στην άσκηση πραγματικής εξουσίας αποφάσεων, πίσω από το παραπέτασμα των επίσημων θεσμών. Τρίτον την πραγματική προέλευση και διαφάνεια των πόρων οικονομικών και μη, τους οποίους έχει στη διάθεσή της και χρησιμοποιεί μια ομάδα για την επίτευξη των στόχων της. Και τέταρτον τη συνάρτηση του αριθμού των μελών μιας ομάδας με την πραγματική της ισχύ και την αποτελεσματικότητα της πίεσης που ασκεί.

Πάντα για το συγκεκριμένο θεωρητικό μοντέλο και σε γενικές γραμμές η δράση των ομάδων πίεσης μπορεί να πάρει τη μορφή πληροφόρησης, παροχής συμβουλών ή και απειλής. Η πληροφόρηση περιλαμβάνει την γνωστοποίηση των επιθυμιών και των στόχων μιας ομάδας μέσω εντύπων, περιοδικών, δημοσιεύσεων κλπ. Από την άλλη η παροχή συμβουλών περιλαμβάνει μια μεγάλη και καθοριστική κατηγορία δράσεων. Είναι άλλωστε γνωστό ότι οι δημόσιοι οργανισμοί, αλλά και ολόκληρα κράτη συμβουλευονται συχνά ομάδες ειδικών, οικονομολόγων, τεχνοκρατών, όπως τα διάφορα συμβούλια, επιτροπές εμπειρογνομόνων, οίκοι αξιολόγησης διαφόρων τυπολογιών και αρμοδιοτήτων. Η απειλή τέλος συνήθως αφορά βουλευτές, υπουργούς, παράγοντες ή στελέχη της κυβέρνησης και μπορεί να πάρει περισσότερο ή λιγότερο βίαιες μορφές: από μια προειδοποίηση παρεμπόδισης της επανεκλογής μέχρι απειλητικά γράμματα και νυχτερινές επισκέψεις στο σπίτι. Η απειλή φυσικά μπορεί να τεθεί και σε επίπεδο συνδυασμών ανοιχτής και μυστικής δράσης. Πέρα από τον εκβιασμό που ασκείται στον άλφα ή βήτα πολιτικό -ο οποίος παραμένει περιστασιακός-,

πρέπει να αναφέρουμε τα αποτελέσματα που μπορούν να πετύχουν οι οικονομικές και χρηματιστικές ομάδες ασκώντας την ιδιαίτερα βίαιη οικονομική τους πίεση. Όπως, για παράδειγμα, στην Ελλάδα, όπου διαμέσου του χρέους, έχει επιβληθεί ένα καθεστώς ασφυκτικής οικονομικής πίεσης της κοινωνίας. Σε αυτές που ονομάζονται μυστικές δράσεις περιλαμβάνονται οι ιδιωτικές σχέσεις και οι προσωπικές επαφές με υπουργούς, βουλευτές και ανώτερους υπαλλήλους. Η συμβίωση ανάμεσα στην πολιτική εξουσία, την ανώτερη διοίκηση και τον κόσμο των επιχειρήσεων και των αγορών είναι ιδιαίτερα προβληματική και αδιαφανής. Ειδικά σήμερα που σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης η τοποθέτηση κεφαλαίων και ο χρηματισμός κάτω από το τραπέζι έχει γίνει πλέον «πλανητική τεχνοεπιστήμη» τα τρία προηγούμενα στοιχεία παρουσιάζουν ένα καθολικό φαινόμενο αλληλοδιείσδυσης, με αποτέλεσμα να σχηματίζεται ένα βαθύ και πολύπλοκο σύστημα εξουσίας που δεν φαίνεται να στηρίζεται σε ομάδες πίεσης. Είναι αρκετά τα παραδείγματα, σε επίπεδο εθνικών δομών αλλά και δομών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου πρώην στελέχη του δημοσίου εγκαταλείπουν τη δημόσια διοίκηση για σημαντικές και ιδιαίτερα καλοπληρωμένες θέσεις στον ιδιωτικό τομέα, ενώ αντίστοιχα πολλά στελέχη του δημόσιου τομέα προερχόμενα από τον ιδιωτικό κατά την διάρκεια της θητείας τους, συνεχίζουν να διατηρούν στενούς δεσμούς με τους πρώην εργοδότες τους.

Εάν τα παραπάνω συνδυαστούν με την στοχευμένη «ατομική» διαφθορά (μετρητά, δωράκια, συνέδρια, ταξίδια, κλπ.) και την «συλλογική» διαφθορά μέσω της ιδιωτικής χρηματοδότησης των κομμάτων, των εκλογικών εκστρατειών και των ποικίλων κατά παραγγελία δημοσκοπήσεων, το τοπίο γίνεται ακόμη πιο θολό. Ακόμη και το επιχείρημα ότι η δημόσια χρηματοδότηση των κομμάτων θα εξασφάλιζε τον διαχωρισμό της πολιτικής από τις επιχειρήσεις -ώστε να αποφευχθεί η συμπαιγνία των υπουργών και ιδιωτικών συμφερόντων- έχει καταπέσει εδώ και καιρό. Τα κόμματα σήμερα εισπράττουν επίσημα τις δημόσιες χρηματοδοτήσεις και ανεπίσημα τις ιδιωτικές (οι οποίες παρουσιάζουν τάσεις επισημοποίησης), ενώ όλο και πιο συχνά καταλήγουν να υπερδανείζονται και να βυθίζονται σε υπέρογκα χρέη. Στο σημείο πρέπει να γίνει ένας λογικός συσχετισμός με τον ελληνικό νόμο περί ευθύνης υπουργών. Και σε αυτή την περίπτωση το σκεπτικό και οι προθέσεις του νομοθέτη, όχι μόνον δεν επαληθεύτηκαν στην πράξη, αλλά

έφεραν και το αντίθετο αποτέλεσμα από το επιθυμητό για το δημόσιο συμφέρον. Κανένας λογικός άνθρωπος και καμία κοινή λογική δεν θα μπορούσε να ενοχληθεί επειδή το δημόσιο χρήμα επιχορηγεί τη λειτουργία του πολιτεύματος, αρκεί αυτό να γίνεται υπό τον πρακτικά και θεσμικά κατοχυρωμένο, μόνιμο, αυστηρό και άμεσο έλεγχο από τους πολίτες. Όμως κάθε λογικός άνθρωπος θα έπρεπε να ενοχλείται ιδιαίτερα όταν μια ολόκληρη κοινωνία καλείται να στηρίξει, εκτός από την διάσωση των τραπεζών, και την οικονομική διάσωση των χρεοκοπημένων πολιτικών κομμάτων.

Καταλήγοντας περισσότερο το ίδιο το κράτος και τα κόμματα δείχνουν να λειτουργούν με όρους «ομάδας πίεσης» με γνώμονα τα συμφέροντά τους και κυρίως αυτά των αγορών, παρά οι υπόλοιπες ομαδοποιήσεις. Επίσης δεν μπορεί να δοθεί απάντηση στο ερώτημα πώς δημιουργούνται οι ιδέες καθώς δεν είναι γνωστός ο μηχανισμός γέννησής τους. Το φαινόμενο των ιδεών παραμένει ανεξήγητο ως ένα από τα μεγαλύτερα μυστήρια της ζωής και της ιστορίας του πνεύματος.

1.1.2. Προσέγγιση των ομάδων συμφερόντων

Ο (Mach,2015) διακρίνει τρεις διαφορετικές προσεγγίσεις των ομάδων συμφερόντων

Μια πρώτη προσέγγιση των ομάδων συμφερόντων είναι αυτή από την πλευρά της *πολιτικής επιστήμης*. Βάσει αυτής της προσέγγισης η έρευνα επικεντρώνεται στις σχέσεις των ομάδων ειδικών συμφερόντων με τους πολιτικούς παράγοντες, καθώς και στις στρατηγικές που αναπτύσσουν για να επηρεάσουν τις αποφάσεις των πολιτικών και διοικητικών φορέων. Η προσέγγιση αυτή χρησιμοποιείται πιο συχνά όταν διερευνάται η δράση των ομάδων συμφερόντων.

Άλλη μια ενδιαφέρουσα προοπτική διερεύνησης είναι αυτή της *οικονομικής κοινωνιολογίας* που σχετίζεται με τις δράσεις των ομάδων συμφερόντων και τον αντίκτυπο αυτών στην κοινωνικοοικονομική οργάνωση.

Μια τρίτη ενδιαφέρουσα προσέγγιση είναι από την *κοινωνιολογική* σκοπιά, που αφορά κυρίως στην εσωτερική δομή και οργάνωση των ομάδων συμφερόντων και στον καθορισμό και στην εκπροσώπηση των συμφερόντων τους.

Ωστόσο, προκειμένου η μελέτη των ομάδων ειδικών συμφερόντων να είναι όσο το δυνατόν πληρέστερη, θεωρείται σκόπιμο να συνδυαστούν όλες οι παραπάνω προοπτικές και να διερευνηθεί κάθε πτυχή της δράσης τους και των επιπτώσεων αυτής.

1.1.3 Διαστάσεις και χαρακτηριστικά ομάδων συμφερόντων

Όπως έχει επισημανθεί παραπάνω, υπάρχουν πολυάριθμες ομάδες συμφερόντων, οι οποίες διαφοροποιούνται στην λειτουργία τους βάσει διαφόρων διαστάσεων-χαρακτηριστικών. Μερικές από αυτές τις *διαστάσεις* μπορεί να είναι:

- ☐ Ο αριθμός και το είδος των μελών τους
- ☐ Οι πηγές από τις οποίες χρηματοδοτούνται
- ☐ Το επίπεδο της εσωτερικής τους οργάνωσης (τα όργανα και η επίσημη εσωτερική δομή τους)
- ☐ Ο αριθμός των μόνιμων εργαζομένων
- ☐ Ο βαθμός ανάμιξής τους στην πολιτική
- ☐ Ο σκοπός που επιδιώκουν
- ☐ Οι στρατηγικές που χρησιμοποιούν (Οι (Dur & Mateo, 2013) υποστηρίζουν ότι η στρατηγική μιας ομάδας συμφερόντων εξαρτάται από το θεσμικό πλαίσιο, το περιεχόμενο της θεματολογίας τους και την ομάδα)
- ☐ Οι υπηρεσίες που προσφέρουν στα μέλη τους
- ☐ Ο βαθμός ανταγωνισμού από άλλες ομάδες

Οι πολιτικοί επιστήμονες διαχωρίζουν τις ομάδες συμφερόντων σε δύο μεγάλες κατηγορίες: τις *οικονομικές (economic)* και τις *μη-οικονομικές (noneconomic)*.

Οι *Οικονομικές ομάδες (Economic groups)*, επιδιώκουν κάποιου είδους οικονομικό

όφελος για τα μέλη τους και είναι ο πιο κοινός τύπος ομάδας συμφερόντων. Τα χρήματα έχουν σημαντική επιρροή στις καπιταλιστικές κοινωνίες, έτσι οι ομάδες οικονομικών συμφερόντων είναι πολλές και αρκετά ισχυρές. Αυτές οι ομάδες είναι συνήθως πολύ καλά χρηματοδοτούμενες, καθώς τα μέλη συμβάλλουν πρόθυμα στη χρηματοδότησή τους με σκοπό να καρπωθεί μεγαλύτερη πολιτική επιρροή και συνεπώς και μεγαλύτερο αποσπώμενο κέρδος. Επίσης οι οικονομικές ομάδες δρουν με σκοπό να κερδίσουν ιδιωτικά αγαθά, τα οποία θα απολαύσουν μόνο τα μέλη της ομάδας. Αν δεν υπάρχει δυνατό ιδιωτικό επιλεκτικό κίνητρο, τα άτομα τα οποία αφορά η εκάστοτε ομάδα, μπορούν να επιλέξουν να μην ενταχθούν (ειδικά αν υπάρχει συνδρομή μέλους ή τέλη). Υπάρχουν χαρακτηριστικές κατηγορίες οικονομικών ομάδων συμφερόντων: *εργατικά συνδικάτα, επαγγελματικές ενώσεις, ενώσεις εργοδοτών και αγροτικές οργανώσεις*. Οι Οικονομικές ομάδες είναι οι πιο πολυπληθείς.

Οι *Μη-οικονομικές ομάδες (Noneconomic groups)*, είναι ομάδες συμφερόντων που αγωνίζονται για έναν σκοπό-ιδανικό, αντί να προσβλέπουν στο υλικό κέρδος. Σε αντίθεση με τις οικονομικές ομάδες, οι οποίες επιδιώκουν ιδιωτικά αγαθά, αυτές οι ομάδες επιζητούν δημόσια αγαθά (ή αλλιώς συλλογικά αγαθά), από τα οποία επωφελοούνται όλοι στην κοινωνία, όχι μόνο τα μέλη της ομάδας. Αντί των υλικών κινήτρων, οι ομάδες αυτές προσφέρουν στα μέλη τους μια ποικιλία από επιλεκτικά κίνητρα, συμπεριλαμβανομένων των εξής πλεονεκτήματα:

- ☐ συναισθηματικά και ψυχολογικά οφέλη που λαμβάνουν τα μέλη γνωρίζοντας ότι συνέβαλαν σε έναν σκοπό που αισθάνονται ότι αξίζει τον κόπο
- ☐ κοινωνικά οφέλη που λαμβάνουν τα μέλη γνωρίζοντας νέους ανθρώπους και φίλους με τους οποίους συνεργάστηκαν προκειμένου να προωθήσουν έναν κοινό στόχο
- ☐ η πληροφόρηση που λαμβάνουν τα μέλη σχετικά με τα ζητήματα που είναι σημαντικά γι' αυτά

Υπάρχουν χαρακτηριστικές κατηγορίες μη-οικονομικών ομάδων συμφερόντων: *οι ομάδες δημοσίου-θεσμικού συμφέροντος και οι μονοθεματικές ομάδες που απαρτίζονται από συγκεκριμένα μέλη, με συγκεκριμένη ταυτότητα*.

Με βάση τα παραπάνω, παρατηρούνται οι εξής τύποι ομάδων συμφερόντων:

ΚΑΡΤΕΛ	Σύμπραξη μεγάλων κυρίως, επιχειρήσεων εταιρικής μορφής δραστηριοποιούμενων στον ίδιο κλάδο, με σκοπό την αποφυγή του μεταξύ τους ανταγωνισμού δια κοινής διαμόρφωσης ενιαίας τιμής των προσφερόμενων υπηρεσιών ή των προϊόντων τους	Καρτέλ βιομηχανιών γάλακτος Βορείου Ελλάδος Καρτέλ κατασκευαστών Καρτέλ καυσίμων
ΛΟΜΠΙ	Ομάδα που με παρασκηνακά μέσα προσπαθεί να επηρεάσει την πολιτική ηγεσία να υιοθετήσει σε συγκεκριμένα ζητήματα τις θέσεις τους	Λόμπι της δραχμής Λόμπι του βόρειου ευρωπαϊκού άξονα
ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ	Υπερασπίζονται τα συμφέροντα των εργαζομένων, τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και σε έναν κλάδο της οικονομίας (καλύτερες συνθήκες, οργανώσεις εργασίας, αύξηση μισθών ,κ.α) Έχουν συγκεκριμένη οργανωτική δομή, σταθερά μέλη και συνέχεια μέσα στο χρόνο.	ΓΕΣΕΕ ΑΔΕΔΥ ΟΑΣΑ ΓΕΝΟΠ-ΔΕΗ
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΩΣΕΙΣ	Απαρτίζονται αποκλειστικά και μόνο από μέλη που ασκούν το ίδιο επάγγελμα Έχουν συγκεκριμένη οργανωτική δομή	Δικηγορικός Σύλλογος Ιατρικός Σύλλογος Ένωση Λογιστών
ΕΝΩΣΕΙΣ ΕΡΓΟΔΟΤΩΝ	Υποστηρίζουν επιχειρηματικά, εμπορικά, βιομηχανικά συμφέροντα. Οργανώνουν επικεφαλείς επιχειρήσεων και εκπροσωπούν τους εργοδότες στις συνομιλίες διαπραγματεύσεις με σωματεία και το κράτος Έχουν οργανωτική δομή	ΣΕΒ ΓΕΣΕΒΕ ΣΕΕΠΕ
ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ	Συνδικαλιστικές οργανώσεις των αγροτών και αγροτισσών που μπορούν να συνιστώνται και να λειτουργούν στον αγροτικό χώρο	ΚΑΣ ΚΟΑΣ ΣΕΑΠ
ΟΜΑΔΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ Ή ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΟΣ	Είναι ανοιχτές για το σύνολο του πληθυσμού Πρωθούν ένα σκοπό ιδανικό, που οφείλει ολόκληρη τη συλλογική οργάνωση Ανήκουν στο εσωτερικό της κρατικής εξουσίας και σπανίως αυτοχαρακτηρίζονται ως “συμφέρον”	M.K.O, Greenpeace, WWF, ABA Commission on Homelessness and Poverty, εκκλησία, στρατός, δικαστές
ΚΑΤΗΓΟΡΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΠΟΥ ΑΠΑΡΤΙΖΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΜΕΛΗ ΜΕ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ	Δικαιώματα αποκλειστικά αυτής της συγκεκριμένης κατηγορίας πληθυσμού (με βάση το φύλο, την ηλικία, τις θρησκευτικές πεποιθήσεις, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, άτομα με ειδικές ανάγκες)	ΕΣΑμεΑ Ενωση Γυναικών Ελλάδος

Πίνακας 1: Τύποι Ομάδων Συμφερόντων

1.1.4 Τα μέσα και οι δυνατότητες δράσης των ομάδων

Η συμμετρική κατανομή της ισχύος ανάμεσα στις ομάδες συμφερόντων είναι αδύνατη. Υπάρχουν ομάδες που διαθέτουν ισχυρότερη επιρροή από άλλες. Το σύνολο των μέσων που διαθέτουν οι ομάδες είναι καθοριστική παράμετρος κατά τη φάση καθορισμού των κοινωνικών θεμάτων στη θεματική διάταξη όπως και κατά τη διαδικασία απόφασης για τις δημόσιες πολιτικές. Το μέγεθος της ομάδας, τα μέσα πίεσης που διαθέτει κάθε ομάδα, ο αριθμός μελών των ομάδων, ο βαθμός θεσμοθετημένης πρόσβασης στους κόλπους του πολιτικοδιοικητικού μηχανισμού, οι οικονομικές δυνατότητες της κάθε ομάδας, ο βαθμός δημόσιας συμπάθειας είναι παράμετροι που σε σημαντικό βαθμό διαφοροποιούν τα μέσα επιρροής των ομάδων.

Οι Muller & Surel σημειώνουν ότι «τα μέσα των ομάδων κινητοποιούνται ταυτοχρόνως «εσωτερικά» και «εξωτερικά» με στόχο τη συνεχή αναγνώριση της νομιμότητας μιας ομάδας ως προς την εκπροσώπηση των συμφερόντων των μελών της, μέσω της ικανότητάς της να αναδεικνύει «πραγματικά» τα συμφέροντα των μελών της, κυρίως «μέσω της ικανότητάς της να αναδεικνύει «πραγματικά» τα προβλήματα στη θεματική διάταξη και να εγγυάται την αποτελεσματικότητα των ανειλημμένων αποφάσεων από τη στιγμή που τίθενται σε εφαρμογή». Επισημαίνεται, επίσης ότι «όσο περισσότερο μια ομάδα θα διασφαλίζει την συχνή και μάλιστα συνεχή δημοσιοποίηση των προβλημάτων που γίνονται αντιληπτά ως σημαντικά από τα μέλη της τόσο θα ενισχύει τη νομιμότητα της θέσης της» (Muller & Surel). Έτσι λοιπόν αποδίδεται μία ιδιαίτερη σημασία, στον τρόπο που οι ομάδες κινητοποιούνται για να δημοσιοποιήσουν τα προβλήματα θέτοντας στο επίκεντρο το ζήτημα των κινητοποιήσεων για την εγγραφή στη θεματική διάταξη.

Μία από τις κυρίαρχες θεωρήσεις που έχει ήδη αναπτυχθεί τόσο από κοινωνιολόγους όσο και από οικονομολόγους είναι ότι το μέγεθος της ομάδας αποτελεί μία σημαντική παράμετρο με ποσοτική αλλά και ποιοτική εμβέλεια. Οι μικρές και συνεκτικές ομάδες διαθέτουν ισχυρά πλεονεκτήματα όπως καλύτερη πληροφόρηση, οργανωτική συνοχή και κέρδη μεταξύ των

δράσεων της ομάδας. Στο μοντέλο του Olson οι μικρές ομάδες διαθέτουν συγκριτικά πλεονεκτήματα όπως «η ευέλικτη οργανωτική τους βάση λόγω του μικρού αριθμού των μελών, το χαμηλό κόστος των ενεργειών στις οποίες προβαίνουν και η αμεσότητα της σχέσης μεταξύ των μελών της μικρής ομάδας». Ο Simmel ρητά αναφέρει ότι οι μικρότερες ομάδες είναι δυνατό να πράττουν με μεγαλύτερη αποφασιστικότητα και να χρησιμοποιούν τους διαθέσιμους πόρους με μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα: «Οι μικρές οργανωμένες ομάδες συνήθως κινητοποιούν και χρησιμοποιούν όλες τους τις δυνάμεις και ενεργητικότητα ενώ στις μεγάλες ομάδες οι δυνάμεις παραμένουν πολύ συχνά ανενεργές» (Olson, 1991, Simmel, 1950). Ο Olson άλλωστε αναφέρει ότι οι μικρές ομάδες είναι σε θέση να εξασφαλίσουν από μόνες τους ένα συλλογικό αγαθό απλώς και μόνο επειδή τα μεμονωμένα μέλη τους έλκονται από το συλλογικό αγαθό. Ως προς αυτό το σημείο διαφέρουν οι μικρές από τις μεγάλες ομάδες. Όσο μεγαλύτερη είναι μία ομάδα τόσο μικρότερη είναι η πιθανότητα να εξασφαλίσει μία άριστη ποσότητα από ένα συλλογικό αγαθό και ακόμα μικρότερη είναι η πιθανότητα να πράξει με σκοπό την απόκτηση ακόμα και μιας ελάχιστης ποσότητας εξ αυτού του αγαθού. Με λίγα λόγια όσο μεγαλύτερη είναι η ομάδα τόσο λιγότερες πιθανότητες υπάρχουν να προωθήσει τα κοινά της συμφέροντα. Οι πολυπληθείς και διασκορπισμένες κοινωνικές ομάδες (καταναλωτές, φτωχοί, άνεργοι, φορολογούμενοι) δεν έχουν επαρκείς δυνατότητες να κινητοποιήσουν τα μέλη τους με άμεσο αποτέλεσμα την υποεκπροσώπησή τους.

Εκτός βέβαια από το μέγεθος των ομάδων υπάρχουν και άλλες παράμετροι καθοριστικές της επιρροής μιας ομάδας και των δυνατοτήτων της να παρεμβαίνει στην χάραξη της πολιτικής. Οι Muller & Surel βασιζόμενοι στη διάκριση των Cobb & Elder αναδεικνύουν τους τέσσερις παράγοντες που ευνοούν την πρόσβαση των ομάδων στη θεσμική ατζέντα:

- «Ένας δρων αρμόδιος ως προς τη λήψη αποφάσεων μπορεί να είναι υπόλογος σε μία ομάδα ή να αναγνωρίζεται ως μέλος της ομάδας (π.χ. Ένας βουλευτής).
- »Ορισμένες ομάδες διαθέτουν διάφορα μέσα υλικά, συμβολικά, οργανωτικά, που υπερέχουν έναντι άλλων ομάδων γεγονός που διευκολύνει την κινητοποίηση των μηχανισμών στήριξης από τους δημόσιους και ιδιωτικούς δρώντες (ρόλος μεγαλοκατασκευαστών στα προγράμματα εξοπλισμού).
- »Ορισμένες ομάδες βρίσκονται σε τέτοια στρατηγική θέση που διευκολύνει τη δημοσιοποίηση των προβλημάτων τους (π.χ. Βιομήχανοι ή αγρότες).
- »Ορισμένες ομάδες ευνοούνται κοινωνικά ως προς τις κυρίαρχες αναπαραστάσεις και πεπτοιθήσεις γεγονός που νομιμοποιεί τις διεκδικήσεις τους από ευρείες και ποικίλες ομάδες πολιτών (αγρότες, γιατροί)».

Η παραπάνω τυπολογία ομάδων καταδεικνύει ότι υπάρχουν πόροι υλικοί, συμβολικοί, οργανωτικοί που βοηθούν ορισμένες ομάδες να έχουν μία καλύτερη πρόσβαση στη θεσμική θεματολογία, στη δυνατότητα δηλαδή να εγγράφουν το πρόβλημά τους στο πεδίο της πολιτικής απόφασης. Οι δυνατότητες άμεσης πρόσβασης στους πολιτικοδιοικητικούς μηχανισμούς ή ακόμα η δυνατότητα κινητοποίησης μέσω ο αποκλεισμός των εθνικών οδών από τους αγρότες ή η προνομιακή θέση ορισμένων ομάδων μέσα στην κοινωνία όπως οι γιατροί είναι στοιχεία που ενισχύουν την επιρροή των ποικίλων ομάδων. Θα μπορούσε ακόμα να προστεθεί σε αυτόν τον κατάλογο των προϋποθέσεων επιρροής και οι θέσεις που θέτουν οι Hague & Harrop (2005) όπως οι ομάδες που απολαμβάνουν δημόσιας συμπάθειας, τις ομάδες που διαθέτουν κύρος και άρα μεγαλύτερο βαθμό νομιμοποίησης, τις

ομάδες που έχουν αυξημένες οικονομικές δυνατότητες αλλά και τις ομάδες με σημαντικό αριθμό μελών και ακόμα περισσότερο με σημαντικό αριθμό ανθρώπων που μπορούν να κινητοποιήσουν.

Ο Μαυρογορδάτος (2001) αναφέρεται και σε έναν άλλο πόρο, στην πληροφόρηση εννοώντας με τον τρόπο αυτό την «εγκυρότητα και την αξιοπιστία τουλάχιστον εφάμιλλη, αν όχι μεγαλύτερη, εκείνης που διαθέτει η αντίστοιχη πληροφόρηση της εκτελεστικής εξουσίας ή άλλων ανταγωνιστικών ομάδων. Με αυτόν τον τρόπο οι ισχυρότερες ομάδες πίεσης εξοπλίζονται διαρκώς με ογκώδεις και εξονυχιστικές μελέτες που παράγουν τα δικά τους επιστημονικά επιτελεία, ερευνητικά κέντρα και ινστιτούτα».

Κάποιοι επιπλέον τρόποι πίεσης που προσθέτει ο Bale (2011) συνοψίζονται «α. στη δυνατότητα μιας ομάδας να συσπειρώσει όλους όσους ενδιαφέρονται για ένα συγκεκριμένο θέμα ή τουλάχιστον για ένα μεγάλο ποσοστό τους, β. να χρησιμοποιήσει σημαντικούς οικονομικούς πόρους και διασυνδέσεις, γ. να προσφέρει στο κράτος κάτι που χρειάζεται αλλά δεν μπορεί ή δεν θέλει να εξασφαλίσει μόνο του σε αρκετό βαθμό όπως οικονομικό/ανθρώπινο κεφάλαιο και πληροφορίες/εμπειρογνωμοσύνη/γνώση και δ. να θέσει σε σοβαρό κίνδυνο τη δημοτικότητα είτε των κομμάτων της κυβέρνησης είτε εκείνων που ελπίζουν να γίνουν κυβέρνηση στις επόμενες εκλογές».

Τέλος, η κατανομή της ισχύος δεν αφορά μόνο τους παραπάνω παράγοντες αλλά και εσωτερικές δυναμικές των ομάδων. Όπως σημειώνουν οι Baumgartner & Jones «ορισμένα υποσυστήματα δημόσιας πολιτικής [πρόκειται για το σύστημα συμμετοχής των ομάδων] είναι πιο ενωμένα, περισσότερο ισχυρά και αυτόνομα ενώ άλλα είναι περισσότερο ανταγωνιστικά και λιγότερο αυτόνομα».

1.2 Αιτίες δημιουργίας ομάδων συμφερόντων

Για να γίνει κατανοητό για ποιο λόγο σχηματίζονται ομάδες ειδικών συμφερόντων, θα πρέπει να στραφούμε κατ' αρχήν στους «κοινωνικούς ακτιβιστές» -ή αλλιώς στους «κοινωνικούς επιχειρηματίες¹»- από των οποίων τις πρωτοβουλίες προήλθαν-παρακινήθηκαν οι ομάδες συμφερόντων και αφ' ετέρου στο κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον που ευνόησε τον σχηματισμό δομημένων συλλογικών οργανώσεων.

Τα πρώτα εργατικά συνδικάτα στην Ευρώπη έκαναν την εμφάνισή τους μετά τη Βιομηχανική Επανάσταση. Η εκβιομηχάνιση των ευρωπαϊκών κοινωνιών από την αρχική αγροτική τους μορφή, οδήγησε σε οικονομική εξαθλίωση των εργατών κινητοποιώντας κάποιους ακτιβιστές να προχωρήσουν σε σχηματισμό συλλογικών δομών για την συγκέντρωση της εργατικής τάξης και την ενδυνάμωση της.

Εκτός από τις κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις που μπορούν να εγείρουν την ανάγκη συσπείρωσης ομάδων συμφερόντων, καθοριστικό ρόλο παίζουν και οι κρατικές και πολιτικές αρχές που ενίοτε ενδυναμώνουν ή αποδυναμώνουν τέτοιες οργανωτικές μορφές τις κοινωνίας.

Στην περίπτωση της Ελλάδας (Lavdas, 2007), οι πρώτες ομάδες συμφερόντων ήταν τα εργατικά συνδικάτα που στόχο είχαν να συντονίσουν τις διαμαρτυρίες και τις απεργίες. Εμφανίστηκαν πρωταρχικά στον τομέα της ναυπηγικής βιομηχανίας το

1879. Άλλα συνδικάτα ακολούθησαν μεταξύ του 1879 και του 1910 σε διάφορους

τομείς. Η παράδοση συνδικαλισμού τέθηκε εκτός νόμου από την Φιλελεύθερη Βενιζελική κυβέρνηση το 1914 και θεωρήθηκε απαρχαιωμένη. Η ίδρυση της Ελληνικής Γενικής Συνομοσπονδίας Εργασίας (Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος, ΓΣΕΕ) το 1918 όφειλε πολλά στις δραστηριότητες των Φιλελευθέρων, οι οποίοι στη συνέχεια προσπάθησαν να ελέγξουν την οργάνωση. Αυτό αποδείχτηκε ιδιαίτερα δύσκολο, ειδικά εν όψει της αυξανόμενης επιρροής μεταξύ των εργατών του Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος (Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα, ΣΕΚ, το μελλοντικό Κομμουνιστικό Κόμμα). Το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, η ενίσχυση των κομμουνιστών και η δριμύτητα του «κοινωνικού ζητήματος» είχε ως

αποτέλεσμα την αδυναμία των κυβερνήσεων να ελέγξουν και να κατευθύνουν την δραστηριότητα των ομάδων συμφερόντων.

Ως εκ τούτου, μια σειρά κατασταλτικών μέτρων κρίθηκαν αναγκαία μετά το 1920.

Αργότερα, στα μεταπολεμικά χρόνια, η πολιτική εξέλιξη οδήγησε στην ανάπτυξη

των αλληλεπιδράσεων του κράτους με τα συνδικάτα. Ως αποτέλεσμα, οι συνδικαλιστικές οργανώσεις - και οι ενώσεις γενικότερα - απέκτησαν εξέχουσα θέση, μια τάση που εκδηλώθηκε με αύξηση του αριθμού των μελών, τα οποία και παρέμειναν υψηλά καθ' όλη τη διάρκεια των μεταπολεμικών δεκαετιών.

Κεφάλαιο 2

Βιβλιογραφική Ανασκόπηση περί Κορπορατισμού και Πλουραλισμού

Η θεωρία περί κορπορατισμού είναι μια θεωρία για τα συνδικάτα που χαρακτηρίζεται ως «ινστιτουσιοναλιστική», δηλαδή θεσμοκεντρική . Η κεντρική θέση της θεωρίας είναι ότι «η πολιτική, οικονομική ή κοινωνική συμπεριφορά δεν μπορεί να ερμηνευθεί αποκλειστικά είτε με όρους επιλογών και προτιμήσεων των ατόμων είτε με όρους συνηθειών και καταχρήσεων των δημοσίων φορέων» αλλά με τη μελέτη των συλλογικοτήτων που βρίσκονται μεταξύ κράτους και ατόμων συγκροτούμενες στη βάση της «αυτο-οργάνωσης» και αποτελούν «ημι-δημόσιες» οργανώσεις . Οι οργανώσεις αυτές, αν και θεωρούνται, από τη σκοπιά ενός εξωτερικού παρατηρητή, «άκαμπτες στις απαιτήσεις τους» και «όχι ιδιαίτερα αποτελεσματικές στις επιδόσεις τους», επιτελούν σημαντικό έργο εξοικονομώντας δαπάνες έρευνας και πληροφόρησης τόσο για το κράτος όσο και για τις εργοδότης επιχειρήσεις. Αποτελούν επίσης για τα άτομα που τις απαρτίζουν μια προσωρινή, αν και όχι ιδιαίτερα τελειοποιημένη, λύση έναντι μιας αβέβαιης μελλοντικής προοπτικής.

Προτού όμως πραγματοποιηθεί η περιγραφή και η κριτική της θεωρίας περί κορπορατισμού θα χρειαστεί μια μεγάλη παρέμβαση ώστε να ορισθεί με περισσότερες λεπτομέρειες το είδος της συλλογικότητας για την οποία έγινε λόγος. Τι είναι λοιπόν τα συνδικάτα; Είναι ομάδες πίεσης ή συμφερόντων ή κοινωνικά κινήματα; Ποια είναι η θέση τους μέσα στο πολιτικό σύστημα και η σχέση τους με άλλες μορφές κοινωνικής και πολιτικής εκπροσώπησης; Μια από τις δυσκολότερες όσον αφορά τον ορισμό τους έννοιες στην πολιτική κοινωνιολογία είναι αυτή του «συμφέροντος». Η κατ' αρχήν προσέγγισή θα είναι λεξικογραφική:

Κατά το Cambridge Advanced Learner's Dictionary, συμφέρον είναι μια κατάσταση «που φέρνει κέρδος ή που θίγει κάποιον ή κάτι» . Μπορεί επίσης να είναι δικαίωμα, τίτλος, ή νόμιμο μερίδιο σε κάτι. Ενδέχεται να είναι η ανάμειξη ή ένα νόμιμο δικαίωμα, που συνήθως σχετίζεται μια εργασία, μια επιχείρηση ή με περιουσία. Τέλος, έννομο συμφέρον είναι το ιδιαίτερο ενδιαφέρον ή αντικείμενο διακύβευσης για τη διατήρηση – ή για την επίδραση

σ' αυτήν – μιας κατάστασης, μιας διευθέτησης ή δράσης. Πρόκειται για τη διατήρηση ενός νόμιμου δικαιώματος για παρούσα ή μελλοντική άσκηση (π.χ. το συμφέρον ενός εργαζομένου σύμφωνα με ένα πρόγραμμα συνταξιοδότησης).

Ο όρος ομάδες συμφερόντων όπως έχει διατυπωθεί και πιο πάνω (ή ειδικών συμφερόντων) καλύπτει κάθε σύνολο ατόμων, το οποίο, στη βάση ενός ή περισσότερων κοινών συμφερόντων, διατυπώνει αιτήματα σε ομάδες ή στην κοινωνία γενικώς αποσκοπώντας στην προώθηση των στόχων του.

Ομάδα πίεσης είναι μια οργάνωση που επιδιώκει την εκπροσώπηση των συμφερόντων συγκεκριμένων τμημάτων της κοινωνίας με σκοπό την επίδραση στη διαμόρφωση της δημόσιας πολιτικής. Στην περίπτωση εντελώς στενά νοούμενου συμφέροντος σε μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας η ομάδα πίεσης αναφέρεται ως Lobby.

Τα πολιτικά κόμματα είναι τα βασικά συστατικά στοιχεία της σύγχρονης κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, καθώς:

- α) συναρθρώνουν τη μάζα των συμφερόντων στην κοινωνία, χωρίς την οποία η πολιτική θα κυριαρχούνταν από τα ιδιαίτερα συμφέροντα.
- β) στρατολογούν και κοινωνικοποιούν μελλοντικούς πολιτικούς ηγέτες.
- γ) τα κομματικά μέλη παίζουν ένα σημαντικό ρόλο στην επικοινωνία μεταξύ ηγετών και ψηφοφόρων.
- δ) συμβάλλουν στη διαμόρφωση πολιτικής, εξασφαλίζοντας την εγγραφή νέων ιδεών στην πολιτική ημερήσια διάταξη.
- ε) κινητοποιούν τους ψηφοφόρους κατά τη διάρκεια των εκλογικών εκστρατειών.

Η ταξινόμηση των ομάδων πίεσης σε διάφορες κατηγορίες γίνεται ανάλογα με τα διαφορετικά κριτήρια που χρησιμοποιούνται κάθε φορά. Οι σύγχρονες ομάδες συμφερόντων στις χώρες του βιομηχανικού και του μεταβιομηχανικού κόσμου της Αμερικής, της Ευρώπης και της Ν.Α. Ασίας ορίζονται ως εθελοντικές ενώσεις ατόμων, εταιρειών, ή μικρότερων ομάδων που ενώνονται με σκοπό να υπερασπίσουν ή να αγωνιστούν για ένα κοινό συμφέρον, με την πρόθεση να επηρεάσουν την πολιτική διαδικασία, χωρίς, όμως, την φιλοδοξία να σχηματίσουν ένα πολιτικό κόμμα (παρ' όλες τις εξαιρέσεις), όπως τονίσαμε. Οι περισσότερες από αυτές αντιστοιχούν σε έναν από οκτώ τύπους (υπάρχουν όμως και ανάμεικτες):

- επαγγελματικές οργανώσεις
- επιχειρηματικές, εμπορικές και βιομηχανικές ομάδες
- εργατικά συνδικάτα
- αγροτικές οργανώσεις
- μονοθεματικές ομάδες
- ομάδες ιδεολογικών συμφερόντων
- ομάδες δημοσίου συμφέροντος
- ομάδες πρόνοιας

Μπορούν όμως να ταξινομηθούν και με διαφορετικά κριτήρια:

α) Οικονομικές ή μη οικονομικές ομάδες πίεσης.

β) Εσωτερικές (insider) ή εξωτερικές (outsider) ομάδες πίεσης. Οι πρώτες θεωρούνται αναγνωρισμένες και νομιμοποιημένες από την κυβέρνηση που τις συμβουλευέται σε τακτή βάση. Οι δεύτερες είτε δεν επιθυμούν να εμπλακούν σε σχέση συμβούλου των κρατικών αξιωματούχων είτε δεν μπορούν να κερδίσουν κυβερνητική αναγνώριση και νομιμοποίηση.

γ) Κύριες ή δευτερεύουσες ομάδες πίεσης. Συνήθως αναφέρονται ως κύριες εκείνες οι ομάδες που ενδιαφέρονται για την αντιπροσώπευση των συμφερόντων ή των απόψεων των μελών τους (με μία έννοια αυτές που αναφέρονται άμεσα στην πολιτική) ενώ ως δευτερεύουσες θεωρούνται εκείνες που χαρακτηρίζονται κυρίως από την φροντίδα για παροχή υπηρεσιών στα μέλη τους και μόνο περιστασιακά εισέρχονται στο πολιτικό πεδίο.

Οι ομάδες πίεσης αποτελούν πολιτικό φαινόμενο που αναπτύσσεται κατά κύριο λόγο κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα στις καπιταλιστικές κοινωνίες – ιδίως στις αναπτυγμένες βιομηχανικά χώρες της Δύσης- οι οποίες θεωρούνται πιο πολύπλοκες και κατακερματισμένες σε πιο εξειδικευμένες θεσμικές ή/και λειτουργικές ομάδες. Αυτές οι κοινωνικές ομάδες στοχεύουν στην ικανοποίηση των άμεσων και μακροπρόθεσμων αναγκών και συμφερόντων τους που είναι συχνά αντικρουόμενα και, πολλές φορές, οι διαφορές τους φαίνονται αγεφύρωτες (zero sum).

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι οι ομάδες πίεσης διαφέρουν από τα πολιτικά κόμματα – που και αυτά ενδιαφέρονται για την άσκηση επιρροής στη διαμόρφωση της γνώμης των κρατικών αξιωματούχων και των αρμοδίων δημοσίων λειτουργών κατά τη χάραξη και εφαρμογή της δημόσιας πολιτικής αλλά πρωταρχικός στόχος τους είναι η επιλογή του πολιτικού προσωπικού

που θα κατακτήσει τις κορυφές της εκτελεστικής εξουσίας. Οι ομάδες πίεσης, όμως, δεν είναι σε θέση – και δεν επιθυμούν – να κατακτήσουν και να διαχειριστούν συνολικά την κυβερνητική εξουσία. Αντιθέτως, επικεντρώνονται κατά κύριο λόγο στο να επιδράσουν στην υλοποίηση ιδιαίτερων πολιτικών και δευτερευόντως στην επιλογή πολιτικού προσωπικού. Συμπεραίνουμε, ως εκ τούτου, ότι οι ομάδες πίεσης/συμφερόντων αναλαμβάνουν ουσιαστικά τις λειτουργίες β, γ και δ των πολιτικών κομμάτων. Στις λίγες περιπτώσεις που επεμβαίνουν στην εκλογική διαδικασία (λειτουργίες α και ε) επιδιώκουν την υπερψήφιση ορισμένων υποψηφίων που υποστηρίζουν και προωθούν τις θέσεις τους. Τα τελευταία χρόνια κατεβλήθησαν προσπάθειες να υπάρξουν νέα πολιτικά κόμματα ως μετεξέλιξη ομάδων πίεσης.

Η σχέση κομμάτων και ομάδων πίεσης δεν είναι πάντοτε σχέση εξωτερική. Ακόμη και στην περίπτωση που μια ομάδα πίεσης δρα ανεξάρτητα από πολιτικά κόμματα, η δράση της δεν παύει να έχει αντίκτυπο στην εσωτερική πολιτική ζωή των κομμάτων. Υπάρχουν περιπτώσεις όπως αυτή των συνδικάτων στις ΗΠΑ που κινητοποιούνται για την υποστήριξη συγκεκριμένων υποψηφίων του Δημοκρατικού Κόμματος και για την καταψήφιση άλλων υποψηφίων είτε του ίδιου κόμματος είτε του Ρεπουμπλικανικού. Ένα ακόμη χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι επίσης αυτό των ομάδων για το περιβάλλον, για τα πολιτικά δικαιώματα, για τον πυρηνικό αφοπλισμό και την ειρήνη, που δρουν στο εσωτερικό του Εργατικού Κόμματος στην Αγγλία.

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό των ομάδων πίεσης είναι η ικανότητα προσαρμογής τους στην εξελισσόμενη κοινωνικο-πολιτική δομή. Παίρνουν υπόψη τους τις ιδιαίτερες συνθήκες του πολιτικού συστήματος στο πλαίσιο του οποίου δρουν (π.χ. πολιτική αστάθεια στην Ιταλία, ισχυρή και συγκεντρωτική δομή σταθερής κυβέρνησης στο Η.Β., πολλαπλότητα σημείων πρόσβασης στο πολιτικό σύστημα των ΗΠΑ κ.ο.κ.). Ταυτόχρονα άλλες είναι σε θέση να προσαρμοστούν στις αλλαγές των θεσμικών ρυθμίσεων ενώ άλλες όχι.

Από κοινού με τις πολιτικές παραδόσεις, το πολιτικό σύστημα (προεδρικό ή κοινοβουλευτικό) είναι βασικός προσδιοριστικός παράγοντας της δράσης των ομάδων πίεσης. Στο προεδρικό σύστημα της 5η Γαλλικής Δημοκρατίας η ενίσχυση της εκτελεστικής εξουσίας είχε ως αποτέλεσμα να

βρεθούν – λόγω των πιο καλών προσβάσεών τους – σε πλεονεκτική θέση οι οργανώσεις των επιχειρηματικών τάξεων και των επαγγελματιών σε σχέση με τις εργατικές και τις αγροτικές οργανώσεις που είχαν καλύτερη πρόσβαση στη νομοθετική εξουσία. Επίσης ρόλο σοβαρό παίζουν ο ομοσπονδιακός χαρακτήρας ενός κράτους και η δικαστική εξουσία.

Σύμφωνα με μια «νέο-θεσμική προσέγγιση», δεν μπορεί να γίνει κατανοητό η πολυπλοκότητα των σύγχρονων οργανώσεων. Η κυβέρνηση θεωρείται συχνά ως ένα συγκρότημα (conglomerate) ημι-ομοσπονδιακών, χαλαρά συνδεδεμένων οργανώσεων, που έχουν τη δική τους υλική ζωή και οι οποίες αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και ξεχωριστά με διάφορες ομάδες πολιτών. Αυτή η προσέγγιση διακρίνει μεταξύ «θεσμών» («institutions») και «ομάδων συμφερόντων». Οι θεσμοί έχουν συμφέροντα που από πολιτική και αναλυτική σκοπιά είναι ανεξάρτητα από το συμφέρον των μελών του συγκεκριμένου θεσμού (think tanks, τοπικές κυβερνήσεις, μεγάλες δημόσιες και ιδιωτικές επιχειρήσεις, εκκλησίες, πανεπιστήμια κλπ). Στην πράξη η δημόσια πολιτική είναι το αποτέλεσμα της πολύπλοκης, και συχνά απρόβλεπτης, αλληλεπίδρασης μεταξύ κυβερνητικών θεσμών, μη κυβερνητικών θεσμών και συμβατικών ομάδων μελών. Δεν πρόκειται όμως για το αποτέλεσμα μιας πολιτικής εξισορρόπησης αντιθέσεων ισοδύναμων ομάδων. Αντιθέτως, διατυπώθηκε ένα πρότυπο στο οποίο οι επιρροές για αλλαγή πολιτικής προέρχονται τόσο από το εσωτερικό της κυβέρνησης όσο και εκτός των ορίων της. Στο παιχνίδι της επιρροής παίζουν πολιτικοί επιχειρηματίες που έχουν ως βάση τους ομάδες συμφερόντων τόσο στο εσωτερικό της κυβέρνησης και του κοινοβουλίου όσο και στα ιδιωτικά ιδρύματα και προσπαθούν να οικειοποιηθούν τη δυσaráσκεια των πολιτών, να προκαλέσουν την εμφάνιση νέων ομάδων και να αγωνιστούν για τη δική τους εκδοχή περί δημοσίου συμφέροντος.

Σε γενικές γραμμές θεωρείται ότι οι ομάδες συμβάλλουν στην ενίσχυση της δημοκρατίας με έξι τρόπους:

1. εμπλουτίζουν το πολιτικό σύστημα με την εγγενή αξία της ομαδικής-ενωσιακής ζωής·
2. προάγουν τις πολιτικές αρετές και διδάσκουν πολιτικές δεξιότητες·
3. προβάλλουν αντίσταση στην εξουσία και ελέγχουν την κυβέρνηση·
4. βελτιώνουν την ποιότητα και προωθούν την ισότητα της εκπροσώπησης·

5. διευκολύνουν τη δημόσια διαβούλευση·

6. δημιουργούν ευκαιρίες για την άμεση συμμετοχή των πολιτών και των ομάδων στη διακυβέρνηση.

Μετά από αυτή τη μεγάλη παρέμβαση θα γίνει τώρα επαναφορά στις θεωρίες που επιδιώκουν να εξηγήσουν και να ερμηνεύσουν τη σχέση συνδικάτων και κράτους.

Ο πλουραλισμός αποτελεί την πιο σημαντική από πλευράς επιρροής θεωρία στο χώρο της πολιτικής κοινωνιολογίας στο βαθμό που είναι μια θεωρία άκρως ελαστική ως προς τη λογική της, καθώς οι υποστηρικτές της ανέπτυξαν, και συνεχίζουν να αναπτύσσουν, αντιφατικές και αντιθετικές μεταξύ τους τοποθετήσεις. Η θεωρία του πλουραλισμού έχει ως βασική της αρχή την θέση ότι ο ρόλος των ομάδων πίεσης σε μια κοινωνία είναι να αποτελούν μέσα παροχής πρόσβασης στο πολιτικό σύστημα και ταυτόχρονα να λειτουργούν ως αντίβαρο στις υπερβολικές συγκεντρώσεις εξουσίας. Αυτή η θέση των πλουραλιστών στηρίζεται στο επιχείρημα ότι «το ουσιώδες είναι ο ανταγωνισμός και η συμμετοχή μεταξύ οργανωμένων ομάδων και όχι ατόμων». Στην ουσία, οι πλουραλιστές θεωρούν τη δημοκρατία ως ένα είδος αγοράς που χαρακτηρίζεται από έναν λιγότερο ή περισσότερο ατελή ανταγωνισμό. Οι βάσεις της πλουραλιστικής θεωρίας είναι οι εξής: ισότιμη πρόσβαση στο πολιτικό σύστημα, κατακερματισμός της αγοράς, ανταγωνιστική διαδικασία στη διαμόρφωση και στον καθορισμό επιμέρους πολιτικών, ουδετερότητα της κυβέρνησης. Πολλοί υπερασπιστές του πλουραλισμού αλλά και κριτικά σκεπτόμενοι ερευνητές τόνισαν ότι έχουν υπάρξει ορισμένες παραποιήσεις της βασικής θέσης της θεωρίας από ορισμένους επικριτές της και υπενθυμίζουν ότι δέχονται πως η σχέση μεταξύ ομάδων συμφερόντων και κυβερνητικών υπηρεσιών μπορεί να γίνει έντονα αποκλειστική· συγχρόνως δεν θεωρούν ότι υπάρχει μια αβίαστη ροή ιδεών και ανταλλαγή απόψεων στο πολιτικό πεδίο ούτε ότι όλες οι ομάδες έχουν ισότιμη πρόσβαση στο πολιτικό σύστημα και είναι ίσες από πλευράς δύναμης. Ο κύριος εκπρόσωπος της πλουραλιστικής θεωρίας R. Dahl επισημαίνει ότι «σε κάθε έναν από μια σειρά νευραλγικών τομέων της δημόσιας πολιτικής, λίγα πρόσωπα ασκούν μεγάλη άμεση επιρροή στις αποφάσεις που λαμβάνονται ενώ, αντιθέτως, οι περισσότεροι πολίτες φαίνεται ότι ασκούν μάλλον μικρή άμεση επιρροή.» Εν τούτοις, «δεν θα ήταν

σοφό να υποεκτιμήσουμε την έκταση στην οποία οι ψηφοφόροι μπορούν να ασκήσουν έμμεση επιρροή στις αποφάσεις των ηγετών μέσω των εκλογών».

Σήμερα, ο πλουραλισμός ασκεί ακόμη μεγάλη επιρροή και έχουν αναπτυχθεί αρκετές εκδοχές που λαμβάνουν υπόψη τις εξελίξεις στις βορειοαμερικανικές και δυτικοευρωπαϊκές κοινωνίες, και ιδιαίτερα τις αγγλοσαξονικές.

Μια κριτική του πλουραλισμού που προκάλεσε μεγάλη συζήτηση και διαμόρφωσε ουσιαστικά μια νέα μέθοδο ήταν αυτή που άσκησε ο Mancur Olson. Αμφισβητώντας τις κεντρικές υποθέσεις της πλουραλιστικής θεωρίας, ο M. Olson επικέντρωσε την κριτική του στα λογικά σφάλματά της στην αντιμετώπιση των ομάδων οικονομικών συμφερόντων. Κατ' αυτόν, το μεμονωμένο μέλος μιας μεγάλης οργάνωσης βρίσκεται σε θέση τέτοια ώστε να μπορεί να περάσει απαρατήρητη η τυπική, και όχι ουσιαστική, συμμετοχή του στις δραστηριότητές της ενώ ταυτόχρονα να απολαμβάνει τα άνευ κόπου ωφελήματα. Πρόκειται για το φαινόμενο του «τσαμπατζή» (“free rider”). Τα μέλη μιας μεγάλης οργάνωσης δεν συμμετέχουν σ' αυτή λόγω των σκοπών της αλλά λόγω των επιλεκτικών κινήτρων μέσω των δελεαστικών προσφορών υπηρεσιών και άλλων αγαθών που τους παρέχονται. Διευκρίνισε ότι οι θέσεις του αφορούν το χώρο των ομάδων οικονομικών συμφερόντων και όχι αυτών των φιланθρωπικών ή ιδεολογικά εμφορούμενων ομάδων. Στο πλαίσιο αυτό, ο Olson τόνισε ότι οι καλύτερα οργανωμένες ομάδες είναι «οι μικρότερες – οι προνομιούχες και οι ενδιάμεσες ομάδες – οι οποίες μπορούν συχνά να νικούν τις μεγαλύτερες – τις λανθάνουσες ομάδες (latent groups) – που κανονικά υποτίθεται ότι επικρατούν σε μια δημοκρατία», δηλαδή οι «ομάδες της επιχειρηματικής κοινότητας».

Τέλος, στα πλαίσια της πλουραλιστικής θεωρίας, εμφανίστηκαν, στην προσπάθεια ανανέωσής της, οι έννοιες των «δικτύων πολιτικής» (“policy networks”) και των «κοινοτήτων πολιτικής» (“policy communities”). Αρχικά δόθηκε έμφαση στους τρόπους με τους οποίους η διαμόρφωση της δημόσιας πολιτικής στη Βρετανία – αλλά και στις ΗΠΑ – αποσυναρθώνεται σε μια σειρά εξειδικευμένων υποσυστημάτων που δίνει τη δυνατότητα στις ομάδες πίεσης να έχουν άνετη πρόσβαση στα συγκεκριμένα κάθε φορά πεδία λήψης αποφάσεων που τις αφορούν. Υποδηλώνεται με την έννοια αυτή η στενή σχέση μεταξύ ομάδων και υπουργείων, η διαμόρφωση κοινών αντιλήψεων και κοινής γλώσσας για την περιγραφή των συγκεκριμένων προβλημάτων

που πρέπει να αντιμετωπίσει η χάραξη της πολιτικής του εν λόγω υπουργείου. Στις κοινότητες πολιτικής συμμετέχουν, ως επί το πλείστον, ομάδες κυβερνητικών φορέων, ομάδες πίεσης, άνθρωποι των ΜΜΕ, και μεμονωμένα άτομα, που για τον ένα ή τον άλλο λόγο έχουν κάποιο συμφέρον και ενδιαφέρονται για ένα ιδιαίτερο πεδίο πολιτικής και προσπαθούν να ασκήσουν επιρροή πάνω στα μέλη της κοινότητας. Αργότερα τα «δίκτυα πολιτικής» αντικατέστησαν τις «κοινότητες πολιτικής». Πρόκειται για μια διαδικασία διαμόρφωσης και χάραξης πολιτικής που είναι πιο χαλαρά οργανωμένη και, ως εκ τούτου, λιγότερο προβλέψιμες. Τα θεματικά «δίκτυα πολιτικής» χαρακτηρίζονται από μεγάλο αριθμό συμμετεχόντων με περιορισμένο βαθμό αλληλεξάρτησης. Η σταθερότητα και η συνέχεια είναι είδη εν ανεπαρκεία. Η δομή τείνει στην εξατομίκευση.

Η πρώτη προσέγγιση από την πλευρά των θεωρητικών του κορπορατισμού στη δεκαετία του '70 εστιαζόταν σε δύο «ιδεοτυπικά» περιγραφόμενες συνθήκες που αφορούσαν τις ιδιότητες των συλλογικοτήτων και τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων . **Ο κορπορατισμός** ορίζεται ως ένα σύστημα τριμερών διαπραγματεύσεων μεταξύ αντιπροσώπων του κράτους, της επιχειρηματικής κοινότητας και της οργανωμένης εργασίας .

Σύμφωνα με τον Ph. Schmitter, ο κορπορατισμός είναι: «σύστημα εκπροσώπησης συμφερόντων συγκροτημένο από περιορισμένο αριθμό μοναδικών, υποχρεωτικών, μη ανταγωνιστικών, λειτουργικά οριοθετημένων και ιεραρχημένων οργανώσεων, που έχουν κρατική αναγνώριση ή άδεια (όταν δεν δημιουργούνται εξ αρχής από το κράτος) και στις οποίες απονέμεται σκόπιμα μονοπώλιο εκπροσώπησης των αντιστοιχών κατηγοριών, με αντάλλαγμα ορισμένους περιορισμούς στην επιλογή ηγεσίας και στην άρθρωση αιτημάτων» σε αντίθεση με τον πλουραλισμό που είναι «σύστημα εκπροσώπησης συμφερόντων συγκροτημένο από απροσδιόριστο αριθμό πολλαπλών, μη ιεραρχικά οργανωμένων και αυτοπροσδιοριζόμενων (ως προς τον τύπο ή το αντικείμενο του συμφέροντος) οργανώσεων στις οποίες δεν παρέχεται ειδική άδεια, αναγνώριση, επιχορήγηση, ούτε ελέγχονται από το κράτος ως προς την επιλογή ηγεσίας ή ως προς τη συνάρθρωση συμφερόντων και οι οποίες δεν έχουν μονοπώλιο εκπροσώπησης των αντιστοιχών κατηγοριών τους.»

Συνεπώς, το κορπορατιστικό σύστημα εκπροσώπησης συμφερόντων

έχει ορισμένα οργανωτικά χαρακτηριστικά: περιορισμένος αριθμός ανώτατων κοινωνικο-οικονομικών οργανώσεων, μοναδικότητά τους στις κατηγορίες που εκπροσωπούν, ιεραρχική εσωτερική δόμησή τους. Η θεωρία δέχεται ότι υπάρχουν «ιδεοτυπικά» δύο είδη κορπορατισμού, ο κρατικός και ο κοινωνιακός. Στην πρώτη περίπτωση τα αποτελέσματα του κρατικού κορπορατισμού για το εργατικό συνδικαλιστικό κίνημα είναι ο ουσιαστικός έλεγχος από το κράτος της άρθρωσης και της διατύπωσης των αιτημάτων των μισθωτών εργαζομένων. Σε γενικές γραμμές, οι σχέσεις κράτους και ομάδων συμφερόντων καθορίζονται από τις επιταγές του οικονομικού συστήματος και το κράτος είναι εκείνο που τις ελέγχει όσον αφορά την ανάπτυξη και τη λειτουργία τους. Στην κλασική περίπτωση του κρατικού κορπορατισμού εντάσσονται τα μεσοπολεμικά αυταρχικά καθεστώτα του Ιταλικού και του Πορτογαλικού φασισμού (στη Γερμανία των Ναζιστών η επιβολή του κράτους ήταν άτεγκτη και απόλυτη) που εκκαθάρισαν τα συνδικάτα από κομμουνιστές, σοσιαλδημοκράτες, φιλελεύθερους και ανεξάρτητους συνδικαλιστές. Στη δεύτερη περίπτωση ο κοινωνιακός κορπορατισμός είναι αποτέλεσμα μιας διαφορετικής ιστορικής συνάρθρωσης και εκπροσώπησης συμφερόντων που προϋποθέτει την αυτόνομη συσπείρωση των μισθωτών εργαζομένων σε συλλογικά σώματα και την ελεύθερη και αβίαστη συναίνεσή τους στη διαμόρφωση των δημόσιων πολιτικών και τη «συγκεκριμένη διεκπεραίωση των ρητών δεσμεύσεων που έχουν αναληφθεί από τις κοινωνικές ομάδες σε ό,τι αφορά την υλοποίηση αυτών των πολιτικών». Τα συλλογικά σώματα διατηρούν την αυτονομία τους και την ισχύ τους ενώ το κράτος αναλαμβάνει ρόλο διαμεσολαβητή.

Μια παραπλήσια άποψη εκφράστηκε από τον Peter Katzenstein που κατέταξε τις χώρες με κορπορατιστικά συστήματα σε δύο τύπους: κοινωνικός και φιλελεύθερος κορπορατισμός. Θεωρεί την επιδίωξη επίτευξης συναίνεσης ως το κοινό χαρακτηριστικό αμφότερων των τύπων. Οι δύο τύποι διαφοροποιούνται ανάλογα με το βαθμό συγκεντροποίησης, τον κυρίαρχο κοινωνικό συνασπισμό και τις πολιτικές τάσεις της κυβέρνησης. Η διαφορά της θέσης του σε σχέση με αυτή του Schmitter συνίσταται στο ότι θεωρεί με βάση μια λειτουργική λογική πως προϋπόθεση για την επιτυχία του κορπορατισμού ως συστήματος διαμεσολάβησης και εκπροσώπησης οικονομικών συμφερόντων είναι το μικρό μέγεθος της επικράτειας.

Η κριτική προς τη θεωρητική προσέγγιση του κορπορατισμού εστιάζεται στο λειτουργικό χαρακτήρα της ανάλυσης των σχέσεων μεταξύ κράτους και ομάδων συμφερόντων. Γι' αυτό αντιπροτείνεται η μελέτη και η ανάδειξη «της σημασίας της ιστορικής διαμόρφωσης των πολιτικών και οικονομικών θεσμών και της εμπλοκής τους με τη δράση των κοινωνικών κινημάτων και των φορέων εκπροσώπησής τους» . Όμως, πέρα από τα παραδοσιακά πρότυπα τόσο της νεοκλασικής όσο και της κορπορατιστικής προσέγγισης που δεν κατανοούν και, συνεπώς, δεν λαμβάνουν υπόψη την κοινωνική πολυπλοκότητα και την πολλαπλότητα των ταυτοτήτων, κάτι που είναι χαρακτηριστικό και της παραδοσιακής μαρξιστικής θεωρίας, θα χρειαστεί να παίρνονται υπόψη στην ανάλυσή μας και άλλες μορφές «κοινωνικής περιθωριοποίησης συνδεδεμένες ή όχι με την παραγωγική διαδικασία, η εμφάνιση πολιτικών ή και αντιπολιτικών συλλογικοτήτων με αξίες μεταυλιστικές, η προϊούσα αποξένωση των ιδιωτικών χώρων του ατόμου από την εργασία, η λειτουργία των μεταρρυθμιστικών πολιτικών ως τρόπων δημιουργίας πολλαπλών και περίπλοκων δευτερογενών προβλημάτων και τα νέα ζητήματα κοινωνικής ολοκλήρωσης» .

Η συνεισφορά του μαρξισμού στην συζήτηση περί κορπορατισμού άφησε σημαντικά ίχνη. Κατά τη δεκαετία του '70, όταν απογειωνόταν η συζήτηση, μαρξιστές μελετητές του κράτους με διαφορετικές οπτικές όπως ο R. Miliband (εργαλειακή αντίληψη για το κράτος) και ο N. Πουλαντζάς (δομιστική αντίληψη για το κράτος), τόνισαν ότι το κράτος αποτελεί θεσμό με δική του εσωτερική λογική που διαμορφώνεται από πολιτικές δυνάμεις οι οποίες δεν είναι ουδέτερες αλλά αποτελούν έκφραση της ισορροπίας αυτών των πολιτικών δυνάμεων. Συνεπώς, το κράτος αποτελεί πεδίο όπου επιλύονται αυτές οι πολιτικές συγκρούσεις. Κατά συνέπεια, το κράτος έχει σχετική αυτονομία και δεν είναι ούτε απολύτως αυτόνομο και ουδέτερο απέναντι στον ταξικό και κοινωνικό ανταγωνισμό ούτε ένα απλό όργανο στα χέρια της κυρίαρχης τάξης. Ο Leo Panitch επισήμανε ότι η γενική προσέγγιση των υποστηρικτών της θεωρίας του κορπορατισμού εμπνεόμενη από την θεωρία των ομάδων υπονοούν ότι ο κορπορατισμός είναι μια έννοια που περιλαμβάνει τα πάντα, δηλαδή εντάσσονται σ' αυτήν οι δραστηριότητες όλων των κοινωνικών ομάδων συμφερόντων. Περιγράφεται, δηλαδή, ο κορπορατισμός με όρους ιδεολογίας αντί με όρους δομής. Αντιθέτως, ο L. Panitch θεωρεί ότι η μελέτη του κορπορατισμού πρέπει να γίνει από τη

σκοπιά της ταξικής ανάλυσης και να περιοριστεί μόνο στις ομάδες εκείνες που σχετίζονται με την οικονομική πολιτική και τις εργασιακές σχέσεις. Ο κορπορατισμός θεωρήθηκε ως «περιορισμένη πολιτική δομή» που αναπτύχθηκε από το καπιταλιστικό κράτος για την προστασία του καπιταλισμού και την ενίσχυση της καπιταλιστικής κερδοφορίας. Μ' αυτή την έννοια η κριτική που διατυπώθηκε, σε πρώτη φάση από μαρξιστική σκοπιά, προς τη θεωρία του κορπορατισμού την ενδυνάμωσε στο βαθμό που, σε συνδυασμό με τις εξελίξεις σε όλα τα επίπεδα, ώθησε τους εκπροσώπους της να σχετικοποιήσουν την απολυτότητα της θέσης τους και να αναζητήσουν τις διάφορες εκδοχές του χαρακτήρα και του ρόλου των ομάδων πίεσης (εργοδοτικών και εργατικών) στο πλαίσιο των δυτικοευρωπαϊκών κοινωνικοπολιτικών δομών, αποδίδοντάς τες στις διαφορές που προκύπτουν από τις ικανότητες ανεξάρτητης οργάνωσης των κρατικών υπηρεσιών. Μια δεκαετία αργότερα, οι P. Schmitter και W. Streeck παραδέχονταν ότι «υπήρξε μια παρακμή του εθνικού κορπορατισμού στα τέλη της δεκαετίας του '70 και κατά τη δεκαετία του '80 που είχε τις ρίζες της σε εσωτερικές εξελίξεις όπως οι ποιοτικές μεταβολές στις κοινωνικές δομές, στην οικονομία, και στα πολιτικά συστήματα». Ένας συνδυασμός τριών τάσεων τους οδηγεί σ' αυτό το συμπέρασμα: α) η αυξανόμενη διαφοροποίηση των κοινωνικών δομών και των συλλογικών συμφερόντων, β) η αύξηση της αστάθειας και των διακυμάνσεων της αγοράς που ωθεί διαρκώς προς αναζήτηση μεγαλύτερης εταιρικής ευελιξίας όσον αφορά την παραγωγή, τα προϊόντα, την εργασία, την τεχνολογία και την κοινωνική οργάνωση, και γ) οι αλλαγές των ρόλων και των δομών των οργανώσεων των συμφερόντων. Θεωρούν ότι η διαδικασία διαμεσολάβησης συμφερόντων εξελίσσεται με βάση πρότυπα των ΗΠΑ, δηλαδή οδεύει προς έναν «αποδιαρθρωμένο πλουραλισμό» (disjointed pluralism) ή «ανταγωνιστικό φεντεραλισμό» με οργάνωση τριών επιπέδων: περιφέρειες, έθνη-κράτη, «Βρυξέλλες». Λίγο πριν ο P. Schmitter είχε τονίσει ότι υπάρχουν πολλοί τρόποι χειρισμού των συγκρουόμενων συμφερόντων και του συμβιβασμού για τη δημόσια πολιτική στις σύγχρονες καπιταλιστικές κοινωνίες χωρίς ένας εξ αυτών να είναι εκ των προτέρων και υποχρεωτικά πιο αποτελεσματικός από τους άλλους.

Σε ζητήματα ενσωμάτωσης του συνδικαλιστικού κινήματος στο πολιτικό σύστημα έχει γίνει αναφορά από τον Γ. Μαυρογορδάτο (1988), ο οποίος έθεσε το ζήτημα του «κρατικού κορπορατισμού» ως εξήγηση και

ερμηνεία της παντελούς έλλειψης αυτονομίας των ελληνικών συνδικάτων. Στο ίδιο ζήτημα έχει γίνει αναφορά από τους Μ. Σπουρδαλάκη και Δ. Γράβαρη οι οποίοι διαφωνώντας με τον προηγούμενο τονίζουν ότι στην Ελλάδα δεν νοείται κρατικός κορπορατισμός στο βαθμό που χρειάζεται ένα ενιαίο οργανωτικά, μαζικό και πολιτικοποιημένο κίνημα για να παίξει το ρόλο του αξιосέβαστου συνομιλητή του κράτους και των εργοδοτών. Αντιθέτως, τονίζουν ότι στην Ελλάδα υπάρχει «ολιγαρχικός πλουραλισμός», βλ. Gravaris D. and Spourdalakis M. (mimeo) "Labor Unions and Welfare Reform in Greece: The Case of Pension Policy (1990-2001)", in Petmetzidou et.al. The Challenge of Social Policy Reform in the XXI Century: Towards Integrated Systems of Social Protection, Dulles VA: Bresssey's. Μεταξύ αυτών των δύο «ακραίων» για την ερμηνεία της ελληνικής πραγματικότητας, διακινούνται ενδιάμεσες απόψεις. Ο Ν. Μουζέλης (1987, ο.ε.π.) διαφωνεί με τον ορισμό του κορπορατισμού ως ενσωματωτικό για την ελληνική περίπτωση. Τονίζει ότι δεν είναι ούτε κρατικός ούτε κοινωνικός αλλά, αντιθέτως, συσσωματικός, γιατί ο κρατικός έλεγχος εκ των πραγμάτων γίνεται πάνω σε σωματεία και ενώσεις που είναι ιδιαίτερα αδύναμες και άγονται και φέρονται από την κρατική χειραγώγηση. Ο Κ. Τσουκαλάς (1986) ορίζει τον κορπορατισμό ως «πελατειακό». Τονίζει ότι το κράτος προβαίνει σε κορπορατιστικές διευθετήσεις με επιλεγμένες κοινωνικές ομάδες. Αυτές οι κορπορατιστικές διευθετήσεις προωθούν τα συμφέροντα τόσο της αστικής τάξης όσο και επιλεγμένων μεσαίων στρωμάτων των πόλεων μέσω επιλεκτικής διανομής κρατικών παροχών και ευκαιριών απασχόλησης στη δημόσια διοίκηση, αλλά και στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, στους οπαδούς του εκάστοτε κυβερνητικού κόμματος. Μια ακόμη εκδοχή είναι αυτή της Κ. Γκολομάζου -Παπά που εφαρμόζει στην ελληνική περίπτωση την έννοια του «αυταρχικού εξουσιοδοτημένου κορπορατισμού» (authoritarian licensed corporatism) του Peter Williamson [βλ. Williamson P. (1985) Varieties of Corporatism: Theory and Practice, Cambridge: Cambridge University Press και Golomazou-Papas (1991) αποδέχεται την άποψη ότι οι σχέσεις κράτους και οργανωμένων συμφερόντων καθορίζονται σε μεγάλο βαθμό από τη λογική του κρατικού κορπορατισμού αλλά αφήνονται εκ των πραγμάτων κάποια περιθώρια πλουραλισμού λόγω του πολωτικού κομματικού ανταγωνισμού που δίνει ευκαιρίες στις αντιπολιτεύσεις να ελέγχουν ορισμένα συνδικάτα και, όσον αφορά, τις μη οικονομικές ομάδες και κινήματα ισχύει η λογική του

πλουραλισμού είτε επειδή αρχικά το κράτος και τα πολιτικά κόμματα δεν έδωσαν σημασία είτε επειδή πολλές φορές μονοθεματικά κοινωνικά κινήματα γεννήθηκαν και ενηλικιώθηκαν ανεξάρτητα από ή/και κόντρα στη λογική του κράτους και των κομμάτων.

Κεφάλαιο 3

3.1 Ομάδες Συμφερόντων στην Ελλάδα-Αναλυτική Προσέγγιση

Θα επιχειρηθεί να γίνει διαχείριση στις εργοδοτικές και στις συνδικαλιστικές οργανώσεις αφού στο ελληνικό πλαίσιο θεωρούνται οι πλέον νόμιμοι φορείς διαχείρισης ορισμένων τομεακών πολιτικών όπως των εργασιακών πολιτικών και όχι μόνο. Το σύστημα που επιτρέπει την πρόσβαση των εργοδοτικών και συνδικαλιστικών ελίτ στην πολιτική αρένα και στην από κοινού (μαζί με το κράτος) διαχείριση των δημόσιων πολιτικών είναι το σύστημα του κοινωνικού διαλόγου που θεσμοθετείται με τον νόμο 1876/1990 όπου εισάγεται ένα νέο σύστημα ελεύθερων συλλογικών διαπραγματεύσεων. Όπως άλλωστε υπογραμμίζει η Αρανίτου «από το 2000 και μετά η ανάπτυξη του κοινωνικού διαλόγου μεταξύ των θεσμοθετημένων κοινωνικών εταίρων ή ανάμεσα σε αυτούς και το κράτος ήταν εντυπωσιακή. Οι κοινωνικοί εταίροι μετέχουν σε πληθώρα συναντήσεων, επιτροπών και συμβουλίων τυπικού ή και άτυπου, θεσμοθετημένου ή όχι κοινωνικού διαλόγου». Με το νόμο για τον κοινωνικό διάλογο οι εργοδοτικές οργανώσεις και συνδικαλιστικές οργανώσεις μετέχουν πλέον ενεργά στο σχεδιασμό των κρατικών πολιτικών. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση συμμετοχής του ΣΕΒ στο σχεδιασμό των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων (ΜΟΠ) ενώ το 1997 η κυβέρνηση απευθύνει πρόσκληση στους κοινωνικού εταίρους και σε άλλους 18 κοινωνικούς φορείς για συμμετοχή σε τριμερή κοινωνικό διάλογο (κράτος, εργοδότες, εργαζόμενοι) με θέμα «Ανάπτυξη-Ανταγωνιστικότητα-Απασχόληση». Για πρώτη φορά τέθηκαν σε διάλογο, στο πλαίσιο του καλέσματος οι αλλαγές στο πεδίο της εργασίας και των εργασιακών σχέσεων. Αποτέλεσμα ήταν η υπογραφή Συμφώνου Εμπιστοσύνης ανάμεσα σε κυβέρνηση και κοινωνικούς εταίρους με τίτλο «Ανάπτυξη-Ανταγωνιστικότητα-Απασχόληση. Σύμφωνο Εμπιστοσύνης κυβέρνησης και κοινωνικών εταίρων στην πορεία προς το 2000» (Αρανίτου).

Ο τριμερής κοινωνικός διάλογος περιορίζει την αρένα της πολιτικής απόφασης για δύο λόγους: ο πρώτος είναι ότι πρόκειται για έναν διάλογο που συρρικνώνει τον κύκλο των εμπλεκόμενων δρώντων σε έναν περιορισμένο αριθμό εργοδοτικών και συνδικαλιστικών οργανώσεων. Όπως αναφέρει η Αρανίτου, οι εργοδοτικές ενώσεις πανελλαδικής εμβέλειας

αριθμούν περισσότερες από 20, αλλά όσες υπογράφουν με τη ΓΣΕΕ (Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδας), την Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας είναι ο Σύνδεσμος Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών (ΣΕΒ), η Εθνική Συνομοσπονδία Ελληνικού Εμπορίου (ΕΣΕΕ), η Γενική Συνομοσπονδία Ελληνικού Εμπορίου (ΕΣΕΕ) και η Γενική Συνομοσπονδία Επαγγελματιών, Βιοτεχνών, Εμπόρων Ελλάδος (ΓΣΕΒΕΕ)». Από την άλλη τα συνδικάτα και οι ενώσεις που αριθμούν περί τις 43 συμμετέχουν μόνο μέσω της ΓΣΕΕ.

Ο δεύτερος λόγος είναι ότι ο κοινωνικός διάλογος είναι ετεροβαρής με κύριο ωφελούμενο τις εργοδοτικές οργανώσεις οι οποίες έχουν και τη δυνατότητα να θέτουν την ατζέντα τόσο στους συνδικαλιστές όσο και στο κράτος. Η Αρανίτου (2012) προχωρά σε μία περιοδολόγηση του συστήματος κοινωνικής εκπροσώπησης και καταλήγει στη διαπίστωση της ηγεμονίας του εργοδοτικού κινήματος που ξεκινά από το 2000 και διαρκεί έως το 2009. Και ενώ πρόκειται για μια «περίοδο εμβάθυνσης του κοινωνικού διαλόγου, αυξημένης συνεργασίας μεταξύ εργασίας και κεφαλαίου και μείωσης των εντάσεων μεταξύ συνδικάτων και επιχειρήσεων και της από κοινού ανάληψης ρόλων στη χάραξη κρατικών πολιτικών όλα τα παραπάνω οδήγησαν στη σταδιακή αποδοχή του λόγου και συνεπώς στην υιοθέτηση της ατζέντας των εργοδοτών από την πλευρά των συνδικάτων». Η συγγραφέας (Αρανίτου) σημειώνει επίσης ότι η τελευταία περίοδος (2010-2012) χαρακτηρίζεται ως η «περίοδος της κυριαρχίας χωρίς ηγεμονία ή το τέλος της συναίνεσης οπότε και σηματοδοτείται το τέλος του κεκτημένου της συναίνεσης και τούτο διότι φαίνεται να υποχωρεί η ηγεμονία των μεγάλων εργοδοτικών συμφερόντων τα οποία μέσα από τις πολιτικές που εισάγονται από τα Μνημόνια εξακολουθούν να κυριαρχούν».

Η συνεπαγόμενη αυξημένη πρόσβαση που απέκτησαν οι εργοδότες στα θεσμικά όργανα της ΕΕ είναι η βασική αιτία της ηγεμονίας αυτής (Αρανίτου) ωστόσο ένα ακόμα σημείο της κυριαρχίας των εργοδοτικών ενώσεων συνδέεται με το γεγονός της ανάδειξης από την πλευρά τους μιας εμπειρογνωμοσύνης η οποία αξιοποιείται ευρέως από την εκτελεστική εξουσία. Χαρακτηριστική περίπτωση είναι ο ΣΕΒ (Σύνδεσμος Ελλήνων Βιομηχάνων) ο οποίος ήδη από το 1975 δημιούργησε το Ινστιτούτο IOBE (Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών) που έχει υποκαταστήσει το κυβερνητικό ΚΕΠΕ (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών) ως κέντρο επιστημονικής ανάλυσης της οικονομίας (Μαυρογορδάτος). Όπως

επισημαίνει ο Μαυρογορδάτος για τους επιχειρηματίες πολύτιμη είναι και η συμβολή των επιμελητηρίων με τα άφθονα μέσα και το ειδικευμένο προσωπικό που διαθέτουν.

Το βασικό ωστόσο στοιχείο της ετεροβαρούς συμμετοχής στον κοινωνικό διάλογο είναι η *υποβάθμιση των συνδικαλιστικών οργανώσεων*, γεγονός που οφείλεται και στη συρρίκνωση της κοινωνικής τους βάσης και κατά συνέπεια στον περιορισμό της νομιμοποιητικής τους βάσης (Βερναρδάκης, 2007). Όπως σημειώνει ο Bale οι συνδικαλιστικές οργανώσεις έχουν υποστεί τα τελευταία χρόνια υποχώρηση της δημοφιλίας τους και των εγγεγραμμένων μελών τους: «σχεδόν σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες το ποσοστό του συνολικού εργατικού δυναμικού που είναι τώρα μέλη συνδικαλιστικών οργανώσεων είναι μικρότερο του 1970. Ορισμένες χώρες αποτελούν εξαίρεση όπως η Φινλανδία, η Σουηδία η Δανία και το Βέλγιο όπου οι συνδικαλιστικές οργανώσεις κατόρθωσαν να εξασφαλίσουν μεγάλο ρόλο στη χορήγηση επιδομάτων ανεργίας και όπου μπόρεσαν να διατηρήσουν τη διαδικασία των διαπραγματεύσεων για τη συλλογική σύμβαση εργασίας εκτός επιχείρησης». Υπάρχουν και άλλες διακυμάνσεις όπως ότι ορισμένες χώρες (Σκανδιναβία) έχουν πενταπλάσια πυκνότητα από τις ΗΠΑ. Επίσης ο Bale σημειώνει ότι αλλού «στη νότια Ευρώπη η Κύπρος και η Μάλτα έχουν επίπεδα πυκνότητας που πλησιάζουν εκείνα της Σκανδιναβίας ενώ η Ελλάδα υπερτερεί της Γερμανίας, της Βρετανίας και της Ολλανδίας όπου η πυκνότητα είναι αντίστοιχη με εκείνη της Πορτογαλίας».

Μεταξύ των λόγων της υποβάθμισης μπορούν να αναφερθεί η *κομματικοποίηση του συνδικαλισμού* στον ελλαδικό χώρο γεγονός που δεν συνιστά έναν κοινό τόπο στην Ευρώπη. Όπως αναφέρει ο Μαυρογορδάτος «η Ελλάδα και η Αυστρία είναι οι μόνες χώρες όπου υπάρχουν κομματικές παρατάξεις και κομματικά ψηφοδέλτια σε ενιαίες επαγγελματικές οργανώσεις». Ως δεύτερο σημείο επισημαίνεται ο *πολυκερματισμός των σωματείων* (Κουζής, 2007). Στην Ελλάδα (στοιχεία του 2008, εφημερίδα *Η Καθημερινή*) λειτουργούν 3710 συνδικάτα μόνο για τους μισθωτούς. Πιο ειδικά αναφέρονται, «74 Ομοσπονδίες και 84 Εργατοϋπαλληλικά Κέντρα που ανήκουν στη δύναμη της ΓΣΕΕ καθώς και 2425 πρωτοβάθμια σωματεία (ομοιοεπαγγελματικά ή σε επιχειρήσεις με περισσότερους από 21 εργαζόμενους). Αυτός ο οργανωτικός πολυκερματισμός συμπληρώνεται με 46 Ομοσπονδίες στο χώρο της δημόσιας διοίκησης, υγείας και εκπαίδευσης στις οποίες είναι μέλη 1.260 πρωτοβάθμια

σωματεία» (*Η Καθημερινή*, 16/03/2008). Ένα τρίτο στοιχείο είναι η ποιοτική και ποσοτική μεταβολή της συνδικαλιστικής συμμετοχής. Οι Βερναρδάκης *et al*, (2007) αναφέρουν ότι τα οικονομικώς τακτοποιημένα μέλη σε συνέδριο της ΓΣΕΕ (2004) ανέρχονταν σε 448.754, ενώ της ΑΔΕΔΥ επίσης σε συνέδριό της το 2004 σε 289.469. Η μείωση της ΓΣΕΕ ανέρχεται σε 13%, ενώ η δύναμη της ΑΔΕΔΥ ενισχύθηκε κατά 20% περίπου. Τέλος, υπογραμμίζεται η απομάκρυνση των νέων από τις συνδικαλιστικές ομάδες. Η κοινωνική βάση του ελληνικού συνδικαλισμού βρίσκεται σε φάση γήρανσης ηλικιακής (Βερναρδάκης *et al*, 2007). Τα μεγαλύτερα ποσοστά μελών εμφανίζονται σε μεγαλύτερες ηλικίες, ενώ οι νεότερες ηλικιακά ομάδες μισθωτών απέχουν ολοένα και περισσότερο.

Ο Σπανός (2015) «Η ποσοτική ανάλυση της πολιτικής διεκδίκησης της ΑΔΕΔΥ και της ΓΣΕΕ κατά την περίοδο της κρίσης χρέους (2010-2014)» Κατέγραψε εμπειρικά δεδομένα που αφορούν σε χρονολογικά στοιχεία των δράσεων (ημέρα, μήνας, έτος), μορφές κινητοποίησης, διάρκεια και βέβαια τα αιτήματα που αναδείχθηκαν από κάθε ρεπερτόριο δράσης. Ο Σπανός αντλεί τα στοιχεία των κινητοποιήσεων από τα δελτία τύπου που εξέδωσαν οι δύο συνδικαλιστικοί φορείς και εντοπίστηκαν στις ιστοσελίδες της ΑΔΕΔΥ και της ΓΣΕΕ (www.gsee.gr και www.adedy.gr). Η ανάλυση των εμπειρικών δεδομένων που ακολουθεί αφορά στο είδος των αιτημάτων των κινητοποιήσεων αλλά και στο χρόνο και στη συχνότητα των δράσεων. Πιο ειδικά, την περίοδο 2010- 2014 καταγράφονται 213 κινητοποιήσεις που διενήργησαν οι ΑΔΕΔΥ και ΓΣΕΕ. Το σύνολο αυτών των κινητοποιήσεων ταξινομείται σύμφωνα με τον Σπανό ως εξής: 11 απεργίες 48ωρης διάρκειας, 63 απεργίες 24ωρης διάρκειας, μία απεργία αορίστου χρόνου, 48 στάσεις εργασίας και 90 συλλαλητήρια και συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας. Κυρίαρχο ρόλο στις κινητοποιήσεις έχει η ΑΔΕΔΥ με συμμετοχή σε 136 από αυτές, ενώ η ΓΣΕΕ υπολείπεται με συμμετοχή σε 77. Εντονότερη, ωστόσο, είναι η κινητοποίηση της ΓΣΕΕ τον πρώτο χρόνο της κρίσης, με τα δεδομένα να αντιστρέφονται το 2014, όπου η δράση της ΑΔΕΔΥ είναι σημαντικά υψηλότερη.

Ο Σπανός (2015) σημειώνει ότι τα αιτήματα που κυριάρχησαν στις διεκδικήσεις της περιόδου των πέντε ετών αφορούν σε εργασιακά και ασφαλιστικά θέματα, θέματα βιοτικού επιπέδου των πολιτών, θέματα των δημόσιων υπηρεσιών και δημόσιας περιουσίας και θέματα σχετικά με τις

δημοκρατικές διαδικασίες. Από αυτά, πρωταγωνιστικό ρόλο έχουν τα εργασιακά θέματα (24,5%), ενώ έντονα εκφράστηκε η αντίθεση των συνδικαλιστικών φορέων προς την πολιτική των μνημονίων (18%). Σημαντικό ποσοστό αιτημάτων καταγράφονται στα θέματα που αφορούν το βιοτικό επίπεδο των πολιτών (16%), ενώ ακολουθούν τα ασφαλιστικά θέματα (14%) και τα θέματα που αφορούν τα δημοκρατικά δικαιώματα και τις δημοκρατικές διαδικασίες (4%). Τα εργασιακά θέματα συγκροτούν τον κύριο κορμό των αιτημάτων που η ΓΣΕΕ και η ΑΔΕΔΥ εξέφρασαν κατά τη διάρκεια των απεργιακών κινητοποιήσεων. Στην τελευταία αυτή κατηγορία εμπίπτει η διαμαρτυρία για την πολιτική των απολύσεων και των διαδικασιών της διαθεσιμότητας που προωθείται από την Κυβέρνηση (37,5%), τις μειώσεις των μισθών (21,2%), ενώ ακολουθούν η διασφάλιση των Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας (ΣΣΕ) (15%) και το πρόβλημα της ανεργίας (14,4%). Τέλος στα εργασιακά αιτήματα εγγράφεται και το αίτημα της εργασιακής απασχόλησης (10%) και των μετατάξεων των δημοσίων υπαλλήλων (1,9%). Αξίζει να σημειωθεί ότι η ΑΔΕΔΥ προτάσσει ως κύρια διεκδίκηση τις απολύσεις/διαθεσιμότητα των υπαλλήλων. Αυτό εξάλλου διαπιστώνεται στις κινητοποιήσεις που έλαβαν μέρος στο πλαίσιο ψήφησης του προϋπολογισμού για τα έτη 2012, 2013, 2014, 2015 καθώς και σ' αυτές που προηγήθηκαν τη ψήφιση πολυνομοσχεδίων στη διάρκεια των μηνών Οκτωβρίου 2011, Απριλίου 2013, Ιουλίου 2013 και Μαρτίου 2014. Από την πλευρά της ΓΣΕΕ κεντρικό αίτημα συνιστά ο θεσμός των Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας που αποτέλεσε βασικό αίτημα κατά τα τρία πρώτα χρόνια (2010 – 2012) και ιδιαίτερα κατά τις διαμαρτυρίες που ακολούθησαν μετά την υπογραφή του 1ου Μνημονίου, στις δράσεις για την αποτροπή ψήφησης των πολυνομοσχεδίων του Οκτωβρίου 2011 και του 2ου Μνημονίου τον Φεβρουάριο του 2012.

3.2 Κινηματικές δράσεις - ΜΚΟ

Οι κινηματικές δράσεις είναι δράσεις συλλογικές που δεν συμπίπτουν με τις οργανωμένες ομάδες συμφερόντων όπως εξετάστηκαν παραπάνω. Πρόκειται για δράσεις που στόχο έχουν να διατυπώσουν αιτιάσεις προς τις δημόσιες αρχές, χρησιμοποιώντας ποικίλα ρεπερτόρια δράσης.

Οι ΜΚΟ κινούνται περισσότερο στην κατεύθυνση της ανάπτυξης δράσεων για τη διαχείριση των προβλημάτων και όχι τόσο στην κατεύθυνση της διατύπωσης διεκδικήσεων προς τις δημόσιες αρχές. Τα προβληματικά πεδία στα οποία δραστηριοποιούνται οι περισσότερες ΜΚΟ στην Ελλάδα είναι αυτά του περιβάλλοντος, της υγείας και της νεολαίας.

Τέλος, τα είδη κοινού που θα αναφερθούν συνιστούν τις ομάδες-στόχους των συλλογικών δράσεων. Όσο μεγαλύτερο είναι το εύρος του κοινού το οποίο κινητοποιούν οι ομάδες, τόσο πιο αποτελεσματική μπορεί να γίνει η δράση τους.

Τα κοινωνικά κινήματα συνιστούν δίκτυα κοινωνικών και πολιτικών οργανώσεων που συνενώνονται κάτω από κοινές αξίες, στάσεις και αντιλήψεις διεκδικώντας μέσα από δημόσιες μορφές συλλογικής δράσης ευρύτερα αιτήματα χωρίς ωστόσο να διαθέτουν αυστηρή γραφειοκρατική οργάνωση και μέλη. Από την πλευρά της ανάλυσης των δημόσιων προβλημάτων οι κινηματικές δράσεις ενδιαφέρουν στο βαθμό που το κινηματικό ρεπερτόριο είναι, όπως υπογραμμίζει ο Σεφεριάδης (2008) «καταστατικά δημόσιο και διεκδικητικό (με αποδέκτες των διατυπωμένων αιτημάτων το κράτος ή/και ισχυρές κοινωνικές ομάδες/ελίτ». Συνδράμουν επομένως όλα τα στοιχεία εκείνα που αναγνωρίζονται στις διαδικασίες ανάδυσης και εξέλιξης των δημόσιων προβλημάτων, ο δημόσιος και διεκδικητικός χαρακτήρας και οι διατυπωμένες αιτιάσεις προς τις δημόσιες αρχές. Υπάρχουν διάφορες προσεγγίσεις κοινωνικών κινήματων οι οποίες προσεγγίζουν τις κινηματικές δράσεις. Η μαρξιστική θεωρία, η θεωρία της συλλογικής συμπεριφοράς (Park & Burgess), η θεωρία μαζικής κοινωνίας, η θεωρία κινητοποίησης πόρων, η θεωρία της δομής των πολιτικών ευκαιριών, η θεωρία διαμόρφωσης πλαισίων (frame perspective theory, η θεωρία των νέων κοινωνικών κινήματων, η θεωρία του πλήθους που παραπέμπει σε ψυχολογικές ερμηνείες της συλλογικής συμπεριφοράς, η θεωρία των μη ταξικών/εθνικιστικών κινήματων είναι μεταξύ των βασικών θεωρητικών προσεγγίσεων στη μελέτη των κοινωνικών

κινήματων. Σύμφωνα με τον Cefai (2001) η «ανάλυση των πλαισίων» («Frame analysis») έχει αποκτήσει μία σημαντική θέση στην έρευνα της συλλογικής δράσης σε συνέχεια των παραδειγμάτων της συλλογικής συμπεριφοράς και των «νέων κοινωνικών κινήματων» (“Theory of New Social Movement”, NSM), σε αντίβαρο της θεωρίας της «κινήτοποίησης των πόρων» (“Resource Mobilization Theory”, RSM) και της θεωρίας των «πολιτικών ευκαιριών». Η «frame perspective» όπως αναπτύσσεται στο πεδίο των κοινωνικών κινήματων εστιάζει στην «εργασία σημασιοδότησης» την οποία αναλαμβάνουν οι στρατευμένοι των κοινωνικών κινήματων (Snow & Benford, 2001).

Διακρίνονται τα κοινωνικά κινήματα ως συλλογικές δράσεις από τις οργανώσεις ή τα υποστηρικτικά δίκτυα ή τα απλά φυσικά πρόσωπα. Όπως σημειώνει ο Σεφεριάδης (2008), «πρόκειται για δράσεις που δεν είναι ατομικές, βιωματικές/εκφραστικές ή α-πολίτικες (χωρίς συνάφεια προς το κοινωνικό σύνολο), αλλά συνιστούν προϊόντα δράσης ανθρώπων που δεν διαθέτουν πρόσβαση σε πόρους εξουσίας και ως εκ τούτου δεν υφίσταται και πιθανότητα εμπλοκής τους σε ουσιαστικές διαπραγματεύσεις».

Ήδη από τις παραπάνω διατυπώσεις προκύπτουν διαφοροποιήσεις με τις οργανωμένες ομάδες συμφερόντων που διαθέτουν πόρους, οργανωτική δομή και μέλη. Ο Tarrow (1998) έχει ορίσει τα κινήματα ως «συλλογική αμφισβήτηση από ανθρώπους με κοινές επιδιώξεις, που διατηρούν αλληλέγγυα και σταθερή στάση στην επαφή τους με τις ελίτ, τους αντιπάλους και τις αρχές». Το κοινωνικό κίνημα συνιστά μία μορφή συλλογικής πολιτικής δράσης όπου οι συμμετέχοντες δρουν κατά κανόνα εντός ενός χαλαρού οργανωτικού πλαισίου, ενώ η συμμετοχή σε ένα κίνημα δεν απαιτεί τυπική ή επίσημη ένταξη. Τέλος, οι κινηματικές διεκδικήσεις διαφοροποιούνται από το σύμπαν των συγκρουσιακών δράσεων κυρίως ως προς τον παρατεταμένο χαρακτήρα των διεκδικήσεων (Tarrow, 1998 και Σεφεριάδης, 2008). Ο Tilly (2004 και Σεφεριάδης, 2008) υπογραμμίζει ότι το κοινωνικό κίνημα αναδύεται ως αποτέλεσμα της σύζευξης τριών αλληλένδετων παραγόντων:

- «Εκστρατειών: παρατεταμένων διεκδικήσεων που απευθύνονται σε «αρχές» (πρωτίστως, αν και όχι αποκλειστικά κρατικές)
- «Ρεπερτορίων: νεωτερικών συλλογικών δράσεων και τελετουργιών όπως π.χ. η δημιουργία οργανώσεων, η χρήση MME και η διανομή προπαγανδιστικού υλικού, διαδηλώσεις,

δηλώσεις σε ΜΜΕ και, τέλος

- « Συλλογικών επιδείξεων Αξιοσύνης, Ενότητας, Πολυαριθμού και Αφοσίωσης (ΑΕΠΑ)».

Ο Tilly (2004) σημειώνει ότι ο όρος κοινωνικά κινήματα εφαρμόζεται σε κάθε συλλογική δράση ή σε κάθε περίπτωση που ο κόσμος υποστηρίζει ένα πρόβλημα, απαιτεί ωστόσο τον συνδυασμό των τριών παραπάνω στοιχείων της εκστρατείας, του ρεπερτορίου κα του ΑΕΠΑ. Όπως διαφαίνεται από τα παραπάνω η συνδρομή πολλαπλών πόρων καθιστά την κάθε διεκδίκηση ορατή. Παρατεταμένες διεκδικήσεις, επιτυχημένη αξιοποίηση των ΜΜΕ κινητοποίηση της δύναμης του αριθμού, επίδειξη αφοσίωσης και ενότητας είναι στοιχεία που αποδίδουν στα κινήματα τη δυναμική εκείνη που διαφοροποιεί τη δυνατότητά τους να κάνουν όχι μόνο ορατές τις διεκδικήσεις τους αλλά και να μπορούν να τις νομιμοποιούν στα μάτια του ευρύτερου κοινού. Το παράδειγμα των περιβαλλοντικών κινηματικών δράσεων αποδεικνύει ότι η σύνδεση των κινήματων με ένα συγκεκριμένο αίτημα, η υποστήριξη της διεκδίκησης των αιτημάτων με ποικίλα μέσα, η διευρυμένη συμμετοχή στις δράσεις αυτές είναι στοιχεία καθοριστικά στη δυναμική απήχησης των αιτημάτων.

Μία έννοια που έχει παίξει σημαντικό ρόλο στη μελέτη των κοινωνικών κινήματων είναι η δομή πολιτικών ευκαιριών. Παρόλο που η έννοια έχει γνωρίσει μεγάλη απήχηση και συχνή χρήση (Berclaz & Giugni, 2008) υπάρχει άλλος ένας ορισμός. Οι Berclaz & Giugni αναφερόμενοι στη χρήση της έννοιας που κάνουν οι Kriesi κ.ά. (1995) σημειώνουν ότι οι «πολιτικές ευκαιρίες μπορεί να είναι περισσότερο ή λιγότερο ευνοϊκές ανάλογα με τα θέματα που εγείρονται από ομάδες διεκδίκησης και τα θεματικά πεδία με τα οποία ασχολούνται. Συγκεκριμένα θέματα που έχουν στόχο τομείς πολιτικής υψηλού προφίλ είναι πιο απειλητικά για το κράτος από θέματα που στοχεύουν σε τομείς χαμηλού προφίλ ή θεματικά πεδία. Το κατά πόσο το πολιτικό σύστημα είναι ανοικτό ή κλειστό σύμφωνα με το επιχείρημά τους, διαφέρει ανάλογα με τους τομείς πολιτικής και, επομένως, το σύστημα είναι λιγότερο προσπελάσιμο όσον αφορά ορισμένες διεκδικήσεις και πιο ανοικτό όσον αφορά άλλες. Με άλλα λόγια, οι πολιτικές ευκαιρίες είναι ευνοϊκότερες για ορισμένες διεκδικήσεις και ομάδες διεκδίκησης παρά για άλλες». Έτσι τα κινήματα που ασχολούνται με υψηλού πολιτικού προφίλ θέματα είναι πιο απειλητικά για το κράτος το οποίο

ανταπαιντά με κλειστές δομές πολιτικών ευκαιριών, ενώ τα κινήματα που ασχολούνται με χαμηλού προφίλ πολιτικά θέματα έρχονται αντιμέτωπα, από την πλευρά του κράτους, με μία στρατηγική συμπερίληψής τους και με πιο ανοιχτές δομές πολιτικών ευκαιριών (Berclaz & Giugni: 55). Είναι επομένως σαφές ότι ο τύπος του θέματος σχετικά με το οποίο κινητοποιείται μία ομάδα διαμαρτυρίας ή ένα κοινωνικό κίνημα είναι στοιχείο καθοριστικό για την εξέλιξη της δράσης, λειτουργεί θα λέγαμε ως μέσο δράσης, ως πόρος που καθορίζει και τις δομές των πολιτικών ευκαιριών.

Οι ΜΚΟ αποτελούν μέρη ενός άλλου τομέα που αναπτύσσεται μεταξύ Κοινωνίας και κράτους και ο οποίος μεταξύ άλλων περιλαμβάνει τα εθελοντικά δίκτυα, τις μη κερδοσκοπικές οργανώσεις και σωματεία, φορείς αλληλεγγύης, συλλόγους που ασχολούνται με διάφορα τοπικά θέματα, θρησκευτικές οργανώσεις πολιτισμικούς φορείς, φιλανθρωπικά ιδρύματα, φορείς διεθνούς βοήθειας (Σωτηρόπουλος, 2004, Αφουξενίδης, 2006). Πρόκειται στην πραγματικότητα για ομάδες πίεσης οι οποίες έχουν ωστόσο πιο στατική δομή σε σχέση με τα κοινωνικά κινήματα που αναφέρθηκαν παραπάνω (Hugues & Harrop).

Οι ΜΚΟ αφορούν σε φορείς μη κερδοσκοπικούς που διαφοροποιούνται από τους συνεταιρισμούς, τις κοινωνικές επιχειρήσεις ή γενικότερα τις επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας (Αφουξενίδης, 2015). Όπως σημειώνει ο Αφουξενίδης (2015) οι δύο μεγάλες κατηγορίες που συστήνουν την κοινωνία πολιτών σήμερα στην Ελλάδα σχετίζονται με φορείς και ιδρύματα που έχουν ως βασικό κοινό στοιχείο τη μη κερδοσκοπική δράση και τη νομικά κατοχυρωμένη υπόσταση όπως ΜΚΟ, φιλανθρωπικά ιδρύματα κτλ. και η δεύτερη μεγάλη κατηγορία που σχετίζεται με δράσεις πολιτών όπως τα τοπικά δίκτυα αλληλεγγύης, οι εθελοντικές δράσεις μικρής κλίμακας (επίπεδο γειτονιάς) και οι ομάδες πολιτών που αναπτύσσουν κάποια κινηματική δράση με κοινά χαρακτηριστικά τη νομική υπόσταση, τον πολιτικό ακτιβισμό, τον τοπικό χαρακτήρα των φορέων και ορισμένες φορές την ad hoc δραστηριοποίηση. Ο Αφουξενίδης προχώρησε στη δημιουργία μιας βάσης δεδομένων με την καταγραφή όλων των φορέων της κοινωνίας πολιτών. Στην πολυετή αυτή έρευνα και καταγραφή η λίστα των 263 ΜΚΟ (εκ των οποίων οι 201 είναι ενεργές, έχουν αναλάβει δράση στα τελευταία δύο έτη) περιλαμβάνει το 5% του συνόλου των φορέων της κοινωνίας πολιτών. Πρόκειται όπως σημειώνει ο Αφουξενίδης για ένα μικρό ποσοστό του συνόλου του τρίτου τομέα αν και

πολλές από αυτές έχουν ενισχυμένους πόρους πρόσβασης στην εξουσία και επιρροής της πολιτικής θεματολογίας. Ο πίνακας ταξινόμησης των θεματικών κατηγοριών (Αφουξενίδης, 2015) με τις οποίες ασχολούνται οι ΜΚΟ δείχνει ότι αυτές αναλαμβάνουν δράση σε σχέση κυρίως με θέματα όπως περιβάλλον-αειφορία (46 ΜΚΟ, 17,5%), υγεία πρόνοια (43 ΜΚΟ, 16,3%), νεολαία-παιδική προστασία (35 ΜΚΟ, 13,3%), ανθρωπιστική βοήθεια (23 ΜΚΟ, 8,7%), ανθρώπινα δικαιώματα (22 ΜΚΟ, 8,4%), Κοινωνική αλληλεγγύη (22 ΜΚΟ, 8,4%).

Παραμένει το ζήτημα της πρόσβασης των ΜΚΟ στην εξουσία και κυρίως στην παραγωγή της δημόσιας πολιτικής. Έχουν αναδειχθεί κατά καιρούς στην επικαιρότητα σημαντικές υποθέσεις όπου αποδεικνύεται η υπέρμετρη χρηματοδότηση ορισμένων ΜΚΟ από το κράτος ή ακόμα και περιπτώσεις ΜΚΟ χωρίς συγκεκριμένο έργο οι οποίες συνδέονται στενά με κρατικά επιτελεία ενώ όσοι εργάζονται σε αυτές αμείβονται αδρά ή ακόμα και περιπτώσεις προνομιακών σχέσεων μεταξύ συγκεκριμένων κομμάτων και ΜΚΟ. Ωστόσο πρέπει να σημειώσουμε εδώ ότι ενώ οι ΜΚΟ δεν συμμετέχουν σε δίκτυα δημόσιων πολιτικών και στη διαμόρφωση των δημόσιων πολιτικών, συμμετέχουν με πρακτικό τρόπο στη διαπραγμάτευση των δημόσιων προβλημάτων. Αν και ο ρόλος τους είναι περιορισμένος τόσο ως προς την ανάδειξη και τη διαχείριση των προβλημάτων συμμετέχουν στους τρόπους διαχείρισής τους.

Η φυσική ιστορία ενός κοινωνικού προβλήματος (Blumer, 1971)	Ομάδες Συμφερόντων Συνδικαλιστικές / Εργοδοτικές ενώσεις	Ομάδες προώθησης ΜΚΟ	Κινηματικές δράσεις	Δίκτυα δημόσιας πολιτικής
Ανάδυση των κοινωνικών προβλημάτων	Συμμετοχή στην ανάδυση και διατύπωση ειδικών διεκδικήσεων (εργασιακά, ασφαλιστικά).	-	Συμμετοχή στην ανάδυση και διατύπωση των αιτιάσεων.	-
Νομιμοποίηση των κοινωνικών προβλημάτων	Εσωτερική και Εξωτερική νομιμοποίηση προβλημάτων. Θεσμοθετημένη συμμετοχή στις δημόσιες πολιτικές και προσφυγή σε εξωτερική νομιμοποίηση (ΜΜΕ). Αυξημένο κύρος των συνδικαλιστικών και εργοδοτικών ελίτ.	Μερική συμμετοχή στην νομιμοποίηση των προβλημάτων.	Εξωτερική νομιμοποίηση. Προσφυγή στην κοινή γνώμη και ΜΜΕ. Μη θεσμοθετημένη πρόσβαση στον πολιτικοδιοικητικό μηχανισμό.	Μερική συμμετοχή των εμπειρογνομόνων στη δημόσια νομιμοποίηση των προβλημάτων.
Κινητοποίηση της δράσης	Κινητοποιητικές δράσεις. Απεργίες, απόσυρση υποστήριξης στις κυβερνητικές πολιτικές.	Ανάπτυξη πρακτικών δράσεων.	Κινηματικές δράσεις. Διαβαθμίσεις της επιρροής των δράσεων ανάλογα με τη συμμετοχή και την ορατότητα στα ΜΜΕ. Ρεπερτόρια δράσης σημαντικά. Θέματα υψηλού προφίλ και χαμηλού προφίλ.	Εσωτερική κινητοποίηση. Άμεση πρόσβαση στον πολιτικοδιοικητικό μηχανισμό.
Διαμόρφωση ενός επίσημου σχεδίου δράσης	Συμμετοχή περιορισμένου αριθμού Ομάδων. Συμμετοχή συνδικαλιστικών και εργοδοτικών ελίτ (Ελλάδα).	Μη θεσμοθετημένη πρόσβαση στο πεδίο χάραξης των δημόσιων πολιτικών.		Συμμετοχή στην επεξεργασία σχεδίων δημόσιας πολιτικής
Εφαρμογή ενός σχεδίου δράσης		Συμμετοχή στο στάδιο της εφαρμογής ενός σχεδίου δράσης. Δράσεις για ζητήματα μεταμόρφωσης		

Πίνακας 2: Η συμμετοχή των ομάδων στα στάδια των προβλημάτων (Ελλάδα)

3.3 Ομάδες πίεσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Τα πανίσχυρα λόμπι που δρουν πολλές φορές ανεξέλεγκτα εκφράζοντας τις βουλές του χρηματοπιστωτικού τομέα και των πολυεθνικών της ενέργειας, των φαρμάκων και των τροφίμων είναι οι πραγματικοί ηγέτες της σημερινής Ε.Ε. Δυστυχώς, δεν πρόκειται για θεωρίες συνωμοσίας, αλλά για την τραγική πραγματικότητα που χαρακτηρίζει την Ευρωπαϊκή Ένωση, όπου οι δομικές, οι θεσμικές αποφάσεις σε όλους τους κρίσιμους τομείς λαμβάνονται κάτω από την ισχυρή πίεση – καθοδήγηση των συμφερόντων που εκπροσωπούν τους μετρημένους στα δάχτυλα μεγάλους παίκτες των αγορών.

Τα λόμπι των μεγάλων συμφερόντων είναι πανίσχυρα στις Βρυξέλλες και οριοθετούν χειρουργικά το πλαίσιο και τους ευρωπαϊκούς νόμους που διέπουν τον χρηματοπιστωτικό τομέα και τους τομείς της ενέργειας και του πετρελαίου.

Τομείς που χαρακτηρίζονται είτε από την έλλειψη κανόνων και διαφάνειας είτε από την υιοθέτηση μέτρων που ευνοούν, τις πολυεθνικές, τις πανίσχυρες τράπεζες επενδύσεων και γενικά αυτό που τελευταία προσδιορίζεται γενικά και αόριστα ως «αγορές».

Είναι χαρακτηριστικό ότι το χρηματοπιστωτικό λόμπι έχει καταφέρει να οδηγήσει την Κομισιόν στη μη λήψη κανόνων διαφάνειας για τη ρύθμιση των αγορών, ενώ το λόμπι του άνθρακα έχει υποχρεώσει την Κομισιόν σε δειλά βήματα για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και στη δημιουργία μιας ακόμα κερδοσκοπικής αγοράς, αυτήν της εμπορίας των ρύπων. Τη λειτουργία των λόμπι παρακολουθεί εδώ και χρόνια η οργάνωση Corporate Europe Observatory(CEO) – Παρατηρητήριο της Ευρώπης των Πολυεθνικών -, ένα ερευνητικό παρατηρητήριο που στόχο έχει να εκθέσει και να αμφισβητήσει την προνομιακή πρόσβαση που απολαμβάνουν και την επιρροή που ασκούν συγκεκριμένες εταιρείες στη χάραξη της ευρωπαϊκής πολιτικής. Το «Πράσινο Ποντίκι» πριν λίγα χρόνια παρουσίασε σε ένα εξαιρετικό ρεπορτάζ της Βάλιας Μπαζού μια άκρως διαφωτιστική έκθεση της CEO με τίτλο «Ο πλανήτης του λόμπι», έκθεση που, όπως επεσήμανε ο Γιώργος Βασσάλος εκ μέρους της CEO, «πρόκειται για έναν καινούργιο οδηγό, συνέχεια του πετυχημένου πρώτου που είχε εκδοθεί το 2004 και αποτέλεσε ένα εύχρηστο εργαλείο για την κατανόηση του κόσμου των λόμπι στις Βρυξέλλες για δημοσιογράφους, συνδικαλιστές, ΜΚΟ και το ευρύ κοινό. Στη νέα αυτή

έκδοση έχουν προστεθεί θεματικά τουρ για την επιρροή των πολυεθνικών στη ρύθμιση του τραπεζικού τομέα, στις κλιματικές πολιτικές και στη βιοτεχνολογία».

Στην έκθεση αποκαλύπτονται ονομαστικά οι ισχυρότερες ομάδες συμφερόντων καθώς και οι θέσεις και οι τακτικές τους στον υπόγειο αγώνα που διεξάγουν, δυστυχώς, με επιτυχία για τη χειραγώγηση των οργάνων της Ε. Ε. και την υιοθέτηση φιλικών προς τα συμφέροντά τους πολιτικών.

Η δράση των ομάδων συμφερόντων στις Βρυξέλλες είναι νόμιμη και θεσμοθετημένη τόσο στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή όσο και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Το πρόβλημα έγκειται, όμως, στο γεγονός ότι επί της ουσίας δεν υπάρχουν όροι και κανόνες για το πλαίσιο λειτουργίας των ομάδων συμφερόντων, για το πού σταματούν τα όριά τους, ποιες ενέργειες μπορούν να θεωρηθούν θεμιτές και ποιες όχι για την ανάδειξη των στόχων τους και την επίτευξη των επιδιώξεών τους. Η πρακτική έχει δείξει ότι οι ισχυρές ομάδες συμφερόντων που παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαδικασία διαμόρφωσης της ευρωπαϊκής πολιτικής, δρουν χωρίς κανόνες, στο παρασκήνιο και χρησιμοποιούν κάθε μέσο για την επίτευξη των πολιτικών τους. Όπως επισήμανε ο Γιώργος Βασσάλος εκ μέρους του Παρατηρητηρίου της Ευρώπης των Πολυεθνικών:

«γύρω στο 70% των 15.000 με 30.000 λομπιστών που εδρεύουν στις Βρυξέλλες εκπροσωπεί τα συμφέροντα πολυεθνικών εταιρειών. Οι άνθρωποι αυτοί συγγράφουν την πλειονότητα ίσως των τροπολογιών που καταθέτουν οι ευρωβουλευτές στα διάφορα νομοθετήματα. Προσλαμβάνουν πρώην επιτρόπους και αξιωματούχους με ιδιαίτερα μεγάλους μισθούς (300 με 500 ευρώ την ώρα) και πραγματοποιούν παραπλανητικές καμπάνιες χρηματοδοτώντας οργανώσεις – βιτρίνες».

Οι σχέσεις των εκπροσώπων των εταιρικών λόμπι με ανώτατα στελέχη της Κομισιόν αλλά ακόμα και με εκλεγμένους αντιπροσώπους των Ευρωπαίων πολιτών, έχουν καταγγελλθεί κατά το παρελθόν, χωρίς όμως αυτές οι καταγγελίες να μπορέσουν να επηρεάσουν το πανίσχυρο σύστημα που δρα στο παρασκήνιο έχοντας εξέχοντες κρυφούς συνεργάτες σε θέσεις – κλειδιά της ευρωπαϊκής διακυβέρνησης. Ο πρωταρχικός στόχος των ομάδων συμφερόντων είναι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή που χαράσσει την ευρωπαϊκή πολιτική και αποφασίζει για την ευρωπαϊκή νομοθεσία. Όπως επίσης υπογράμμισε ο Γιώργος Βασσάλος:

«η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξαρτάται από τις ομάδες εμπειρογνομώνων (expert groups) ώστε να συλλέξει τις αναγκαίες πληροφορίες για τη σύνταξη των νομοθετημάτων. Αν εξαιρεθούν οι εθνικές κυβερνήσεις, η μεγάλη πλειονότητα των συμβούλων της προέρχεται από πολυεθνικές. Με αυτόν τον τρόπο η Επιτροπή αναθέτει μεγάλο μέρος της συγγραφής των νομοθετημάτων στις εταιρείες αυτές». Η δύναμη του χρήματος σε συνδυασμό με τις πολύπλοκες διαδικασίες και την απουσία οποιουδήποτε πραγματικού ελέγχου, έχουν δημιουργήσει το ιδανικό περιβάλλον για την ανάπτυξη των ομάδων συμφερόντων που μπορούν να επιβάλλουν την πολιτική ατζέντα με αποτέλεσμα οι Βρυξέλλες να θεωρούνται ο παράδεισος του λόμπινγκ.

Το ισχυρό λόμπι της βιομηχανίας και των αγορών έχει παίξει τον πιο καθοριστικό ρόλο στην Ευρωπαϊκή Ένωση ,και όχι μόνο, στην προσπάθεια να μην περάσουν ρυθμίσεις διαφάνειας για τις χρηματοπιστωτικές αγορές, ρυθμίσεις που ίσως είχαν αποτρέψει την οικονομική κατάρρευση το 2008. Παρά τις καταστροφικές επιπτώσεις της κρίσης, οι μεγάλες τράπεζες, τα hedge funds και άλλα επενδυτικά κεφάλαια συνεχίζουν τις πιέσεις για να μην υιοθετηθούν κανόνες για τη ρύθμιση των δραστηριοτήτων τους. Οι κυρίαρχοι λομπίστες στον οικονομικό και χρηματοπιστωτικό τομέα που δρουν στις Βρυξέλλες είναι, σύμφωνα με τη νέα έκθεση της οργάνωσης Corporate Europe Observatory, οι εξής:

1. City of London

Οι λομπίστες της City of London δρουν για λογαριασμό εκατοντάδων τραπεζών και επενδυτικών κεφαλαίων που κινούν τα νήματα παγκοσμίως από το οικονομικό κέντρο της βρετανικής πρωτεύουσας. Η ομάδα πίεσης που εδρεύει στις Βρυξέλλες, έχει παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο στο να μην υιοθετηθούν από την Ευρωπαϊκή Ένωση ρυθμίσεις για τα αμοιβαία κεφάλαια κινδύνου και τα ιδιωτικά επενδυτικά κεφάλαια. Η City of London δεν έχει εγγραφεί και δεν προσδιορίζει τις δραστηριότητές της στο Μητρώο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη διαφάνεια των λόμπι.

2. European Financial Services Roundtable (EP5P)

Η EFSR έχει στηθεί στο πρότυπο της European Roundtable of Industrialists (ERT) και αποτελεί ένα πολύ κλειστό κλαμπ, στο οποίο δεν συμμετέχουν εταιρείες, αλλά ως πρόσωπα μόνο πρόεδροι και γενικοί διευθυντές από τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις,

βιομηχανίες και τράπεζες της Ευρώπης. Η EFSR έχει 18 μέλη και συνεργάζεται στενά με το αδελφό κλειστό κλαμπ των Αμερικανών της ελίτ του λόμπι, τη Financial Services Roundtable . Η πρώτη των λομπιστών έχει δραστηριοποιηθεί ενεργά στη δημιουργία μιας ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς για τις ιδιωτικές συντάξεις μέσω της πλήρους απελευθέρωσης του ασφαλιστικού τομέα.

3. DG Internal Market

Η Γενική Διεύθυνση Εσωτερικής Αγοράς και Υπηρεσιών της Ε.Ε. διατηρεί στενούς δεσμούς με τον χρηματοπιστωτικό τομέα, μεταξύ άλλων, μέσω διαφόρων συμβουλευτικών ομάδων που συστάθηκαν με σκοπό την παροχή συμβουλών στην Επιτροπή σχετικά με τη νομοθεσία. Οι περισσότερες από τις λεγόμενες «ομάδες εμπειρογνομόνων» που συμβουλεύουν την Επιτροπή στην υιοθέτηση νομοθεσιών για τον χρηματοπιστωτικό τομέα, συγκροτούνται από εκπροσώπους συμφερόντων του ιδιωτικού τομέα. Ο αριθμός των λομπιστών που συμβουλεύουν την Επιτροπή ως μέλη των «ομάδων εμπειρογνομόνων» είναι μεγαλύτερος από τον αριθμό των υπαλλήλων της Επιτροπής που έχουν την ευθύνη για τη χάραξη της ευρωπαϊκής πολιτικής.

4. Alternative Investment Management Association (AIMA)

Η AIMA είναι μια οργάνωση λόμπι που εκπροσωπεί τα συμφέροντα της «βιομηχανίας» του κλάδου των αμοιβαίων κεφαλαίων και συνεργάζεται στενά με το μεγαλύτερο λόμπι των hedge funds στις ΗΠΑ, τη Managed Funds Association. Κύριος στόχος της AIMA είναι να υπάρξουν επιδερμικές ρυθμίσεις στον τομέα των αμοιβαίων κεφαλαίων γι' αυτό και πολέμησε λυσσαλέα το σχέδιο Οδηγίας για τα επενδυτικά κεφάλαια. Είναι χαρακτηριστικό ότι, αν και το σχέδιο Οδηγίας είχε επικριθεί ως εξαιρετικά αδύναμο, οι λομπιστές πολέμησαν ακόμα και αυτές τις μέτριες ρυθμίσεις διαφάνειας που προωθούσε η Επιτροπή.

5. European Banking Federation

Η Ευρωπαϊκή Τραπεζική Ομοσπονδία αντιπροσωπεύει 5.000 τράπεζες από 31 ευρωπαϊκές χώρες, ανάμεσά τους την ελίτ των ευρωπαϊκών τραπεζών όπως η HSBC, η BNP Paribas , η Deutsche η Bank, η Barclay's, η Royal Bank of Scotland και η Crédit Agricole. Τον Ιούλιο του 2009 το EBF μαζί με άλλες ομάδες πίεσης ζήτησε από την Ε.Ε. να συντονίσει και να βελτιστοποιηθεί το σχέδιο για τη διάσωση των τραπεζών και των ασφαλιστικών εταιρειών που είχαν φθάσει σε σημείο κατάρρευσης.

Την ίδια στιγμή, όμως, πίεζαν για τη λήψη μέτρων λιτότητας και απορρύθμισης της αγοράς εργασίας ως απάντηση στην κρίση που δημιουργήθηκε από τα μέλη της. Επίσης έχει ασκήσει πιέσεις για την καθυστέρηση της υιοθέτησης ευρωπαϊκής νομοθεσίας για την καταπολέμηση των φορολογικών παραδείσων. Πολλά από τα μέλη της EBF είναι επίσης μέλη του σκιώδους συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας («Shadow ECB Council »), ενός σώματος που απαρτίζεται από εκπροσώπους συμφερόντων τραπεζών που πριν από κάθε συνεδρίαση ΕΚΤ ασχολείται με τα δικά τους ζητήματα. Οι μεγάλες τράπεζες ασκούσαν πιέσεις από τον Μάιο του 2009 για να διατηρήσουν το προνομιακό επιτόκιο του 1% που είχαν για τον δανεισμό τους από την ΕΚΤ. Όταν η ΕΚΤ άρχισε να δανείζει στα τέλη του 2010 τις χώρες που είχαν πρόβλημα, οι μεγάλες τράπεζες είχαν τη δυνατότητα για τεράστια κέρδη αφού δανείζονταν με 1% και δάνειζαν με πολύ υψηλότερο επιτόκιο τις κυβερνήσεις της Ελλάδας, της Ιρλανδίας και της Πορτογαλίας.

6. European Parliamentary Financial Services Forum (EPP5P)

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβουλευτικό Φόρουμ για τις Χρηματοοικονομικές Υπηρεσίες αυτοπαρουσιάζεται ως ένας οργανισμός που συστάθηκε για να διευκολύνει και να ενισχύει την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ του χρηματοπιστωτικού κλάδου και των μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Μέλη του μπορούν να γίνουν όλοι οι ευρωβουλευτές όπως επίσης επιχειρήσεις και ομάδες συμφερόντων. Σύμφωνα με την οργάνωση Corporate Europe Observatory , ενώ στη θεωρία πρόκειται για ένα φόρουμ διαλόγου μεταξύ του κλάδου της βιομηχανίας, τα μέλη του φόρουμ επί της ουσίας στόχο έχουν να επηρεάζουν τη γνώμη των ευρωβουλευτών υπέρ συγκεκριμένων συμφερόντων.

7. International Swaps and Derivatives Association (ISDA)

Η Διεθνής Ένωση Swaps και Παραγώγων κέρδισε το 2010 από μεγάλες διεθνείς οργανώσεις που μάχονται το λόμπινγκ το βραβείο της χειρότερης ομάδας συμφερόντων στον χρηματοοικονομικό τομέα για το πιο επικίνδυνο λόμπινγκ που ασκεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αν και η έλλειψη διαφάνειας και οι σχεδόν ανύπαρκτες ρυθμίσεις στον τομέα της αγοράς παραγώγων είχαν προκαλέσει έντονες επικρίσεις μετά την οικονομική κρίση, η ISDA, εξέχων μέλος της οποίας είναι η Goldman Sachs , πίεσε την

Ευρωπαϊκή Επιτροπή ώστε να μην αναλάβει πρωτοβουλίες για υιοθέτηση σκληρών κανόνων με το επιχείρημα ότι αυτό θα ήταν κακό για τις επιχειρήσεις. Η ISDA αποτελεί έναν οργανισμό – «κλειδί» και στον κόσμο των CDS, μεταξύ άλλων επειδή καθορίζει όλους τους συμβατικούς τους όρους, που περιέχονται σε κοινά αποδεκτό κείμενο, γνωστό ως ISDA Master Agreement . Επισημαίνεται ότι η ISDA έχει συστήσει, επίσης, την ευρωπαϊκή επιτροπή EMEA Credit Derivatives Determination Committee , στην οποία συμμετέχουν ευρωπαϊκές και αμερικανικές τράπεζες και επενδυτικοί φορείς, όπως η Deutsche Bank , η Goldman Sachs και η Merrill Lynch .

Στην περίπτωση της Ελλάδας η επιτροπή αυτή είναι αποκλειστικά αρμόδια για να κρίνει εάν στη χώρα μας έχει συμβεί «πιστωτικό γεγονός» (credit event) και θα πρέπει να ενεργοποιηθεί η καταβολή της προβλεπόμενης αποζημίωσης στους κατόχους συμβολαίων ασφάλισης κινδύνου κατά χρεοκοπίας, γνωστών και ως CDS.

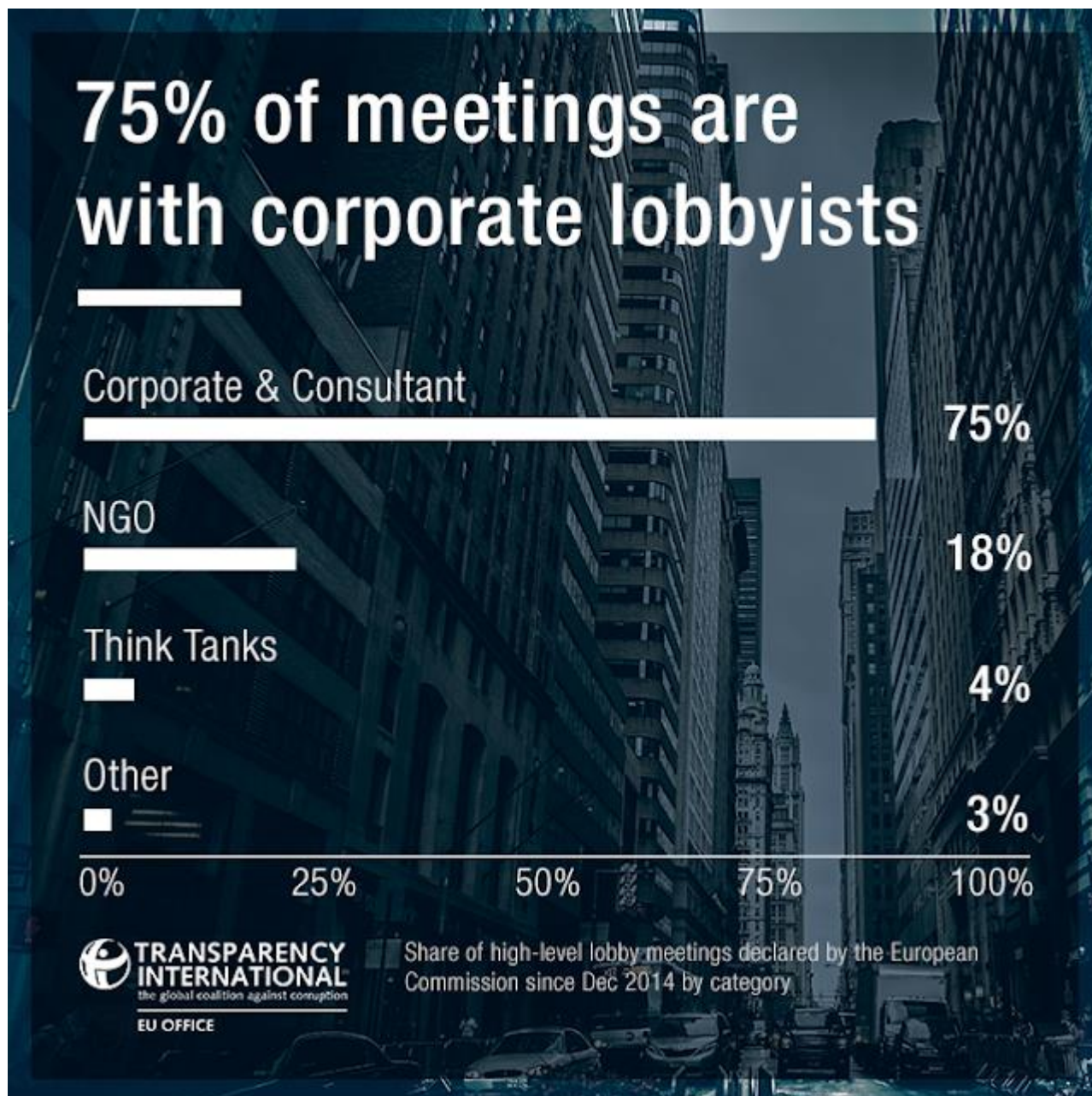
8. Deutsche Bank

Ο τραπεζικός κολοσσός της Γερμανίας είναι από τους πιο ενεργούς παίκτες στο τραπεζικό λόμπινγκ στις Βρυξέλλες, με πολλούς εκπροσώπους σε πολλές συμβουλευτικές ομάδες της Κομισιόν. Είναι επίσης μια από τις τράπεζες που ενεπλάκη στην κερδοσκοπία με τις τιμές των τροφίμων, διαφημίζοντας ειδικό fund που είχε συστήσει κατά την περίοδο της παγκόσμιας επισιτιστικής κρίσης το 2007-2008 και προσφέροντας στους επενδυτές τη δυνατότητα να κερδοσκοπήσουν από την αύξηση της τιμής των τροφίμων.

Οι κερδοσκόποι στην παγκόσμια αγορά τροφίμων χρησιμοποιούν τα ίδια αμφιλεγόμενα οικονομικά εργαλεία που οδήγησαν στην κατάρρευση τις οικονομικές αγορές των ΗΠΑ και της Ευρώπης. Σύμφωνα με την έκθεση της οργάνωσης Corporate Europe Observatory, τα κερδοσκοπικά εργαλεία προωθήθηκαν στις Βρυξέλλες από τη Διεθνή Ένωση Swaps και Παραγώγων και τη «Futures and Options Association», ένωση επιχειρηματικών συμφερόντων, που και οι δυο έχουν ως μέλος στις τάξεις τους την Deutsche Bank.

9. European Venture Capital Association

Οργανισμός που μάχεται κατά της υιοθέτησης ρυθμιστικών κανόνων για τα αμοιβαία κεφάλαια κινδύνου και τα ιδιωτικά επενδυτικά κεφάλαια, υποστηρίζοντας ότι ένας αυστηρότερος κανονισμός θα έβλαπτε την ανταγωνιστικότητα της Ε.Ε. Διαθέτει, περίπου, 30 στελέχη που εκπροσωπούν τα συμφέροντα των μεγαλύτερων επενδυτικών οίκων.

Πίνακας 3: Συμβούλια της ΕΕ με Lobby's (Πηγή/ TRANSPARENCY INTERNATIONAL - EU OFFICE)

Το λόμπι του άνθρακα

Το λόμπι της βιομηχανίας του άνθρακα έχει αποδειχθεί ότι έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην αποδυνάμωση και στην υπονόμευση της αποτελεσματικότητας των πολιτικών για το κλίμα της Ε.Ε. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η πολιτική της Ε.Ε. να βασίζεται σε έναν συνδυασμό αδύναμων μέτρων για τη μείωση του διοξειδίου του άνθρακα, του μηχανισμού της εμπορίας ρύπων και άλλων επικίνδυνων ψευδο-λύσεων, μέτρα που επί της ουσίας επέτρεψαν στις εταιρείες – κολοσσούς και να συνεχίσουν να εκπέμπουν αλλά και να επωφελούνται από μια νέα αγορά.

1. BP

Ο πετρελαϊκός κολοσσός άσκησε ισχυρές πιέσεις για να χειραγωγήσει τις προσπάθειες της Ε.Ε. για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, προωθώντας ως βέλτιστη λύση την υιοθέτηση του μηχανισμού εμπορίας των ρύπων. Με τη συμπαράσταση της βρετανικής κυβέρνησης, είχε πρωταγωνιστικό ρόλο στη συγκρότηση του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Εμπορίας Ρύπων (ETS) και στη μετατροπή σε βασικό παράγοντα της ευρωπαϊκής πολιτικής για την ανάσχεση της κλιματικής αλλαγής.

Μετά την υιοθέτηση του συστήματος εμπορίας εκπομπών ρύπων, η BP πιέζει για να εξασφαλιστούν δωρεάν άδειες για τα διυλιστήρια. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 2007 ο τότε πρόεδρος της BP Peter Sutherland διορίστηκε σύμβουλος για την Ενέργεια και την Αλλαγή του Κλίματος του προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Μανουέλ Μπαρόζο.

2. Shell

Η μεγαλύτερη ίσως πετρελαϊκή εταιρεία στον κόσμο απέκτησε πρόσφατα γραφεία στις Βρυξέλλες για να προωθεί τα συμφέροντά της. Η πολιτική της χαρακτηρίζεται από την επαναλαμβανόμενη άρνησή της να αναλαμβάνει τις ευθύνες της για τα περιβαλλοντικά εγκλήματα που έχει διαπράξει, για τη διείσδυσή της σε κυβερνήσεις, με πλέον χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτό της Νιγηρίας. Ο πετρελαϊκός κολοσσός έχει ρόλο – «κλειδί» στο Παγκόσμιο Επιχειρηματικό Συμβούλιο για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (World Business Council for Sustainable Development), στο Global Climate Coalition – οργανισμός που είχε συσταθεί από αμερικάνικες επιχειρήσεις που ήταν αντίθετες με τη λήψη μέτρων για τη μείωση του διοξειδίου του άνθρακα και είναι ανενεργός από το 2002 – και στο Κέντρο Μελετών Ευρωπαϊκής Πολιτικής (Centre for European Policy Studies).

Η Shell ασκεί πιέσεις για να υιοθετηθούν χαμηλότεροι στόχοι μείωσης των επικίνδυνων αερίων και για την υιοθέτηση επιδοτήσεων για την τεχνολογία αποθήκευσης διοξειδίου του άνθρακα, υποστηρίζοντας ότι αποτελεί τη λύση για το πρόβλημα υπερθέρμανσης του πλανήτη.

3. Vettenfall

Η σουηδική εταιρεία ενέργειας είναι μια από τις τέσσερις μεγαλύτερες στην Ευρώπη, εκπέμπει περισσότερους από 83 εκατομμύρια τόνους διοξειδίου του άνθρακα (με στοιχεία του 2008) και έχει κατηγορηθεί για πρακτικές «πράσινου ξεπλύματος» (greenwash). Στο παρελθόν είχε χρησιμοποιήσει εντυπωσιακές επικοινωνιακές πρακτικές για να προωθήσει το λεγόμενο «Μανιφέστο για το Κλίμα», σχέδιο που είχε χαρακτηριστεί ως προσπάθεια «πράσινου ξεπλύματος» του προφίλ της εταιρείας, που είναι από τους μεγαλύτερους παίκτες στο λόμπι του άνθρακα. Είναι μέλος σε πολλούς διεθνείς οργανισμούς που έχουν συσταθεί από επιχειρήσεις με στόχο να πολεμηθεί η στρατηγική του ΟΗΕ για την κλιματική αλλαγή και να μην υιοθετηθούν δεσμευτικοί οι κανόνες για τη μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα.

4. International Emissions Trading Association (IETA)

Η IETA αποτελεί τη βασική ομάδα πίεσης που εκπροσωπεί την παγκόσμια αγορά ρύπων, μηχανισμός που επί της ουσίας επιτρέπει στις εταιρείες αλλά και στις χώρες που είναι οι μεγάλοι ρυπαντές του πλανήτη, να εμπορεύονται τη ρύπανση. Αντιπροσωπεύει όλους τους μεγάλους παίκτες που έχουν συμφέροντα από το εμπόριο των ρύπων, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται η Shell, η BP, η JP Morgan και η Deutsche Bank. Η IETA έχει τη μεγαλύτερη μη κυβερνητική αντιπροσωπεία στον ΟΗΕ και τις συνδιασκέψεις για την κλιματική αλλαγή ενώ παρέχει επιχειρηματική υποστήριξη για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής με όρους αγοράς στα Ηνωμένα Έθνη και την Ευρωπαϊκή Ένωση.

5. Daimler

Μια από τις μεγαλύτερες αυτοκινητοβιομηχανίες στον κόσμο, τη δεκαετία του '90 δεσμεύθηκε να μειώσει της εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα από τα αυτοκίνητα το 2010, συμμετέχοντας σε ένα εθελοντικό πρωτόκολλο που συνέταξε η Κομισιόν. Το 2006, έγινε φανερό ότι ο στόχος δεν μπορούσε να επιτευχθεί σε εθελοντική βάση και η Επιτροπή αποφάσισε να κάνει τον στόχο υποχρεωτικό. Η Daimler, ακολουθούμενη από άλλες αυτοκινητοβιομηχανίες, ηγήθηκε εκστρατείας κατά της λήψης μέτρων από την Κομισιόν

και πέτυχε την καθυστέρηση στην υιοθέτηση δραστικών υποχρεωτικών μέτρων για τις εκπομπές των αυτοκινήτων.

6. International Air Transport Association

Η Διεθνής Ένωση Αερομεταφορών (IATA) είναι η οργάνωση που αντιπροσωπεύει τα συμφέροντα της αεροπορικής βιομηχανίας. Εδώ και χρόνια ασκεί ισχυρές πιέσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τα Ηνωμένα Έθνη για να μη υιοθετηθούν μέτρα για την κλιματική αλλαγή στις αερομεταφορές.

Έχει κατηγορηθεί για «πράσινο ξέπλυμα» και για παρουσίαση αναληθών στοιχείων όσον αφορά τις εκπομπές των ρύπων. Ο κλάδος των αερομεταφορών θα ενταχθεί στο σύστημα εμπορίας ρύπων το 2012, πράγμα που σημαίνει ότι οι εταιρείες που θα χρησιμοποιούν ευρωπαϊκά αεροδρόμια θα πρέπει να έχουν άδειες για να καλύπτουν τις εκπομπές τους. Στην παγκόσμια διάσκεψη για το κλίμα στην Κοπεγχάγη το 2009, η IATA ζήτησε να είναι εθελοντική η μείωση των εκπομπών ρύπων για τις αεροπορικές εταιρείες.

Top 5 companies with biggest EU lobby budgets

1 Microsoft Corporation	4,500,000 €
2 Shell Companies	4,500,000 €
3 ExxonMobil Petroleum & Chemical	4,500,000 €
4 Deutsche Bank AG	3,962,000 €
5 Dow Europe GmbH	3,750,000 €

Annual EU lobbying expenditure as self-declared by the organisations to the EU Transparency Register

Πίνακας 4 : Τα πέντε μεγαλύτερα lobby's (εταιρείες) με τον μεγαλύτερο προϋπολογισμό(Πηγή/ TRANSPARENCY INTERNATIONAL- EU OFFICE)

Η πραγματικότητα που δεν μπορεί κανείς να αμφισβητήσει είναι ότι τα λόμπι είναι πανίσχυρα και έχουν εκλεκτούς υπαλλήλους δαπανώντας εκατομμύρια ευρώ σε μισθούς, αφού στην κορυφή της λίστας των προσλήψεών τους βρίσκονται πρώην επίτροποι και αξιωματούχοι των Βρυξελλών.

Παράλληλα, και οι ομάδες εμπειρογνομόνων της Κομισιόν, στη συντριπτική τους πλειονότητα, προέρχονται από πολυεθνικές εταιρείες.

- 7.867 ομάδες συμφερόντων ήταν εγγεγραμμένες στο Μητρώο Διαφάνειας μέχρι τις 23 Φεβρουαρίου 2015
- 3.848 είναι οι εκπρόσωποι ομάδων συμφερόντων εμπορικών, επιχειρηματικών και επαγγελματικών ενώσεων
- 1.006 άτομα εκπροσωπούν γραφεία συμβούλων, εταιρείες νομικών, αυτοαπασχολούμενους συμβούλους
- Το 70% των ατόμων που απαρτίζουν τις ομάδες των εμπειρογνομόνων είναι εκπρόσωποι των χρηματοπιστωτικών λόμπι και μόλις το 0,8% μέλη των ΜΚΟ και 0,5% των συνδικάτων και άλλων οργανώσεων
- 123 εκατομμύρια ευρώ τον χρόνο, εκ των οποίων υπολογίζεται ότι τα 97 εκατομμύρια δαπανώνται από λόμπι καταχωρισμένα στο Μητρώο Διαφάνειας, και 26 εκατομμύρια από μη καταχωρισμένες ομάδες συμφερόντων δαπανά ο χρηματοπιστωτικός τομέας
- 1.700 λομπίστες διαθέτει ο χρηματοπιστωτικός τομέας, εκ των οποίων καταχωρισμένοι είναι 1.250
- 900 από τις 1.700 τροπολογίες μιας ευρωπαϊκής Οδηγίας για τα επενδυτικά κεφάλαια γράφτηκαν από λομπίστες
- 39 εκατομμύρια ευρώ τον χρόνο δαπανούν σε λόμπι 10 πολυεθνικές, μεταξύ των οποίων η Siemens, η Bayer, η General Electric, η Philip Morris International, η ExxonMobil Petroleum & Chemical, η Microsoft και η Shell

Τα λόμπι τροφοδοτούν με «νομοθετήματα» τους υπάκουους ευρωβουλευτές και συντάσσουν τα προσχέδια των Οδηγιών ή κάνουν τα αδύνατα δυνατά προκειμένου να μην περάσουν ρυθμίσεις διαφάνειας για τις χρηματοπιστωτικές αγορές.

Πίνακας 5 : Χαρτοφυλάκια ΕΕ με τις μεγαλύτερες επαφές με Lobby's (Πηγή/ TRANSPARENCY INTERNATIONAL- EU OFFICE)

Το πρόβλημα με τη δράση των ομάδων συμφερόντων είναι διπλό: Αφενός υπάρχουν λόμπι που είναι καταχωρημένα στο Μητρώο Διαφάνειας, μια διαδικασία που περιορίζεται σε τυπικούς και άνευ ουσίας ελέγχους, και αφετέρου λόμπι που δρουν εκτός Μητρώου, μια και η εγγραφή δεν είναι υποχρεωτική!

Σύμφωνα με την τελευταία έκθεση που παρουσίασε τον Απρίλιο του 2014 το Παρατηρητήριο της Ευρώπης των Πολυεθνικών (Corporate Europe Observatory – CEO) με τίτλο «The fire power of the financial lobby», το χρηματοπιστωτικό λόμπι διαθέτει πάνω από 700 οργανισμούς, εκ των οποίων οι 450 δεν είναι καν καταχωρημένοι στο Μητρώο Διαφάνειας, άρα δρουν τελείως εκτός κανόνων και δεν υπόκεινται ούτε σε τυπικό έλεγχο.

Οι ομάδες συμφερόντων του χρηματοπιστωτικού λόμπι επηρεάζουν τη λήψη αποφάσεων στην Ε.Ε. πέντε φορές περισσότερο απ' ό,τι οι ΜΚΟ, οι συνδικαλιστικές οργανώσεις και οι οργανώσεις καταναλωτών.

Χαρακτηριστικό της προνομιακής σχέσης που έχουν με τους ευρωπαϊκούς Θεσμούς είναι το ότι, σύμφωνα με τα στοιχεία που αποκαλύπτονται στην έκθεση, το χρηματοπιστωτικό λόμπι είχε 7 φορές περισσότερες συναντήσεις με τους ευρωπαϊκούς Θεσμούς απ' ό,τι είχαν οι ΜΚΟ και οι συνδικαλιστικές οργανώσεις. Τα χρήματα που δαπανούν οι ομάδες συμφερόντων του χρηματοπιστωτικού τομέα, εκτιμώνται σε 123 εκατομμύρια ευρώ τον χρόνο, εκ των οποίων υπολογίζεται ότι τα 97 εκατομμύρια δαπανώνται από λόμπι καταχωρισμένα στο Μητρώο Διαφάνειας και 26 εκατομμύρια από μη καταχωρισμένες ομάδες συμφερόντων. Αντίστοιχα, από τους 1.700 λομπίστες του χρηματοπιστωτικού τομέα, καταχωρισμένοι είναι 1.250 ενώ 450 δρουν ως καμικάζι εκτός κανόνων παντελώς. Ο τραπεζικός κολοσσός της Γερμανίας είναι από τους πιο ενεργούς παίκτες στο τραπεζικό λόμπινγκ στις Βρυξέλλες, με πολλούς εκπροσώπους σε πολλές συμβουλευτικές ομάδες της Κομισιόν.

Top 5 organisations with most EU lobby meetings

1	BUSINESSEUROPE	42 Meetings
2	Google	29 Meetings
3	WWF European Policy Programme	29 Meetings
4	General Electric Company (GE)	26 Meetings
5	EuroCommerce	26 Meetings

Number of high-level lobby meetings with the European Commission since Dec 2014

Πίνακας 6: Οι 5 μεγαλύτεροι οργανισμοί με τις περισσότερες συμμετοχές σε Ευρωπαϊκά συμβούλια (Πηγή/ TRANSPARENCY INTERNATIONAL- EU OFFICE)

Η προαιρετική εγγραφή των λόμπι στο Μητρώο Διαφάνειας είναι επιλογή τόσο της Κομισιόν όσο και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Οι λόγοι που προβάλλονται είναι δυο. Ο ένας είναι επί της ουσίας και ο άλλος επί της διαδικασίας. Ο επί της ουσίας λόγος όπως αναφέρει καθαρότατα η Επιτροπή σε έγγραφό της τον Απρίλιο του 2014 για το αναθεωρημένο Μητρώο Διαφάνειας είναι ότι επιθυμία «της Επιτροπής και του Κοινοβουλίου είναι να παραμείνουν ανοιχτοί στον διάλογο με όλους τους φορείς, ανεξάρτητα από το καθεστώς τους». Από τη φράση αυτή φαίνεται ξεκάθαρα ότι οι

ευρωπαϊκοί Θεσμοί επιθυμούν διακαώς να συνεχίσουν να είναι συνομιλητές με ομάδες συμφερόντων, ακόμα και αν αυτές δεν υπόκεινται σε κανέναν απολύτως έλεγχο και δεν ακολουθούν κανέναν απολύτως κανόνα. Ο δεύτερος λόγος είναι ότι, σύμφωνα με την Κομισιόν, δεν υπάρχει σαφής και απλή νομική βάση η οποία θα επέτρεπε να καταστεί υποχρεωτικό το Μητρώο Διαφάνειας. Όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά, «η μόνη νομική βάση για υποχρεωτική εγγραφή στο Μητρώο είναι το άρθρο 352 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης». Η χρήση του άρθρου αυτού θα δημιουργούσε πολυάριθμα περίπλοκα νομικά ζητήματα, ιδίως όσον αφορά το πεδίο του Μητρώου και τη συμμόρφωση προς άλλα άρθρα των Συνθηκών. Το άρθρο 352 προϋποθέτει ομοφωνία στο Συμβούλιο, ενώ σε ορισμένα κράτη – μέλη απαιτείται επίσης έγκριση από τα εθνικά Κοινοβούλια.

The European Commission's new transparency measures only cover the tip of the iceberg

Only the top 1% of officials and the top 20% of lobbyists are covered by the new rules

The new transparency rules introduced by the European Commission in Dec 2014 only apply to Commissioners, their cabinets and Directors-General – or about 1% of European Commission officials

Πίνακας 7 : Μέτρα διαφάνειας της ΕΕ για τις ομάδες συμφερόντων (Πηγή/ TRANSPARENCY INTERNATIONAL- EU OFFICE)

Κεφάλαιο 4

4.1 Οι ομάδες συμφερόντων στην Ελλάδα και η επίδρασή τους στην πολιτική (κόμματα) και την ανάπτυξη-Γενική & Ιστορική Προσέγγιση

4.1.1 Ιστορική Προσέγγιση

Τις τελευταίες δεκαετίες η Ελλάδα διαθέτει μια από τις πιο «ανεκτικές» δημοκρατίες στην Ευρώπη. Παρολαυτά το μέγεθος του ελληνικού κράτους στη μετεμφυλιακή περίοδο δεν ήταν πάντα «υπερτροφικό». Αντίθετα, μέχρι το 1980 ήταν μικρό με ευρωπαϊκά δεδομένα. Η αύξησή του έγινε γρήγορα και απότομα μέσα σε μία δεκαετία. Ακόμη και μετά την αύξηση του μεγέθους του το ελληνικό κράτος δεν είναι πολύ μεγαλύτερο από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, είναι όμως υπερβολικά ακριβό σε σχέση με το εύρος και την ποιότητα των υπηρεσιών που προσφέρει. Η απαρίθμηση των νόμων που θεσπίστηκαν και αφορούν την οικονομία και την πολιτική και δεν τηρούνται και των πρωτοβουλιών που ματαιώθηκαν από ομάδες συμφερόντων είναι μεγάλη. Η βούληση του μεταπολιτευτικού κράτους είναι στην καλύτερη περίπτωση ασθενής. Υπάρχουν δε φάσεις κατά τις οποίες ήταν αμφίβολο αν το κράτος είχε στη διάθεση του την οποιασδήποτε περιγραφής βούληση πέρα από την διάθεση κατεναυσμού της ομάδας συμφερόντων που τύχαινε να ασκεί στην εκάστοτε στιγμή πίεση. Η βούληση του μεταπολιτευτικού κράτους εκδηλώνεται μόνο όταν η κατάσταση φτάνει στο απροχώρητο, όταν καλείται να επιτύχει έναν μείζονος εμβέλειας στόχο –όπως π.χ η ένταξη στην ΟΝΕ-ή όταν καλείται να εφαρμόσει υπό την πίεση καταδικαστικών αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, την ευρωπαϊκή νομοθεσία.

Η μεταπολίτευση πυροδότησε μια περίοδο έξαρσης των πελατειακών σχέσεων και την αύξηση των ομάδων πίεσης και συμφερόντων, που με λιγότερη ή περισσότερη ένταση παρακολουθεί όλο τον βίο της 3^{ης} Ελληνικής Δημοκρατίας. Η γενεσιουργός αιτία της έξαρσης ήταν η αδυναμία ελέγχου των δημόσιων οικονομικών. Πίσω από αυτήν βρίσκεται η συστηματική αδυναμία του μεταπολιτευτικού καθεστώτος να συμβιβάσει την πιο φιλελεύθερη δημοκρατία που έχει γνωρίσει η Ελλάδα με τις απαιτήσεις της ανάπτυξης και της διατήρησης της ισορροπίας της οικονομίας και της ανάπτυξης.

4.2 Οι ομάδες συμφερόντων στην Ελλάδα και η επίδρασή τους στην πολιτική (κόμματα) και την ανάπτυξη.

Φαινομενικά, η επιρροή των κομμάτων είναι πανταχού παρούσα. Πρώτα θα εξετασθεί η κατεύθυνση της επιρροής. Σε ότι αφορά την κομματοκρατία, η σιωπηρή υπόθεση εργασίας που συνήθως γίνεται είναι ότι στη σχέση κομμάτων και ομάδων συμφερόντων η επιρροή είναι μόνο μιας κατεύθυνσης: από τα κόμματα προς τις ομάδες συμφερόντων. Η γενική εντύπωση που επικρατεί στην κοινωνία, είναι ότι τα κόμματα έχουν αλώσει την κοινωνία των πολιτών και οι εκπρόσωποί τους στις συσσωματώσεις που παράγει η κοινωνία λειτουργούν σαν εγκάθετοι. Όμως στην πραγματικότητα η σχέση κομμάτων –ομάδων συμφερόντων, η επιρροή είναι αμφίδρομη. Από την πλευρά τους τα κόμματα επιδιώκουν να έχουν τη μέγιστη δυνατή επιρροή στις διάφορες κοινωνικές οργανώσεις (ενώσεις, σωματεία, επιμελητήρια κ.λ.π) για τρεις βασικούς λόγους: Πρώτον, χρειάζονται εκλογικό μηχανισμό. Δεύτερον, χρειάζονται ισχυρή επιρροή στο εσωτερικό των διαφόρων ομάδων συμφερόντων για να αποτρέψουν το πολιτικά υποκινούμενο «ροκάνισμα» τους όταν βρίσκονται στην κυβέρνηση. Όταν βρίσκονται στην αντιπολίτευση χρειάζονται ισχυρή επιρροή για να μεγιστοποιήσουν το «ροκάνισμα» του κυβερνώντος αντιπάλου τους. Τρίτον, τα κυβερνώντα κόμματα θέλουν την συμπαράσταση των ομάδων συμφερόντων σε κρίσιμες αποφάσεις:

- Μείζονος εμβέλειας εθνικές προσπάθειες (π.χ εκπλήρωση των όρων του Μάαστριχτ, Ευρωπαϊκό Κεκτημένο).
- Επώδυνες πρωτοβουλίες (Capital controls/2015).
- Ασφαλιστική μεταρρύθμιση 2015-2017.
- Εφαρμογή Μνημονίων.

Οι πρώτες δύο επιδιώξεις συνήθως εξασφαλίζονται με την ισχυρή επιρροή. Η τρίτη, δεν είναι καθόλου δεδομένο ότι εξασφαλίζεται όσο μεγάλη και αν είναι η επιρροή ενός κόμματος στις κοινωνικές οργανώσεις. Καμία ωστόσο από τις παραπάνω επιδιώξεις δεν εξασφαλίζεται χωρίς ανταλλάγματα. Βλέποντας το ζήτημα από την πλευρά των στελεχών των διαφόρων ομάδων συμφερόντων διαπιστώνεται ότι σχεδόν όλοι είναι και στελέχη των κομμάτων. Αυτό δεν σημαίνει ότι έχουν την πολυτέλεια να ξεχάσουν που

βρίσκεται η βάση ισχύος τους, γιατί εκείνοι που τους ψηφίζουν είναι τα μέλη της κοινωνικής οργάνωσης στην οποία ανήκουν. Έχουν λοιπόν κάθε κίνητρο να λειτουργούν στα κόμμάτα τους και ως «πρεσβευτές» των κοινωνικών ομάδων που εκπροσωπούν. Έχουν επιρροή στη διαμόρφωση της πολιτικής του κόμματός τους σε πολλά ζητήματα, ιδιαίτερα σε εκείνα που δεν είναι μεν υψηλής πολιτικής ορατότητας αλλά είναι ζωτικής σημασίας για τα συμφέροντα των μελών της ομάδας τους. Οι απαιτήσεις των κομμάτων που περιγράφηκαν πιο πάνω είναι γενικές και αφήνουν μεγάλα περιθώρια άσκησης επιρροής στους εκπροσώπους των ομάδων συμφερόντων και πίεσης. Όποιος έχει παρακολουθήσει συζητήσεις επιτροπών της Βουλής, αντιλαμβάνεται ότι μία τέτοια μεγάλη ρύθμιση μπορεί να περάσει σε μια παράγραφο κάποιου νομοσχεδίου χωρίς να την αντιληφθεί κανένας άλλος εκτός από τους ενδιαφερόμενους και κάποιους ειδικούς. Η συνθετότητα της πολιτικής διαδικασίας προσφέρει σημαντική αφανή επιρροή στους εκπροσώπους των ομάδων συμφερόντων. Η επιρροή αυτή είναι συχνά τόσο μεγάλη που τα κόμματα γίνονται τελικά δέσμια των ιδιαίτερων συμφερόντων που υπηρετούν τα στελέχη τους σε κάθε χώρο (Μαυρογορδάτος, 2005).

Η ένταση των κομματικών διαμαχών σε πολλά σωματεία και ενώσεις είναι αναμφίβολα πηγή δυσλειτουργίας. Η απλή διαπίστωση ύπαρξής τους όμως μπορεί να οδηγήσει σε εσφαλμένα συμπεράσματα σχετικά με το μέγεθος της επιρροής των κομμάτων πάνω στις οργανωμένες ομάδες. Οι κομματικές διαμάχες υποκρύπτουν προσωπικές φιλοδοξίες, επικοινωνιακές στρατηγικές και απόπειρες τεχνητής διαφοροποίησης του προσφερόμενου από τα κόμματα «προϊόντος». Ωστόσο, όποτε τίθεται θέμα προώθησης κοινών συμφερόντων, και ιδιαίτερα όποτε διαφαίνεται ότι απειλούνται κεκτημένα, τότε μπορεί κανείς να προβλέψει με ασφάλεια ότι θα υπάρξει σύμπνοια τόσο των μελών όσο και των εκπροσώπων της ενδιαφερόμενης κοινωνικής ομάδας ανεξάρτητα από κομματικές τοποθετήσεις. Σε θέματα όπως αλλαγές στο καθεστώς ρύθμισης ενός κλάδου ή ενός επαγγέλματος, στο ασφαλιστικό ή το εργασιακό καθεστώς, στο καθεστώς των επιδοτήσεων, στο ιδιοκτησιακό καθεστώς μιας δημόσιας επιχείρησης, κ.λ.π, τα στελέχη της ενδιαφερόμενης ομάδας που επρόκειτο στο κυβερνών κόμμα έτειναν να συμπαρατάσσονται με την αντιπολίτευση και ενάντια στην κυβέρνηση. Η επιρροή των κομμάτων πάνω στις οργανωμένες ομάδες δεν είναι απεριόριστη και η υποστήριξη που προσφέρεται από στελέχη τους στα κόμματα δεν είναι άνευ όρων.

Το συμπέρασμα από τα παραπάνω είναι ότι οι ομάδες πίεσης και συμφερόντων που κατά κύριο λόγο απαρτίζουν το μωσαϊκό της ελληνικής κοινωνίας των πολιτών δεν

έχει νόημα να αντιμετωπίζονται ως εγγενώς καλές ή κακές. Είναι συσσωματώσεις ατόμων με βλέψεις και συμφέροντα τα οποία και προωθούν με τα μέσα που έχουν στη διάθεσή τους.

4.2.1 Μορφολογία του μωσαϊκού των ελληνικών ομάδων συμφερόντων και πίεσης.

Εάν οι ομάδες πίεσης είναι συγκροτημένες σε στενά συντεχνιακή βάση τότε και η προώθηση των συμφερόντων τους θα ορίζεται με στενό τρόπο και θα παίρνει την μορφή απόσπασης μεριδίου από τους άλλους. Το σχετικά μικρό μέγεθος μια ομάδας συμφερόντων σημαίνει και το μερίδιό τους από μια αύξηση του εθνικού εισοδήματος θα είναι αντίστοιχα μικρό. Συνεπώς, είναι προτιμότερη η απόσπαση και διατήρηση πλεονεκτημάτων σε βάρος άλλων. Εάν οι ομάδες πίεσης συγκροτούνται με ευρύ τρόπο και περιλαμβάνουν μια πλειάδα επιμέρους συμφερόντων, τότε η δομή των κινήτρων της δράσης αλλάζει. Οι δυσμενείς συνέπειες από την προώθηση των επιμέρους συμφερόντων εσωτερικεύονται και λαμβάνονται υπόψιν από την ευρύτερη ομάδα. Συνεπώς, η δράση της τελευταίας, έχει καλύτερες πιθανότητες να συμβάλλει στην προώθηση στόχων ευεργετικών και σε ευρύτερα κοινωνικά σύνολα.

4.2.2 Η κατανομή της ισχύος των ομάδων πίεσης και συμφερόντων

Η πεποίθηση των οπαδών της αμερικάνικης πλουραλιστικής σχολής ήταν ότι ομάδες συμφερόντων και πίεσης τελικά θα αλληλοεξισορροπούνταν. Η πεποίθηση αυτή διαψεύστηκε στο θεωρητικό επίπεδο από τον Olson. Η πλήρως συμμετρική κατανομή της ισχύος ανάμεσα στις ομάδες συμφερόντων είναι αδύνατη. Οι πολυπληθείς και διασκορπισμένες ομάδες, όπως καταναλωτές, φερολογούμενοι, φτωχοί, άνεργοι, μειονότητες, μετανάστες, κ.λπ. , έχουν ανεπαρκείς δυνατότητες να κινητοποιήσουν τα μέλη τους. Έτσι είναι καταδικασμένες να υποεκπροσωπούνται. Αντίθετα, οι μικρές ομάδες συμφερόντων διαθέτουν σημαντικά πλεονεκτήματα. Έχουν καλύτερη πληροφόρηση, μπορούν να εξασφαλίσουν οργανωτική συνοχή και το κάθε μέλος τους έχει πολλά να κερδίσει ή να χάσει από την έκβαση των δραστηριοτήτων της ομάδας.

Κατά συνέπεια, η κατανομή των σχέσεων ισχύς ανάμεσα στις κοινωνικές ομάδες

είναι ασυμμετρική.

4.2.3 Οι επιπτώσεις της επιρροής των ομάδων συμφερόντων

Το μεταπολιτευτικό κοινωνιολογικό παράδειγμα υποθέτει ότι η δράση της κοινωνίας των πολιτών έχει ως αποκλειστικό αποτέλεσμα την προστασία του πολίτη από την αυθαιρεσία του κράτους και από την δύναμη των επιχειρήσεων. Έχει επιπτώσεις πάνω στην ανάπτυξη και τον παραγωγικό δυναμισμό μιας χώρας, την κοινωνική δικαιοσύνη και την ποιότητα της διοίκησης της. Το εάν οι επιπτώσεις αυτές σε κάθε ένα από αυτά τα πεδία είναι επωφελείς ή επιβλαβείς δεν μπορεί εύκολα να προσδιοριστεί εκ των προτέρων. Για αυτό και γίνονται όλο και πιο πολλές έρευνες ,όλο και πιο πολλές διατριβές-πτυχιακές.

- ❖ Στο πεδίο της ανάπτυξης. Οι επιπτώσεις μπορεί να είναι ευεργετικές εάν οι βασικοί παίκτες του οικονομικού παιχνιδιού βρουν ένα *modus vivendi* που εμπεριέχει αμοιβαίες παραχωρήσεις, οικοδομεί εμπιστοσύνη και επιτρέπει τον συντονισμό των ενεργειών τους. Τέτοια παραδείγματα μπορούν να αποδοθούν στις Σκανδιναβικές χώρες και την Γερμανία του 1950-60. Μπορεί εξίσου καλά όμως το παιχνίδι των ομάδων πίεσης να είναι παράγοντας ματαίωσης κάθε καινοτομίας και αναδιάταξης των παραγωγικών δυνάμεων της χώρας με αποτέλεσμα την αναπτυξιακή στασιμότητα. Παράδειγμα, η πτώση της Ελλάδος σε όλους τους τομείς, λόγω της κρίσης και του 10 ετούς μνημονίου που επέβαλαν ευρωπαϊκά και παγκόσμια lobby's' ευρωπαϊκές και παγκόσμιες ομάδες συμφερόντων.

Η Ελλάδα έγινε το επίκεντρο της κρίσης χρέους της Ευρώπης μετά την κατάρρευση της Wall Street το 2008. Το 2009, η χώρα αποκόπηκε από το δανεισμό στις χρηματοπιστωτικές αγορές και στις αρχές του 2010 αντιμετώπισε πτώχευση. Για να αποφευχθεί μια καταστροφή που θα καθιστούσε αφερέγγυο ένα κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), θα έθετε σε κίνδυνο τις τράπεζες στη Γερμανία και τη Γαλλία και θα εξάλειφε τους μισθούς, τις συντάξεις και τις αποταμιεύσεις των ελλήνων πολιτών, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και η Ευρωπαϊκή Κομισιόν - χορήγησαν βοήθεια ύψους 110 δισεκατομμυρίων ευρώ. Η οικονομική στήριξη ήρθε με αυστηρούς όρους σε μια σειρά προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής που

επιβλήθηκαν στην Ελλάδα από την τρόικα: οι δανειστές ζήτησαν βαθιές περικοπές του προϋπολογισμού και απότομες αυξήσεις του φόρου. Απαίτησαν επίσης την εισαγωγή ορισμένων «διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων», τη μείωση της γραφειοκρατίας και την απορύθμιση των αγορών. Το 2012, η χώρα έλαβε ένα δεύτερο σχέδιο διάσωσης ύψους 130 δισεκατομμυρίων ευρώ σε συνδυασμό με αιτήματα για θεμελιώδεις αλλαγές στον δημόσιο τομέα. Τέλος, τον Αύγουστο του 2015, οι χώρες της ευρωζώνης συμφώνησαν να δώσουν στην Ελλάδα ένα τρίτο σχέδιο διάσωσης ύψους έως και 86 δισεκατομμυρίων ευρώ, με την προϋπόθεση περαιτέρω μεταρρυθμίσεων, συμπεριλαμβανομένης της εκτεταμένης ιδιωτικοποίησης των δημόσιων πόρων και της μεγαλύτερης ευελιξίας στην αγορά εργασίας. Παρά την μεγάλη πρόοδο στον περιορισμό του δημοσιονομικού ελλείμματος και ορισμένων σημαντικών διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, το ΑΕΠ της χώρας έχει συρρικνωθεί κατά ένα τέταρτο σε έξι χρόνια, οι εξαγωγές παρέμειναν στάσιμες και η ανεργία αυξήθηκε σε πάνω από 25%. Εν ολίγοις, και τα τρία προγράμματα διάσωσης έληξαν σε αποτυχία.

- ❖ Στο πεδίο της Δημοκρατίας. Η δράση ενός πυκνού δικτύου ομάδων μπορεί να είναι φραγμός στην αυθαιρεσία της εξουσίας και όργανο διατήρησης της αδιαφάνειας που υπάρχει ακόμα και στις πιο προηγμένες δημοκρατίες. Μπορεί να είναι εξίσου καλά και συνταγή διαφθοράς και διευθετήσεων πίσω από κλειστές πόρτες.
- ❖ Στο πεδίο της κοινωνικής δικαιοσύνης. Μπορεί μια ενεργός κοινωνία πολιτών να είναι ασπίδα προστασίας για τα πιο αδύναμα μέλη της και σε κάποιο βαθμό τα συμφέροντα της κάθε ομάδας μπορεί να εξισορροπούνται από αντιστρατευμένα συμφέροντα άλλων ομάδων. Μπορεί εξίσου καλά μια έντονα ασύμμετρη κατανομή της ισχύος ανάμεσα στις ομάδες συμφερόντων να είναι πηγή νέων ανισοτήτων και συνταγή αρπαγής από ισχυρές ομάδες.
- ❖ Στο πεδίο της δημόσιας διοίκησης. Μια ενεργός κοινωνία πολιτών μπορεί να είναι μοχλός πίεσης για την βελτίωση των δημόσιων υπηρεσιών. Μπορεί εξίσου καλά να είναι παράγοντας ματαίωσης κάθε προσπάθειας για αποδοτικότερη διάταξη των δυνάμεων του δημόσιου τομέα.
- ❖ Στο πεδίο της διαφάνειας όπου το 2011, το ελληνικό Κοινοβούλιο και η

Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκμεταλλεύονται από κοινού το Μητρώο Διαφάνειας, όπου εγγράφονται όλες οι ομάδες και οι οργανώσεις που εκπροσωπούν συμφέροντα στην ΕΕ.

Στόχος του είναι να διασφαλίσει ότι όσοι συνομιλούν και συνεργάζονται με τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, δηλώνουν δημόσια τα συμφέροντα που εκπροσωπούν. Η εγγραφή είναι εθελοντική, ωστόσο μπορεί να γίνει υποχρεωτική για συγκεκριμένου τύπου πρόσβαση, όπως για παράδειγμα αν επιθυμήσει κάποιος να μιλήσει σε δημόσια ακρόαση που διοργανώνεται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Όπως δείχνει το γράφημα παρακάτω ο αριθμός των εγγεγραμμένων ομάδων εκπροσώπησης συμφερόντων όλο και αυξάνεται. Σήμερα υπάρχουν στο μητρώο περισσότεροι από 11.000 οργανισμοί με περισσότερους από 80.000 εργαζομένους, μεταξύ των οποίων ΜΚΟ, επιχειρηματικές ενώσεις, εταιρείες, συνδικάτα και συμβουλευτικές. Σχεδόν το 1/5 των οργανισμών αυτών έχουν βάση τους τις Βρυξέλλες. Τα κράτη μέλη έχουν [διαφορετική προσέγγιση](#) στο ζήτημα της ρύθμισης των σχέσεων τους με τις ομάδες εκπροσώπησης συμφερόντων. Μόλις επτά από αυτές (Γαλλία, Ιρλανδία, Λιθουανία, Πολωνία, Σλοβενία και Βρετανία), έχουν ψηφίσει σχετικούς νόμους. Το Κοινοβούλιο αναμένεται να [ζητήσει](#), στις επερχόμενες διαπραγματεύσεις με την Κομισιόν και το Συμβούλιο, την ενίσχυση και τη βελτίωση στην ενημέρωση των θεσμικών οργάνων της ΕΕ και τη διασφάλιση διαφάνειας και ανοιχτών διαδικασιών στη λήψη των αποφάσεων σε επίπεδο ΕΕ.

4.3 Ελληνική Νομοθεσία για τις ομάδες συμφερόντων

Προκειμένου να υπάρξει ενδελεχής έρευνα της δράσης των ομάδων συμφερόντων στην Ελλάδα και της δύναμης που έχουν να επηρεάζουν τις εθνικές πολιτικές χάραξης, διερευνήθηκε όλη η νομοθεσία που ψηφίστηκε από 01/01/2015 έως και 14/08/2015 (πριν την ψήφιση του Μνημονίου 3) , αλλά και το «Σχέδιο Σύμβασης Οικονομικής Ενίσχυσης από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας&ρυθμίσεις για την υλοποίηση της Συμφωνίας Χρηματοδότησης» (3^ο Μνημόνιο), το οποίο ψηφίστηκε στις 14/08/2015, με σκοπό να διαπιστωθεί αν και ποιες ομάδες συμφερόντων ευνοήθηκαν ή διασπάστηκαν από αυτές τις νομοθεσίες. Στον παρακάτω πίνακα που ακολουθεί διακρίνονται οι ομάδες συμφερόντων που ευνοούνται ή διασπώνται, με ποια διάταξη και σε ποιο σημείο της νομοθεσίας βρίσκεται (αριθμός Νόμου, αριθμός Ενότητας, αριθμός παραγράφου). Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να τονιστεί το γεγονός πως η

ανάγνωση και παρακολούθηση της Νομοθεσίας κρίνεται εξαιρετικά δύσκολη, καθώς ο τρόπος με το οποίο έχουν συγγραφεί οι Νόμοι, καθίσταται εξαιρετικά δύσκολη η κατανόηση αλλά και η παρακολούθηση των αλλαγών/καταργήσεων διατάξεων προγενέστερων νόμων, οι οποίοι παρεμβάλλονται συνεχώς κατά την σύνταξη της νέας νομοθεσίας.

Μνημόνιο Συνεννόησης για τριετές πρόγραμμα του ΕΜΣ		
	ομάδες συμφερόντων	
Ενότητα 2		
Παράγραφος 2.1	Αγρότες	Κατάργηση της επιστροφής του ειδικού φόρου κατανάλωσης στο πετρέλαιο κίνησης ντίζελ για τους αγρότες
Παράγραφος 2.1	Φαρμακοβιομηχανίες	Μείωση των τιμών όλων των φαρμάκων μετά την λήξη ισχύος του διπλώματος ευρεσιτεχνίας
Παράγραφος 2.1	Αγρότες	Σταδιακή κατάργηση της προνομιακής φορολογικής μεταχείρισης των αγροτών στο πλαίσιο του κώδικα φορολογίας εισοδήματος με ποσοστά που ορίζονται στο 20% για το φορολογικό έτος 2016 και στο 26% στο φορολογικό έτος 2017
Παράγραφος 2.1	Κανάλια	Αναγγελία προκήρυξης δημόσιου διεθνούς διαγωνισμού υποβολής προσφορών για την απόκτηση τηλεοπτικών αδειών και την καταβολή τελών που αφορούν τη χρήση των αντίστοιχων συχνοτήτων
Παράγραφος 2.1	Ναυτιλιακές	Σταδιακή κατάργηση της ειδικής φορολογικής μεταχείρισης του ναυτιλιακού κλάδου
Παράγραφος 2.1	Στρατός	Μόνιμη μείωση του ανώτατου ορίου εξόδων για τις αμυντικές δαπάνες κατά 100 εκατομμύρια ευρώ το 2015 και θα ανέλθει σε 2,2% του ΑΕΠ κατά τον υπολογισμό του NATO το 2016, με σειρά στοχευμένων δράσεων, συμπεριλαμβανομένης της μείωσης στους αριθμούς των απασχολούμενων και στις συμβάσεις του δημοσίου
Παράγραφος 2.3	Μεγαλοκαταθέτες εξωτερικού	Εντοπισμό των μη δηλωμένων καταθέσεων μέσω ελέγχων των τραπεζικών συναλλαγών σε τραπεζικά ιδρύματα στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό

Παράγραφος 2.3	Λαθρεμπόριο καυσίμων	Στην θέσπιση νομοθετικών μέτρων για τον εντοπισμό δεξαμενών αποθήκευσης (σταθερών ή κινητών) για την καταπολέμηση του λαθρεμπορίου καυσίμων
Παράγραφος 2.3	Μεγάλο-οφειλέτες	Θα ενισχύσουν την Μονάδα Μεγάλων Οφειλετών για να βελτιώσουν την ικανότητά του, επι θεμάτων που αφορούν την εκκαθάριση και την είσπραξη φόρων
Παράγραφος 2.4	Δικαστικό σύστημα	Συνολική αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του υπάρχοντος δικαστικού συστήματος ένδικων μέσων, εντοπίζοντας τα προβλήματα (π.χ. έλλειψη αποτελεσματικών και ταχέων ένδικων μέσων, καθυστερήσεις, δυσκολία λήψης αποζημίωσης, δικαστικά έξοδα)
Παράγραφος 2.5	Αγρότες	Σταδιακή εναρμόνιση των κανόνων για τις συνταξιοδοτικές παροχές που καταβάλλει ο Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων (ΟΓΑ) προς το υπόλοιπο συνταξιοδοτικό σύστημα κατ' αναλογία
Παράγραφος 2.5	Αγρότες	Θα καταργήσει τις τροποποιήσεις στο συνταξιοδοτικό σύστημα που εισήγαγαν οι νόμοι 4325/2015 και 4331/2015 σε συμφωνία με τους θεσμούς
Παράγραφος 2.5	Ιατροί	θα καταργήσουν την υπουργική απόφαση ΦΕΚ 1117/2015, με σκοπό την εκ νέου επιβολή κυρώσεων και ποινών κατόπιν αξιολόγησης και καταγγελίας για ανάρμοστη συμπεριφορά και σύγκρουση συμφερόντων κατά τη συνταγογράφηση και για μη συμμόρφωση με τις οδηγίες του ΕΟΦ περί συνταγογράφησης
Παράγραφος 2.5	Ιατροί	θα επαναφέρουν την πλήρη συνταγογράφηση φαρμάκων κατά διεθνή πλήρη ονομασία (ΔΚΟ) μεταξύ άλλων με την κατάργηση της εγκυκλίου 26225/08.04.2015, με τις εξαιρέσεις που τίθενται στα άρθρα 6.4 έως 6.6 της υπουργικής απόφασης ΦΕΚ 3057/2012
Παράγραφος 2.5	Φαρμακοβιομηχανίες	θα μειώσουν κατά 50% τις τιμές όλων των φαρμάκων μετά τη λήξη ισχύος του διπλώματος ευρεσιτεχνίας και κατά 32,5% όλων των γενόσημων φαρμάκων, με την κατάργηση της ρήτρας κεκτημένων δικαιωμάτων για τα φάρμακα που βρίσκονταν ήδη στην αγορά το 2012

Παράγραφος 2.5	Φαρμακοβιομηχανίες	θα δημοσιεύουν ανά εξάμηνο ενημερωτικό δελτίο τιμών προκειμένου να μειωθούν οι τιμές των φαρμακευτικών προϊόντων
Παράγραφος 2.5		θα επανεξετάσουν και θα περιορίσουν τις τιμές των διαγνωστικών εξετάσεων ώστε να ευθυγραμμιστούν οι διαρθρωτικές δαπάνες με τους στόχους για τις εισπράξεις επιστροφών
Παράγραφος 2.5		Η διεύθυνση των γενόσημων θα πρέπει να υποστηριχτεί με περεταίρω δράσεις για τη βελτίωση της διάρθρωσης των κινήτρων των φαρμακοποιών, μεταξύ άλλων όσον αφορά στη διάρθρωση του κέρδους , έως τον Αύγουστο του 2016
Ενότητα 3		
	Ομάδες δανειοληπτών	Έως τα τέλη του 2016, η Τράπεζα της Ελλάδος θα αναθεωρήσει τον κώδικα Δεοντολογίας με κατευθυντήριες γραμμές αναδιάρθρωσης χρεών για ομάδες δανειοληπτών (π.χ. ΜΜΕ) με βάση σαφή κριτήρια κατηγοριοποίησης λιανικών χαρτοφυλακίων, και την εισαγωγή σε συντονισμό με το ΤΧΣ μηχανισμό ταχείας διεκπεραίωσης περιλαμβανομένων τυποποιημένων εγγράφων αξιολόγησης, συμβάσεων αναδιάρθρωσης και λύσεων τακτοποίησης
Ενότητα 4		
Παράγραφος 4.2	Κλειστά επαγγέλματα	Να ανοίξουν τα κλειστά επαγγέλματα των συμβολαιογράφων, αναλογιστών και κλητήρων και να ελευθερώσουν την αγορά τουριστικών καταλυμάτων

Παράγραφος 4.2	Τελωνεία	Όσον αφορά την διευκόλυνση του εμπορίου, η κυβέρνηση θα απλουστεύσει τις προ-τελωνειακές διαδικασίες έως τον Δεκέμβριο του 2015. Επιπλέον με τη συμμετοχή δημόσιων και ιδιωτικών ενδιαφερόμενων, οι αρχές θα επικαιροποιούν το σχέδιο δράσης για τη διευκόλυνση του εμπορίου ως προς την εθνική ενιαία θυρίδα, θα εγκρίνουν σχέδιο δράσης για την προώθηση των εξαγωγών έως τον Δεκέμβριο του 2015 και στη συνέχεια θα προχωρήσουν στην εφαρμογή τους. Η κυβέρνηση θα προβεί σε θεσμικές αλλαγές για τους ελέγχους μετά τη διασάφηση και θα αναδιαρθρώσει το τμήμα ανάλυσης κινδύνου σύμφωνα με τις συστάσεις του ΠΟΤ έως τον Μάρτιο του 2016, και θα ολοκληρώσει την αναδιοργάνωση των τελωνείων έως τον Σεπτέμβριο του 2016
Παράγραφος 4.2	Καρτέλ λαθρεμπορίου	Οι αρχές θα δημιουργήσουν τρεις κινητές ομάδες επιβολής του νόμου έως τον Σεπτέμβριο του 2015, θα εγκρίνουν μια ολοκληρωμένη στρατηγική για την αντιμετώπιση του λαθρεμπορίου καυσίμων και τσιγάρων βάσει αποτελεσματικής διυπηρεσιακής συνεργασίας έως τον Δεκέμβριο του 2015, θα εφαρμόσει πλήρως σύστημα εισροών-εκροών στις δεξαμενές των φορολογικών αποθηκών και των αποθηκών τελωνειακής αποταμίευσης έως τον Ιούνιο του 2016 και θα εξοπλίσει πλήρως με σαρωτές τους τρεις κύριους διεθνείς λιμένες έως τον Δεκέμβριο του 2016
Παράγραφος 4.3	Πλειοψηφικό μερίδιο ΔΕΗ	Τον Σεπτέμβριο του 2015, οι αρχές θα συζητήσουν με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον σχεδιασμό του συστήματος δημοπρασιών ΝΟΜΕ, με στόχο να μειωθούν κατά 25% τα μερίδια λιανικής και χονδρικής αγοράς της ΔΕΗ και να πέσουν κάτω από το 50% έως το 2020, ενώ οι οριακές τιμές θα καλύπτουν το κόστος παραγωγής και θα συμμορφώνονται πλήρως με τους κανόνες της ΕΕ.

Παράγραφος 4.3	Μονοπώλιο παραγωγής/παροχής ηλεκτρικής ενέργειας	Σε κάθε περίπτωση, έως το 2020 καμία επιχείρηση δεν θα μπορεί να παράγει ή να εισάγει, άμεσα ή έμμεσα, πάνω από το 50% της συνολικής ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται ή εισάγεται στην Ελλάδα
Ενότητα 5		
Παράγραφος 5.1	Αποπολιτικοποίηση της Δημόσιας Διοίκησης	Η μεταρρύθμιση θα βασίσει την πρόσληψη διευθυντικών στελεχών στην αξία και τις ικανότητές τους, με αποσύνδεση της τεχνικής εφαρμογής από τις πολιτικές αποφάσεις, ενώ θα τροποποιήσει επίσης το καθεστώς των Γενικών Γραμματειών και άλλων ανώτατων κλιμακίων διοίκησης στους δημόσιους οργανισμούς, περιλαμβανομένων των κρατικών επιχειρήσεων, με σκοπό την αποπολιτικοποίηση και την βελτίωση της θεσμικής μνήμης και παράλληλα την εξασφάλιση της αποτελεσματικότητας και της ορθής εκχώρησης εξουσιών
Παράγραφος 5.1	Δημόσιες Δαπάνες	Έως τον Οκτώβριο του 2015, οι αρχές θα καθορίσουν εντός της νέας Μεσοπρόθεσμης Δημοσιονομικής Στρατηγικής (ΜΔΣτρ), ανώτατα όρια για τις μισθολογικές δαπάνες και τα επίπεδα απασχόλησης στο δημόσιο που να συνάδουν με την επίτευξη των δημοσιονομικών στόχων και με την εξασφάλιση φθίνουσας πορείας για τις δημόσιες δαπάνες σε σχέση με το ΑΕΠ κατά την περίοδο 2016-2019
Παράγραφος 5.3	Κόμματα-Κυβερνήσεις	Έως τον Οκτώβριο του 2015, οι αρχές θα εκδώσουν νομοθεσία για την στεγανοποίηση της διεξαγωγής ερευνών για οικονομικό έγκλημα και διαφθορά από πολιτικές παρεμβάσεις σε συγκεκριμένες υποθέσεις, ιδίως με την τροποποίηση των διατάξεων του άρθρου 12 του ν.4320/2015 και με δημιουργία συστήματος που θα
		εξασφαλίζει τον ορθό συντονισμό, την ιεράρχηση των ερευνών και την ανταλλαγή των πληροφοριών μεταξύ ερευνητικών σωμάτων μέσω ενός Συντονιστικού Σώματος στο οποίο θα προεδρεύουν εισαγγελείς οικονομικού εγκλήματος και εγκλημάτων διαφθοράς

Παράγραφος 5.3	Πολιτικά Κόμματα	Οι αρχές θα τροποποιήσουν και θα εφαρμόσουν το νομικό πλαίσιο για τη δήλωση των περιουσιακών στοιχείων και τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων για την αντιμετώπιση βασικών ελλείψεων, όπως η σύνθεση της επιτροπής, σε σχέση με τη νομοθεσία, τις ανώνυμες δωρεές, τον περιορισμό των κατασχέσεων και τη μεταβασιμότητα δημοσίων χρηματοδοτήσεων, καθώς και την έλλειψη προσδιορισμού συντελεστών φορολογικής έκπτωσης (Νοέμβριος του 2015). Οι αρχές θα διενεργήσουν αξιολόγηση της μείωσης των ποινών για οικονομικά εγκλήματα που προβλέπει ο ν. 4312/2014 τον οποίο θα τροποποιήσουν εφόσον κριθεί αναγκαίο (Νοέμβριος 2015), ενώ θα καταρτίσουν σχέδιο κώδικα δεοντολογίας για τους βουλευτές (Μάρτιος 2016)
----------------	-------------------------	--

Νομοθεσία από 01/01/2015 έως και 14/08/2015

	ΑΔΕΔΥ	Δύο (2) εκπροσώπους της Α.Δ.Ε.Δ.Υ. με τους αναπληρωτές τους, οι οποίοι είναι μόνιμοι υπάλληλοι δημοσίων υπηρεσιών, νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου ή Περιφερειών και οι οποίοι υποδεικνύονται με απόφαση της εκτελεστικής επιτροπής της Α.Δ.Ε.Δ.Υ. (Συμμετοχή στα Πειθαρχικά Συμβούλια)
	ΠΟΕ-ΟΤΑ	Δύο (2) εκπροσώπους της Π.Ο.Ε.-Ο.Τ.Α. με τους αναπληρωτές τους, οι οποίοι είναι μόνιμοι υπάλληλοι Δήμων και οι οποίοι υποδεικνύονται με απόφαση της εκτελεστικής επιτροπής της Π.Ο.Ε.-Ο.Τ.Α (Συμμετοχή στα Πειθαρχικά Συμβούλια)

<p><i>ν.4331/Κεφάλαιο Τρίτο/άρθρο 24/παράγραφος 1</i></p>	<p>Ασφαλισμένε ς γυναίκες του ΗΣΑΠ</p>	<p>Ασφαλισμένες στο ΤΣΠ–ΗΣΑΠ, που έχουν υπαχθεί στην ασφάλιση οποιουδήποτε φορέα κύριας ασφάλισης από 1.1.1983 μέχρι 31.12.1992, οι οποίες έχουν συμπληρώσει συντάξιμο χρόνο 25 ετών μέχρι 31.12.2010 και κατά τη συμπλήρωση αυτού είναι μητέρες με ανήλικα ή ανίκανα για κάθε βιοποριστική εργασία παιδιά, δικαιούνται πλήρη σύνταξη γήρατος στο 50ό έτος της ηλικίας τους.</p>
<p><i>ν.4331/Κεφάλαιο Τρίτο/άρθρο 37</i></p>	<p>Οφειλέτες ατομικής εισφοράς στον ΟΑΕΕ</p>	<p>Στο άρθρο 30 του ν. 4321/2015 προστίθενται εδάφια ως εξής: «Υποθέσεις για τις οποίες έχει ασκηθεί ποινική δίωξη τίθενται στο αρχείο με διάταξη του αρμόδιου Εισαγγελέα. Εκκρεμή ένδικα μέσα δεν εισάγονται για συζήτηση και αν έχουν εισαχθεί αποσύρονται από τον Εισαγγελέα. Οι υποθέσεις τίθενται και στις δύο περιπτώσεις στο αρχείο.» Αποφάσεις ποινικών δικαστηρίων για τις ανωτέρω</p>
		<p>παραβάσεις που δεν έχουν εκτελεστεί, κατά τη δημοσίευση του παρόντος νόμου, δεν εκτελούνται. Αν άρχισε η εκτέλεσή τους, διακόπτεται.</p>

<p><i>ν.4331/Κεφάλαιο Τρίτο/άρθρο 42</i></p>	<p>Συνταξιούχοι ΕΤΑΠ-ΜΜΕ</p>	<p>Το ποσό της σύνταξης λόγω γήρατος ή αναπηρίας προσαυξάνεται για το σύζυγο ή τη σύζυγο κατά 58,69 ευρώ και κατά 29,35 ευρώ για κάθε άγαμο παιδί μέχρι τη συμπλήρωση του 18ου έτους της ηλικίας του ή, σε περίπτωση συνέχισης των σπουδών του σε ανώτερα ή ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα του εσωτερικού ή του εξωτερικού, μέχρι τη συμπλήρωση του 24ου έτους της ηλικίας του, εφόσον δεν ασκεί επάγγελμα και δεν λαμβάνει σύνταξη από δική του εργασία</p>
<p><i>ν.4328/άρθρο 1</i></p>	<p>Ελληνική Βιομηχανία Ζάχαρης</p>	<p>Κατ' εξαίρεση των διατάξεων του άρθρου 145 και 146 του Ν. 4261/2014 (Α' 107), του Κανονισμού ειδικής εκκαθάρισης πιστωτικών ιδρυμάτων, όπως ισχύει, και των διατάξεων του Πτωχευτικού Κώδικα, κατά το μέτρο που εφαρμόζονται συμπληρωματικά επί ειδικής εκκαθάρισης πιστωτικών ιδρυμάτων, ποσό τριάντα εκατομμυρίων (30.000.000) ευρώ εκ των μη διανεμηθέντων εισέτι διαθεσίμων του υπό ειδική εκκαθάριση πιστωτικού ιδρύματος με την επωνυμία ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε. καταβάλλεται άμεσα από τον ειδικό εκκαθαριστή αυτής στην ελεγχόμενη από το πιστωτικό ίδρυμα επιχείρηση με την επωνυμία Ελληνική Βιομηχανία</p>

		<p>Ζάχαρης Α.Ε. έναντι μελλοντικής αυξήσεως μετοχικού κεφαλαίου αυτής προς κάλυψη της αναγκαίας κεφαλαιακής ενίσχυσής της και στο πλαίσιο διαφύλαξης της ακεραιότητας και της προστασίας της υπό ρευστοποίηση συμμετοχής του υπό εκκαθάριση πιστωτικού ιδρύματος στην παραπάνω βιομηχανική επιχείρηση.</p>
--	--	--

4.4 Αποτελέσματα διερεύνησης της νομοθεσίας

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, πραγματοποιήθηκε διερεύνηση της νομοθεσίας κατά τη διάρκεια του έτους 2015 καθώς και του 3^{ου} Μνημονίου προκειμένου να διαπιστωθεί ποιες διατάξεις των νόμων ευνοούν τις ομάδες συμφερόντων και ποιες τις πλήττουν. Θα πρέπει ωστόσο να παρατηρηθεί ότι δεν υπάρχουν αρκετές διατάξεις που ευνοούν συγκεκριμένα συμφέροντα κατά το διάστημα διερεύνησης, σε αντίθεση με το Μνημόνιο 3 που στόχο έχει να διασπάσει και να καταπολεμήσει τη δράση πολλών ομάδων συμφερόντων. Από τα παραπάνω αποτελέσματα της διερεύνησης της νομοθεσίας, γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι το 3^ο Μνημόνιο, έθεσε τις βάσεις για δύσκολες αλλά αναγκαίες μεταρρυθμίσεις. Με τις νέες διατάξεις το «Σχεδίου Σύμβασης Οικονομικής Ενίσχυσης από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας & οι ρυθμίσεις για την υλοποίηση της Συμφωνίας Χρηματοδότησης», προσπαθεί να θέσει υπό έλεγχο μεγάλες και χρόνιες παθογένειες που ταλανίζουν το Ελληνικό Κράτος. Η δράση τους έχει στρεβλώσει την κατεύθυνση ανάπτυξης της κοινωνίας και έχει οδηγήσει στη συρρίκνωση της οικονομίας. Από τα παραπάνω αποτελέσματα διαφαίνεται πως κύριοι αποδέκτες αυτών των μεταρρυθμίσεων είναι κατά κύριο λόγο οι παρακάτω:

- **Οι αγρότες** – Το Μνημόνιο 3 στόχο έχει την σταδιακή κατάργηση της προτιμησιακής φορολογικής μεταχείρισης των αγροτών. Οι ομάδες συμφερόντων των αγροτών έχουν καταφέρει για χρόνια, να παρεμβαίνουν στο κυβερνητικό έργο και να δημιουργούν κατάλληλες πιέσεις στις εκάστοτε κυβερνήσεις με αποτέλεσμα να καταφέρνουν να απολαμβάνουν ευνοϊκές φορολογικές νομοθεσίες υπέρ τους καθώς και χορήγηση μεγάλων κρατικών αλλά και ευρωπαϊκών επιδοτήσεων και ενισχύσεων
- **Τα πολιτικά κόμματα** – Το Μνημόνιο 3 στόχο έχει την διεξαγωγή ερευνών για οικονομικό έγκλημα και διαφθορά από πολιτικές παρεμβάσεις σε συγκεκριμένες υποθέσεις.

Τα πολιτικά κόμματα ανά τακτά χρονικά διαστήματα συνδέονται με οικονομικά σκάνδαλα, παρασκηνιακές σμμαιγνιακές δράσεις, διαφθορά και συνεργασίες με ομάδες συμφερόντων προκειμένου να λάβουν

στήριξη, με αποτέλεσμα την προώθηση ιδιωτικών συμφερόντων σε βάρος του δημοσίου συμφέροντος, χωρίς να υπάρχει αυστηρός ελεγκτικός μηχανισμός της δράσης τους. Στην Ελλάδα έχουν υπάρξει κατά καιρούς σκάνδαλα χρηματισμού των πολιτικών και συμπαιγνιακής δράσης όπως το σκάνδαλο Κοσκωτά, η Λίστα Λαγκάρντ και το σκάνδαλο Siemens.

- **Ομάδες μεγάλων δανειοληπτών (Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης)** - Το Μνημόνιο 3 στόχο έχει την αναθεώρηση του κώδικα Δεοντολογίας με κατευθυντήριες γραμμές αναδιάρθρωσης χρεών για ομάδες δανειοληπτών (π.χ. ΜΜΕ) καθώς και την διεξαγωγή δημόσιου διεθνούς διαγωνισμού υποβολής προσφορών για την απόκτηση τηλεοπτικών αδειών και την καταβολή τελών που αφορούν τη χρήση των αντίστοιχων συχνοτήτων.

Για μεγάλο χρονικό διάστημα τα Μέσα Μαζικής ενημέρωσης και άλλοι κλάδοι (κόμματα, εκδοτικοί οίκοι κα), απολάμβαναν χωρίς συνέπειες την ανεξέλεγκτη δανειοδότηση (θαλασσοδάνεια) με περιορισμένη εποπτεία και χωρίς ιδιαίτερα αυστηρές διατάξεις, ενώ άγνωστες παραμένουν οι εγγυήσεις με τις οποίες χορηγήθηκαν τα δάνεια. Χαρακτηριστικά, οι μιντιακές επιχειρήσεις έχουν λάβει δάνεια από τέσσερα πιστωτικά ιδρύματα (Εθνική Τράπεζα, Τράπεζα Πειραιώς, Eurobank, Alpha Bank) που φτάνουν συνολικά τα 964 εκατομμύρια ευρώ.

- **Τα καρτέλ λαθρεμπορίου καυσίμων και τσιγάρων** – Το Μνημόνιο 3 στόχο έχει τη θέσπιση νομοθετικών μέτρων για τον εντοπισμό δεξαμενών αποθήκευσης (σταθερών ή κινητών) για την καταπολέμηση του λαθρεμπορίου καυσίμων και την δημιουργία μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής για την αντιμετώπιση του λαθρεμπορίου καυσίμων και τσιγάρων βάσει αποτελεσματικής διυτηρεσιακής συνεργασίας.

Τα καρτέλ λαθρεμπορίου καυσίμων και τσιγάρων εμποδίζουν την ρύθμιση

των τιμών κρατώντας τις σε εξαιρετικά υψηλά επίπεδα παρά την χρόνια

οικονομική ύφεση, καταληστεύοντας τον ελληνικό λαό. Επίσης η δράση των καρτέλ αποδυναμώνει την εισπρακτική ικανότητα του κράτους αφού αποφεύγουν την πληρωμή εκατομμυρίων ευρώ σε δασμούς, φόρους και άλλα δικαιώματα του ελληνικού δημοσίου.

- **Αποπολιτικοποίηση της Δημόσιας Διοίκησης - Το Μνημόνιο 3 στόχο έχει εισαγωγή της αξιοκρατίας στην Δημόσια Διοίκηση τόσο στην εκχώρηση εξουσιών όσο και στην απεμπλοκή των τεχνικών εφαρμογών από πολιτικές αποφάσεις.** Ύστερα από χρόνια, θα γίνει προσπάθεια ενίσχυσης και προσπάθεια αποκομματικοποίησης της δημόσιας διοίκησης σταματώντας καθεστώτα διαπλοκής. Οι διάφορες κυβερνήσεις χρησιμοποίησαν επανειλημμένα τη Δημόσια Διοίκηση ως αναπαραγωγή πολιτικών εξουσιών. Οι προϊστάμενοι και οι γραμματείς υπουργείων δεν θα είναι κομματικά εκλεγμένοι, ενώ θα πραγματοποιηθεί και αξιολόγηση των διοικητικών στελεχών.
- **Δικαστικό σύστημα – Το Μνημόνιο 3 στόχο έχει την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του υπάρχοντος δικαστικού συστήματος ένδικων μέσων, εντοπίζοντας τα προβλήματα.** Επί χρόνια το δικαστικό σύστημα - και η λειτουργία του- κρίνεται αναποτελεσματικό και χρονοβόρο, ελλείπει εκσυγχρονισμού και απαραίτητων αλλαγών, με αποτέλεσμα τη μη εξυπηρέτηση των πολιτών και την τρομερή καθυστέρηση εκδίκασης υποθέσεων. Οι τρομερές καθυστερήσεις στην εκδίκαση υποθέσεων και τελεσιδικίας αποφάσεων έχουν καταστήσει διεθνώς ,το ελληνικό κράτος αναποτελεσματικό και ανασφαλές σε θέματα απόδοσης δικαιοσύνης.
- **Φαρμακοβιομηχανίες – Το Μνημόνιο 3 στόχο έχει την μείωση των τιμών των φαρμάκων και την επιβολή της πλήρους συνταγογράφησης των διαγνωστικών εξετάσεων.** Πιο συγκεκριμένα δρομολογείται η επαναφορά του συστήματος συνταγογράφησης χωρίς εξαιρέσεις η μείωση, ως πρώτο βήμα, κατά 50% των τιμών των φαρμάκων που δεν προστατεύονται από πατέντα και κατά 32,5% όλων των γενόσημων, και η επανεξέταση και περιορισμός των τιμών των διαγνωστικών εξετάσεων προκειμένου να υπάρξει εξορθολογισμός των δομικών δαπανών. Ο

στόχος είναι ο έλεγχος της υπερτιμολόγησης των φαρμάκων, η παροχή ασφαλών και προσιτών φαρμάκων στους πολίτες αλλά και η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των εγχώριων φαρμακοβιομηχανιών.

- **Ναυτιλιακός κλάδος** – Το Μνημόνιο 3 στόχο έχει την άρση ευνοϊκών φορολογικών διατάξεων. Κατά γενική ομολογία όλα τα Ευρωπαϊκά κράτη ακολουθούν ειδική μεταχείριση της ναυτιλίας τους. Οι εκπρόσωποι του Ναυτιλιακού κλάδου αναφέρουν πως εάν υπάρξει αλλαγή στο φορολογικό και νομικό καθεστώς υπό το οποίο λειτουργεί η ναυτιλιακή βιομηχανία στην Ελλάδα, θα δημιουργούσε μια μαζική έξοδο πλοιοκτητών. Στην Ελλάδα ισχύει το καθεστώς φορολόγησης της χωρητικότητας των πλοίων (tonnage tax), βάσει του οποίου θεσπίζεται ένας συγκεκριμένος φορολογικός συντελεστής ανά τόνο (ρυθμιζόμενος με βάση τις κλίμακες χωρητικότητας και την ηλικία του πλοίου), ενώ τα εταιρικά κέρδη απαλλάσσονται από φορολόγηση.
- **Κλειστά επαγγέλματα** – Το Μνημόνιο 3 στόχο έχει να ανοίξουν τα κλειστά επαγγέλματα των συμβολαιογράφων, αναλογιστών και κλητήρων και να ελευθερώσουν την αγορά τουριστικών καταλυμάτων. Οι συντεχνίες των κλειστών επαγγελμάτων ελέγχουν και εμποδίζουν την είσοδο νέων μελών με αδικαιολόγητους περιορισμούς στη πρόσβαση και άσκηση οποιουδήποτε επαγγέλματος, με απώτερο σκοπό να μην μοιραστεί σε περισσότερα κομμάτια η πίτα των απολαβών τους. Με το άνοιγμα των κλειστών επαγγελμάτων δημιουργείται αύξηση του ανταγωνισμού και άρα και πτώση των τιμών των προσφερόμενων υπηρεσιών.
- **Μονοπώλιο παραγωγής/παροχής ηλεκτρικής ενέργειας** - Το Μνημόνιο 3 στόχο έχει την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρισμού. Η διαδικασία προβλέπει ότι αρχικά θα πραγματοποιηθούν δημοπρασίες ΝΟΜΕ λιγνιτική και υδροηλεκτρικής ενέργειας, που παράγεται σε εργοστάσιά της, σε ιδιώτες ανταγωνιστές. Σε περίπτωση που αυτό δεν καταστεί δυνατό, οι ελληνικές Αρχές θα πρέπει να συμφωνήσουν με τους θεσμούς σε διαρθρωτικά μέτρα που επιφέρουν τα ίδια αποτελέσματα σε

σχέση με τους στόχους και το χρονοδιάγραμμα, και προοπτική έως το 2020, καμία επιχείρηση ηλεκτρισμού να μην μπορεί να παράγει ή να εισάγει - άμεσα ή έμμεσα- πάνω από το 50% της συνολικής ηλεκτρικής ενέργειας που διατίθεται στην Ελλάδα και το σπάσιμο του μονοπωλίου διάθεσης ενέργειας από μια εταιρία.

Υπάρχουν βέβαια και στοχευμένες ευνοϊκές διατάξεις οι οποίες απευθύνονται τόσο σε ομάδες συμφερόντων όπως οι αγρότες, όσο και σε ιδιωτικά συμφέροντα. Επιγραμματικά παρατηρούνται οι εξής ευνοϊκές διατάξεις νόμων (πριν την ψήφιση του 3^{ου} Μνημονίου):

- Ειδική διάταξη περί του τεκμαρτού εισοδήματος καθώς και της προκαταβολής φόρου εισοδήματος στο 50% (75% και ύστερα 100% σε άλλες περιπτώσεις όπως οι ελεύθεροι επαγγελματίες)
- Συμμετοχή των εκπροσώπων συνδικαλιστικών οργανώσεων των εργαζομένων της ΕΡΤ ΑΕ, στην λήψη αποφάσεων περί κατάρτισης των κανονισμών λειτουργίας, πρόσληψης προσωπικού και περί των όρων και διαδικασιών ανάθεσης μελετών, εκτέλεσης έργων και εργασιών, προμηθειών αγαθών και υπηρεσιών, προμήθειας προγράμματος, αγορών ακινήτων, μισθώσεων, εκμισθώσεων και κάθε άλλου ενοχικού ή εμπραγμάτου δικαιώματος επί κινητών και ακινήτων της Ε.Ρ.Τ. Α.Ε
- Οι εκλεγμένοι εκπρόσωποι εργατικών οργανώσεων έχουν δυνατότητες συναπόφασης στα Πειθαρχικά Συμβούλια με κατοχή μόνιμων θέσεων σε αυτά. - Δύο (2) εκπροσώπους της Α.Δ.Ε.Δ.Υ. με τους αναπληρωτές τους (εκλεγμένοι από την εκτελεστική επιτροπή της Α.Δ.Ε.Δ.Υ) καθώς και Δύο (2) εκπροσώπους της Π.Ο.Ε.–Ο.Τ.Α. με τους αναπληρωτές τους (εκλεγμένοι από την εκτελεστική επιτροπή της Π.Ο.Ε.–Ο.Τ.Α.)
- Ειδική Διάταξη άρθρου 145 & 146 του Ν.4261/2014 περί καταβολής ποσού ύψους 30.000.000€ προς κεφαλαιακή ενίσχυση τη επιχείρησης «Ελληνική Βιομηχανία Ζάχαρης Α.Ε» Η επιχείρησης «Ελληνική Βιομηχανία Ζάχαρης Α.Ε» λαμβάνει με ειδική ευνοϊκή διάταξη προκειμένου να αυξήσει το μετοχικό της κεφαλαίο και να

καλύψει την ανάγκη της για κεφαλαιακή ενίσχυση.

Όπως διαφαίνεται ξεκάθαρα, προκειμένου να υλοποιηθεί η Συμφωνία Χρηματοδότησης, οι Ευρωπαϊκές επιταγές, στόχο έχουν να ρυθμίσουν και να αποδυναμώσουν όλες τις χρόνιες παθογένειες που έχουν αναπτυχθεί ανά τα χρόνια στην Ελλάδα από συντεχνιακές και συμπαιγνιακές δράσεις, καταργώντας ευνοϊκά νομοθετήματα που απολάμβαναν υπό την αιγίδα της εκάστοτε κυβέρνησης ομάδες συμφερόντων. Εκτός από την δράση των ομάδων συμφερόντων, η οποία έφερε όλες αυτές τις σοβαρές επιπτώσεις στην κοινωνία, υπήρξε καταλυτική και η έλλειψη ισχυρής πολιτικής και κυβερνητικής βούλησης να κοντραριστούν και να πολεμήσουν οργανωμένα συμφέροντα. Θα ήταν ωστόσο ανακριβές, αν δεν αναφερόταν το γεγονός ότι και οι ίδιοι οι πολίτες επί δεκαετίες διατηρούσαν μια στάση βολέματος απέναντι σε αυτή την κατάσταση αφού απολάμβαναν και αυτοί, ανενόχλητα και χωρίς ιδιαίτερες αντιρρήσεις, οφέλη από τις μέχρι τώρα ευνοϊκές νομοθεσίες.

Κεφάλαιο 5

Πολιτικά κόμματα και ομάδες πίεσης - συμφερόντων στην αρχαία Ελλάδα

Στην αρχαία Ελλάδα και συγκεκριμένα στην Αθήνα, υπήρχε κάποια πολιτική οργάνωση. Υπήρχαν μικρές πολιτικές ομάδες που συνδέονταν με πολιτικούς αρχηγούς, όπως για παράδειγμα «οι αμφί τον Πείσανδρον» ή «οι περί τον Επικράτη και Κέφαλον». Πιθανώς αυτές οι ομάδες λειτουργούσαν σαν τα σημερινά πολιτικά "think tanks", ήταν δηλαδή αφιερωμένες στην παραγωγή και ανταλλαγή πολιτικών απόψεων, αλλά όχι δομημένα κόμματα. Υπήρχαν στην Αθήνα των κλασικών χρόνων ομάδες ψηφοφόρων που ακολουθούσαν πιστά έναν ή περισσότερους πολιτικούς αρχηγούς. Με άλλα λόγια, υπήρχε η άποψη ότι είχε η αρχαία αθηναϊκή δημοκρατία κόμματα. Επηρεασμένοι τόσο από τη ρωμαϊκή αρχαιότητα όσο και από την πολιτική πραγματικότητα των ημερών τους, οι ιστορικοί του 19ου αλλά και του μεγαλύτερου μέρους του 20ού αιώνα υπέθεταν πως το πολιτικό σύστημα στην αρχαία Αθήνα ήταν οργανωμένο με

τρόπο παρόμοιο με το σημερινό. Παρά το ενδιαφέρον που παρουσιάζει, το θέμα δεν αποτέλεσε αντικείμενο εξειδικευμένης μελέτης παρά μόνον πρόσφατα, στο πλαίσιο του ευρύτερου διαλόγου για τη δημοκρατία. Η αρχαία αθηναϊκή δημοκρατία ήταν άμεση, όχι αντιπροσωπευτική όπως οι σύγχρονες. Κάθε πολίτης είχε τη δυνατότητα να εισηγηθεί στο Δήμο πολιτικές προτάσεις, αλλά και να ψηφίσει υπέρ ή κατά των προτάσεων που συζητούνταν. Στην πράξη ήταν λίγοι εκείνοι που ασκούσαν το δικαίωμα της δημόσιας παρέμβασης στην Εκκλησία του Δήμου, ωστόσο όλοι ψήφιζαν -και οι αποφάσεις λαμβάνονταν με την πλειοψηφία των παρισταμένων. Κάθε πολίτης διαμόρφωνε τη γνώμη του είτε με βάση τα συμφέροντά του, είτε παρακολουθώντας τις αντιπαραθέσεις των ρητόρων στην Εκκλησία. Εύλογα υποθέτει κανείς πως οι πολιτικοί της εποχής έκαναν τις απαραίτητες «ζυμώσεις» και πίεζαν για να μπορέσουν οι προτάσεις τους να αποκτήσουν την απαραίτητη στήριξη. Όμως τα δεδομένα που ανακτήθηκαν δεν παραπέμπουν με ασφάλεια σε ομαδικές προτάσεις ή, έστω, σε προτάσεις που εκπροσωπούσαν ρητά συγκεκριμένες ομάδες. Η απουσία οργανωμένης ομαδικής υποστήριξης ενός πολιτικού και κοινωνικού ζητήματος είναι μια βασική διαφορά ανάμεσα στην πολιτική οργάνωση της αρχαίας δημοκρατίας και στη σημερινή. Στην αρχαία Αθήνα, αυτού του είδους η ομαδικότητα λείπει από τις πολιτικές παρεμβάσεις σε καιρό ειρήνης, ενώ είναι γνωστή από τις προσπάθειες ανατροπής της δημοκρατίας το 411 π.Χ. και το 404 π.Χ. Ο λαός δεν ψήφισε ακολουθώντας άκριτα μια πολιτική «γραμμή». Και η σχέση του πολιτικού με το κοινό δεν εξαρτιόταν από ένα συγκεκριμένο «μπλοκ» υποστηρικτών, αλλά έπρεπε να κερδηθεί κάθε φορά εξ αρχής. Με βάση τα σημερινά δεδομένα, η ύπαρξη κομμάτων στην αρχαία αθηναϊκή δημοκρατία προϋποθέτει:

- την ύπαρξη διακριτών ανταγωνιστικών πολιτικών ομάδων, κάθε μία από τις οποίες είχε συγκεκριμένους αρχηγούς και αρκετούς ακολούθους
- κάποια σταθερότητα αυτών των ομάδων σε βάθος χρόνου ως προς τα «πιστεύω» τους
- αφοσίωση των υποστηρικτών στους ηγέτες τους

- ανταγωνισμό ανάμεσα στις πολιτικές ομάδες, προκειμένου να καταφέρουν να επιβάλλουν την άποψή τους.

Αυτές οι διαφορές δεν σημαίνουν πως στην αρχαία Αθήνα δεν υπήρχε απολύτως καμία πολιτική οργάνωση. Υπήρχαν μικρές πολιτικές ομάδες που συνδέονταν με πολιτικούς αρχηγούς και έπαιρναν το όνομά τους, όπως για παράδειγμα «οι αμφί τον Πείσανδρον» ή «οι περί τον Επικράτη και Κέφαλον». Πιθανώς αυτές οι ομάδες λειτουργούσαν σαν τα σημερινά πολιτικά "think tanks", ήταν δηλαδή αφιερωμένες στην παραγωγή και ανταλλαγή πολιτικών απόψεων, αλλά όχι δομημένα κόμματα. Δίπλα τους υπήρχαν μεγαλύτερες ομάδες Αθηναίων ψηφοφόρων που ακολουθούσαν τακτικά συγκεκριμένους πολιτικούς ηγέτες. Ο Πλούταρχος αναφέρει πώς ο Θουκυδίδης του Μελησία, πολιτικός αντίπαλος του Περικλή, εντόπισε στην Εκκλησία του Δήμου τους αριστοκρατικούς που ήταν διασκορπισμένοι μέσα στο πλήθος και προσπάθησε να ενώσει τις δυνάμεις τους, ώστε να αποκτήσουν μεγαλύτερη ισχύ και να κλίνει η ζυγαριά των αποφάσεων με το μέρος τους (Περικλής, 11.2). Ο ίδιος περιγράφει αλλού πώς οι κύκλοι του Νικία και του Αλκιβιάδη συναντήθηκαν μυστικά, πήραν κοινές αποφάσεις και ένωσαν τις δυνάμεις τους για να επιτύχουν τον οστρακισμό του Υπέρβολου (Πλούταρχος, Βίος Νικίου, 11.5). Αυτές οι αναφορές σε οργανωμένες ομάδες που μοιάζουν με κόμματα αποτελούν μαρτυρίες που καταγράφηκαν περίπου πέντε αιώνες μετά τα γεγονότα που περιγράφουν. Μεγαλύτερο ενδιαφέρον έχει μια ως τώρα αναξιοποίητη μαρτυρία του Δημοσθένη, προερχόμενη από λόγους που εκφώνησε στην Εκκλησία του Δήμου στα μέσα του 4ου αι. π.Χ.

Ο Δημοσθένης ασκεί κριτική στους συμπολίτες του για την πολιτική συμπεριφορά τους και λέει, μεταξύ άλλων: «... τρωγόμεστε μεταξύ μας και διχογνωμούμε, γιατί οι μεν πιστεύουν αυτά, οι δε τα άλλα, κι έτσι οι κοινές υποθέσεις οδηγούνται σε αδιέξοδο». Και συνεχίζει: «Γιατί στο παρελθόν, Αθηναίοι, εισφέρατε φόρους κατά ομάδες, ενώ τώρα πολιτεύεστε σε ομάδες. Σε κάθε ομάδα αρχηγός είναι ένας ρήτορας που έχει υπό τις διαταγές του έναν στρατηγό και τριακόσιους κράχτες. Οι υπόλοιποι είστε μοιρασμένοι, άλλοι με τούτους άλλοι με εκείνους». Οι πολιτικές ομάδες στις οποίες αναφέρεται ο Δημοσθένης προσεγγίζουν περισσότερο τη σύγχρονη ιδέα για τα κόμματα ή τις

ομάδες πίεσης και συμφερόντων: λίγοι αρχηγοί και πολλοί υποστηρικτές, από τους οποίους κάποιοι παρίστανται στην Εκκλησία, όπου εκφράζεται ο ανταγωνισμός μεταξύ των πολιτικών αντιπάλων. Φαίνεται λοιπόν πως στην αθηναϊκή δημοκρατία υπήρχαν ορισμένες ομαδοποιήσεις των πολιτών, αλλά έλειπαν η οργάνωση και η πειθαρχία. Οι μόνες σαφείς κοινωνικοπολιτικές διαφοροποιήσεις αφορούσαν την τομή μεταξύ ολιγαρχικών και δημοκρατικών και έβρισκαν την εκπροσώπησή τους είτε στη δημόσια αντιπαράθεση ενώπιον του λαού, είτε στις υπόγειες ομαδοποιήσεις. Ωστόσο, ο λαός δεν ψήφιζε ακολουθώντας άκριτα μια πολιτική «γραμμή». Και η σχέση του πολιτικού με το κοινό δεν εξαρτιόταν από ένα συγκεκριμένο «lobby» υποστηρικτών, αλλά έπρεπε να κερδηθεί κάθε φορά εξ αρχής, με βασικά όπλα το πολιτικό αισθητήριο, τη ρητορική δεινότητα, αλλά και τη φήμη που είχε ως γνήσιος υπερασπιστής των συμφερόντων του λαού. Το ίδιο το σύστημα φρόντιζε με ένα σωρό τρόπους να αποκλείσει τις δυνατότητες ομαδοποίησης. Η λειτουργία της Εκκλησίας, η επιλογή αξιωματούχων με κλήρο, τα λαϊκά δικαστήρια και η εναλλαγή των μελών στη Βουλή περιόριζαν σημαντικά τις όποιες δυνατότητες. Ναι, υπήρχαν πολιτικές ομάδες, μεγαλύτερες ή μικρότερες, συνεκτικές ή χαλαρότερες στη δομή τους. Αλλά το ίδιο το πολιτικό σύστημα τις αποδυνάμωνε αισθητά, ενισχύοντας την ατομική δυνατότητα και ισχύ.

Κεφάλαιο 6

Συμπεράσματα

Μέσα από αυτή την διπλωματική εργασία αποδεικνύεται ότι όσο πιο συντεχνιακή είναι η δομή μίας οικονομίας και κοινωνίας τόσο δυσκολότερες γίνονται οι μεταρρυθμίσεις. Η ανάπτυξη ομάδων συμφερόντων οδηγούν στην ακαμψία της κοινωνίας, στην απουσία μεταρρυθμίσεων και στην έλλειψη ανταγωνιστικότητας, που έχουν ως αποτέλεσμα την σταδιακή παρακμή της οικονομίας και της κοινωνίας. Οι κυβερνήσεις επηρεάζονται συστηματικά από τις ομάδες συμφερόντων, τις εκκλήσεις και τις πιέσεις των μικρών ομάδων που είναι ικανές να οργανώνονται αρκετά γρήγορα και αποτελεσματικά. Η δημιουργία ανεργίας που οφείλεται στην δράση των ομάδων συμφερόντων αποτελεί

σημαντική πηγή οικονομικής ανισότητας. Σε περίπτωση μείωσης της ζήτησης, είτε από τον απροσδόκητο αποπληθωρισμό είτε από κάποιο άλλο απροσδόκητο πλήγμα, χρειάζεται σημαντικός χρόνος σε μερικές κοινωνίες για να προκύψει μία μεταβολή τιμών στα νέα προσαρμοσμένα επίπεδα που θα επιφέρει το πλήγμα. Το αποτέλεσμα είναι ελάττωση στην ζήτηση αγαθών, εργασίας και άλλων συντελεστών παραγωγής σε όλη την οικονομία: δηλαδή υπάρχει ύφεση ή κρίση.

Η ελληνική κοινωνία (όπως και όλες οι άλλες) είναι πεδίο σύγκρουσης ομάδων πίεσης και συμφερόντων. Η κάθε μια από αυτές τις ομάδες έχει τις δικές της βλέψεις που σχετίζονται με τα συμφέροντα των μελών της παρά με κάποιο «γενικό καλό». Όλες, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο διατυπώνουν αιτήματα προς το κράτος και επιδιώκουν τη μεσολάβησή του είτε για να προωθήσουν τις βλέψεις τους είτε για να αποτρέψουν δυσμενείς για αυτές αποφάσεις. Ο βαθμός της επιρροής τους στο κράτος είναι άνισα κατανομημένος και το εάν η δράση τους προάγει ή παραβλάπτει τα συμφέροντα ευρύτερων κοινωνικών συνόλων δεν είναι δεδομένο, είναι προς έρευνα. Στο σύνολό του, το μωσαϊκό των ομάδων συμφερόντων μοιάζει με ένα καλειδοσκόπιο αναδιατασσόμενων συμμαχιών και οι διαχωριστικές γραμμές των συγκρούσεων στο εσωτερικό του είναι πιο σύνθετες από ότι οι παλιοί απλουστευτικοί διαχωρισμοί αφήνουν να εννοηθεί. Ο ρόλος ακόμη και των ισχυρότερων ομάδων συμφερόντων δεν έχει μελετηθεί με την απαιτούμενη επάρκεια και αποστασιοποίηση. Χρειάζονται περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις επιπτώσεις των ευνοϊκών ρυθμίσεων που έχουν αποσπασθεί από αυτές πάνω στα δημόσια οικονομικά, την ανισότητα, τη διοίκηση, το κόστος ζωής, τις επενδύσεις, την παραγωγικότητα και, τελικά, πάνω στις ίδιες τις αναπτυξιακές επιδόσεις της οικονομίας. Ακόμη και μια απλή χαρτογράφηση των ειδικών ρυθμίσεων υπέρ της μιας ή της άλλης ομάδας θα άλλαζε τους όρους της πολιτικής συζήτησης στην Ελλάδα.

Βιβλιογραφία

- 1.Χρυσάφης Ι.Ιορδάνογλου (2017) Κράτος και ομάδες συμφερόντων,Αθήνα,Πόλις)
- 2.Πανεπιστημιακά φροντιστήρια 'Κολλιντζα" - Έυα Αυλίδου
- 3.Διπλωματική εργασία της Σταθοπούλου Νίκης,Πολυτεχνείο Κρήτης ,2017
- 4.Διδακτορική διατριβή του Αλεξανδρόπουλου Γεωργίου,Πανεπιστήμιο Πατρών,2013
- 5.Bale, T. (2011). Πολιτική στις χώρες της Ευρώπης. Πολυεπίπεδη διακυβέρνηση και αλληλεπιδράσεις. πρόλ.-επιμ.Γιάννης Κωνσταντινίδης, Αθήνα: Κριτική.
- 6.Baumgartner, F.R., & Jones, B.D., (1993). Agendas and Instability in American Politics. Chicago: University of Chicago Press.
- 7.Benford, R.D., & Snow, D.A. (2000). Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment.Annual Review of Sociology, 26, 611-639.
- 8.Benford, R., – Hunt, Sc., – Cefai, D. (2001).
- 9.Berclaz, J., & Giugni, M. (2008). Προσδιορίζοντας την έννοια των δομών της πολιτικής ευκαιρίας. In Μ.Κούση & Ch. Tilly (Ed.) Οικονομικές και πολιτικές συγκρούσεις σε συγκριτική προοπτική. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- 10.Blumer, H. (1971). Social Problems as a collective behavior. Social problems, 18 (3), 298-306.
- 11.Campbell, H.M. (Ed.) (2010). The Britannica Guide to Political and Social Movements that changed the ModernWorld. New York: Encyclopedia Britannica, Inc Britannica.
- 12.Cefai, D., & Pasquier, D. (Eds) (2003). Les sens du public. Publics politiques, publics médiatiques. Paris : PUF.
- 13.Cobb, R., – Ross, J.K. – Ross, M.H. (1976). Agenda building as a comparative political process. AmericanPolitical Science Review, 70(1), 126-138.
- 14.Cobb, R.W., & Elder, C.D. (1983). Participation in American Politics. The dynamics of agenda-building (2nded.). Baltimore-London: The Johns Hopkins University Press.
- 15.Coen, D., & Richardson, J. (2010) (Eds). Lobbying the European Union: Institutions, Actors and Issues. Oxford: Oxford University Press.
- 16.Dahl, R. (1956). A preface to Democratic Theory. Chicago:
- 17.University of Chicago Press. Favre, P. (1990). La manifestation. Paris: Presses FNSP.

- 18.Gaxie, D. (2003). La démocratie représentative (4e éd). Paris: Montchrestien.
- 19.Hague, R., & Harrop, M. (2005). Συγκριτική Πολιτική και Διακυβέρνηση. Αθήνα: Κριτική. Heywood, A. (2006). Εισαγωγή
- 20.Jenkins-Smith, H., & Sabatier, P.A. (1999). The advocacy Coalition Framework. An assessment. In P.A. Sabatier (Ed.), Theories of the Policy Process. Boulder: Westview Press.
- 21.Kriesi, H. (1995). Alliance structures. In H. Kriesi – R. Koopmans – J.W.Duyvendak – M. Giugni (eds), New social movements in Western Europe. A Comparative Analysis (pp.53-81). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- 22.Lavdas, K. (2005). Interest Groups in Disjointed Corporatism: Social Dialogue in Greece and European ‘Competitive Corporatism’. West European Politics, 28(2).
- 23.Marsh, D. (ed.) (1983). Pressure Politics. Interest groups in Britain. London: Junction Books. Meynaud, J. (1963). Nouvelles études sur les groupes de pression en France. Paris : Armand Colin. Mills, S.R.
- 24.Muller, P., & Surel, Y. (2002). Η ανάλυση των πολιτικών του Κράτους. Αθήνα: Τυπωθήτω-Γ. Δαρδανός.
- 25.Olson, M. (1991). Η λογική της συλλογικής δράσης. Δημόσια αγαθά και η θεωρία των ομάδων. πρόλ.-επιμ.Ηλίας Κατσούλης, Αθήνα: Παπαζήσης.
- 26.Sabatier, P.A. (2010). Advocacy Coalition Framework. In L. Boussaguet– S. Jacquot – P.Ravinet (Eds), Dictionnaire des politiques publiques (pp. 49-58). Paris : Sciences Po.
- 27.Saurugger, S. (2010). Groupe d’intérêt. In L.Boussaguet– S. Jacquot– P.Ravinet (Eds), Dictionnaire des politiques publiques (pp. 309-315). Paris: Sciences Po.Schattschneider, E.E. (1960). The semi sovereign people. New York: Sage Publications.
- 28.Schmitter, P.C., & Lehmbruch, G. (Eds) (1979). Trends toward Corporatist Intermediation. London: Sage Publications.
- 29.Snow, D.A., & Benford, R. (2001). Les formes de l’action collective: mobilisations dans des arènes publiques.Paris : Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales.
- 30.Tarrow, S. (1998). Power in Movement: Social movements and Contentious Politics. Cambridge: Cambridge University Press.
- 31.Thatcher, M. (2010). Réseau. In L.Boussaguet – S. Jacquot – P. Ravinet (Eds). Dictionnaire des politiques publiques (pp. 569-575). Paris : Sciences Po.
- 32.Tilly, Ch. (2004). Social Movements 1768-2004.
- 33.Wilson, G. (1990), London: Paradigm Publishers.

- 34.Αρανίτου, Β. (2012). Κοινωνικός διάλογος και εργοδοτικές οργανώσεις. Από τη συνεργασία των κοινωνικών εταίρων στην ηγεμονία των αγορών. Αθήνα: Σαββάλας.
- 35.Αφουξενίδης, Α. (2015). Η κοινωνία πολιτών στην εποχή της κρίσης. In Ν.Γ. Γεωργαράκης & Ν. Δεμερτζής (Eds), Το πολιτικό πορτραίτο της Ελλάδας. Κρίση και η αποδόμηση του πολιτικού. Αθήνα: Gutenberg- Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
- 36.Βερναρδάκης, Χρ., – Μαυρέας, Κ., – Πατρώνης Β. (2007). Συνδικάτα και σχέσεις εκπροσώπησης στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1990-2004. Ίδρυμα Σ. Καράγιωργα, Εργασία και πολιτική: συνδικαλισμός και οργάνωση συμφερόντων στην Ελλάδα (1974-2004) (pp. 37-53). 10ο Επιστημονικό Συνέδριο, Αθήνα: Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα. <http://www.vernardakis.gr>.
- 37.Κακεπάκη, Μ. (2013). “Είναι ένας νέος τρόπος να ακουστεί η φωνή μου”. Έμφυλες διαστάσεις της συλλογικής και ατομικής δράσης στην Αθήνα της κρίσης. Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, 41, 35-39.
- 38.Κατσορίδας, Δ. (2002). Το ζήτημα της συνδικαλιστικής εκπροσώπησης. Προβλήματα μορφής και συγκρότησης των συνδικάτων στην εποχή του νεοφιλελευθερισμού. ΘΕΣΕΙΣ, 78. <http://www.theseis.com>
- 39.Κουζής, Γ. (2007). Τα χαρακτηριστικά του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος. Συγκλίσεις και αποκλίσεις από τον ευρωπαϊκό χώρο. Αθήνα: Gutenberg.
- 40.Κουντούρη, Φ. (2011). Εξουσία και πολιτική δημοσιότητα. Κόμματα και ΜΜΕ στην Ελλάδα. Αθήνα: Τυπωθήτω-Γ.Δαρδανός.
- 41.Kountouri, F. (2015). Participatory types in Greece during the 2000s and the debt crisis. The significance of socio- demographic variables and media uses. In A. Afouxenidis, (Ed.), Special issue: Politics, Democracy and Digital Culture. The Greek review of social research, 140, doi:10.12681/grsr.8623.
- 42.Κούση, Μ. & Tilly, Ch. (Eds) (2008). Οικονομικές και πολιτικές συγκρούσεις σε συγκριτική προοπτική. Πρόλογος Σ.Σεφεριάδης, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- 43.Κοψίνη, Χρ., «3.710 συνδικάτα για 500.000 μισθωτούς», Η Καθημερινή, 16/03/2008.
- 44.Λάβδας, Κ.Α.(2007). Οι ομάδες συμφερόντων στον εξαρθρωμένο κορπορατισμό: Ο κοινωνικός διάλογος στην Ελλάδα και ο ευρωπαϊκός “ανταγωνιστικός κορπορατισμός”. In Κ. Featherstone (Ed.), Πολιτική στην Ελλάδα. Η πρόκληση του εκσυγχρονισμού. Αθήνα: Οκτώ.
- 45.Μαυρογορδάτος, Γ. (2001). Ομάδες πίεσης και δημοκρατία. Αθήνα: Πατάκη.
- 46.Σεφεριάδης, Σ. (2008). Περιβάλλον, κοινωνικά κινήματα και οι τρεις μέριμνες της Συγκρουσιακής πολιτικής. In Μ.Κούση & Ch. Tilly (Eds), Οικονομικές και πολιτικές συγκρούσεις σε συγκριτική προοπτική, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- 47.Σημίτη, Μ. (2012). Πολιτική κρίση και νέες μορφές παθητικής ή ευέλικτης πολιτικής συμμετοχής. Πρακτικά επιστημονικού συνεδρίου του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιώς, 60 χρόνια

Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση-30 χρόνια η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Αθήνα: Ευγενίδειο Ίδρυμα, Μάρτιος 2012.

48.Σπανός, Β. (2015). Η ποσοτική ανάλυση της πολιτικής διεκδίκησης της ΑΔΕΔΥ και της ΓΣΕΕ κατά την περίοδο της κρίσης χρέους (2010-2014). Εργασία στο πλαίσιο του μαθήματος, «Όψεις της ελληνικής πολιτικής κουλτούρας», ΠΜΣ, Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο.

49.Σώρος, Γ., Το εργατικό συνδικαλιστικό κίνημα στον ελλαδικό χώρο: ένα κίνημα σε διαρκή κρίση. <http://soros11.blogspot.gr>

50.Beyers, J. (2008). Policy Issues, Organisational Format and the Political Strategies of Interest Organisations. Στο West European Politics (σσ. 1188-1211).

51.Binderkrantz, A. (2005). Interest Group Strategies: Navigating Between Privileged Access and Strategies of Pressur. Political Studies(Vol 53), 694-715.

52.Binderkrantz, S., & Krøyer, S. (2012). Customizing strategy: Policy goals and interest group strategies. Στο Interest Groups & Advocacy (σσ. 115-138).

53.Dur, A. (2008). Interest Groups in the European Union: How Powerful Are They? Στο West European Politics (σσ. 1212-1230). Taylor & Francis Group.

54.Dur, A., & Mateo, G. (2013). Gaining access or going public? Interest group strategies in five European countries. European Journal of Political Research , 660-686.

55.Lavdas, K. (2007). Interest Groups in Disjointed Corporatism: Social Dialogue in Greece and European 'Competitive Corporatism'. West European Politics, 297-316.

56.Mach, A. (2015). Groupes d' Interet et Pouvoir Politique. Presses polytechniques et universitaires romandes.

57.Mahoney, C. (2007). Lobbying Success in the United States and the European Union

58.V.I. Anastasiadis, "Political "Parties" in the Athenian Democracy: A Modernizing Topos", Arethusa τ. 32 (1999), 313-335.

59.W. Robert Connor, The New Politicians of 5th-century Athens (Πρίνστον 1971)

60.M. H. Hansen, The Athenian Assembly in the Age of Demosthenes (Οξφόρδη 1987)

61.M. H. Hansen, The Athenian Democracy in the Age of Demosthenes (Λονδίνο 1999)

62.M. H. Hansen, "Political Parties in Democratic Athens", Greek, Roman and Byzantine Studies τ. 54 (2014) 379-403

63.M. B. Σακελλαρίου, Η Αθηναϊκή Δημοκρατία (Ηράκλειο 1999)

64. [R. G. Schwartzberg](#), Πολιτική κοινωνιολογία, Δίκαιο και Πολιτική 12, Τόμος II εκδ. Παρατηρητής, 1984

65. Σιμόν Βέλ, [Για την Κατάργηση των Κομμάτων](#), εκδ. ΑΡΜΟΣ, 2011 και ανάρτησή μας: [Σκέψεις για τη γενική κατάργηση των πολιτικών κομμάτων](#)

66. The Process of Government, A Study of Social Pressures, Chicago, 1908, επανέκδοση 1949.

67. ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4321 Ρυθ¹⁰¹, α την επανεκκίνηση της οικονομίας. (2017, Μαρτίου 21). Εφημερίς της Κυβερνήσεως, 241-252.

68. ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4324 Ρυθμίσεις θεμάτων Δημόσιου Ραδιοτηλεοπτικού Φορέα, Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση Ανώνυμη Εταιρεία και τροποποίηση του άρθρου 48 του κ.ν. 2190/1920 και άλλες διατάξεις. (2015, Απριλίου 29). Εφημερίς της Κυβερνήσεως, 385-396.

69. ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4326 Επείγοντα μέτρα για την αντιμετώπιση της βίας στον αθλητισμό και άλλες διατάξεις. (2015, Μαΐου 13). Εφημερίς της Κυβερνήσεως, 531-538.

70. ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4329 Έκδοση διαταγής πληρωμής για αξιώσεις από διοικητική σύμβαση που έχει συναφθεί στο πλαίσιο εμπορικής συναλλαγής και άλλες διατάξεις. (2015, Ιουνίου 2). Εφημερίς της Κυβερνήσεως, 583-586.

71. ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4330 Τροποποίηση διατάξεων Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος και άλλες διατάξεις. (2015, Ιουνίου 16). Εφημερίς της Κυβερνήσεως, 631-632.

72. ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4331 Μέτρα για την ανακούφιση των Ατόμων με Αναπηρία (ΑμεΑ), την απλοποίηση της λειτουργίας των Κέντρων Πιστοποίησης Αναπηρίας (ΚΕ.Π.Α.), καταπολέμηση της εισφοροδιαφυγής και συναφή ασφαλιστικά ζητήματα και άλλες διατάξεις. (2015, Ιουλίου 2). Εφημερίς της Κυβερνήσεως, 663-686.

73. ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4332 Τροποποίηση διατάξεων Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας- Τροποποίηση του Ν. 4251/2014 για την προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στις οδηγίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου 2011/98/ΕΕ και 2014/36/ΕΕ. (2015, Ιουλίου 9). Εφημερίς της Κυβερνήσεως, 709-736.

74. ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4320, Ρυθμίσεις για τη λήψη άμεσων μέτρων για την αντιμετώπιση της ανθρωπιστικής κρίσης, την οργάνωση της Κυβέρνησης και των Κυβερνητικών οργάνων και λοιπές διατάξεις. (2015, Μάρτιος 19). Εφημερίς της Κυβερνήσεως (Τεύχος Πρώτο), 225-236.

- 86.Ατσαλάκης, Γ., & Κωνσταντίνος, Ζ. (2015). Οι ομάδες ειδικών συμφερόντων είναι επιζήμιες στην πλήρη απασχόληση. Capital.gr.
- 87.Επίσημη ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (χ.χ.). Ανάκτηση από europa.eu/european-union
- 88.Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (χ.χ.). Ομάδες συμφερόντων "Δικαιώμα πρόσβασης για εκπροσώπους ομάδων συμφερόντων". Ανάκτηση από <http://www.europarl.europa.eu/atyourservice>
- 89.Ευρωπαϊκό Συμβούλιο- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (χ.χ.). Ανάκτηση από www.consilium.europa.eu/european-council
- 90.Ζοπουνίδης, Κ., & Ατσαλάκης, Γ. (2013). Συντεχνιακή λογική vs οικονομίας και κοινωνίας. Η Ναυτεμπορική.
- 91.Μοσχονάς, Γ. (2011). Οι συντεχνίες και το δημόσιο συμφέρον. Το Βήμα.
- 92.Στουρνάρας, Γ. (2017). Αναζητώντας την Μεταρρύθμιση στην νεότερη και σύγχρονη Ελλάδα.
- 93.Τριανταφύλλου, Θ. (2007). Ο ρόλος των ομάδων πίεσης-συμφερόντων (lobbies) στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών. Ανάκτηση από www.ekem.gr.
94. Heywoo Andrew ,Εισαγωγή στην πολιτική,2008,Πόλις
95. Εθνικό κέντρο Δημόσιας Δκσης&Αυτοδκσης,Μοσχοβάκος Μιχαήλ,2008

Πίνακες

ΠΙΝΑΚΑΣ 1/ΤΥΠΟΙ ΟΜΑΔΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ.....	21
ΠΙΝΑΚΑΣ 2/ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΟΜΑΔΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ ΣΤΟ ΣΤΑΔΙΟ ΤΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ (ΕΛΛΑΔΑ).....	51
ΠΙΝΑΚΑΣ 3/ ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ ΕΕ ΜΕ LOBBY'S.....	58
ΠΙΝΑΚΑΣ 4/ ΤΑ 5 ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΑ LOBBY'S ΜΕ ΤΟΝ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟ ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟ.....	62
ΠΙΝΑΚΑΣ 5/ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙΑ ΕΕ ΜΕ ΤΙΣ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΕΣ ΕΠΑΦΕΣ ΜΕ LOBBY'S.....	64
ΠΙΝΑΚΑΣ 6/ ΟΙ 5 ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΜΕ ΤΙΣ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΕΣ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΙΚΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ.....	66
ΠΙΝΑΚΑΣ 7/ ΜΕΤΡΑ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ ΤΗΣ ΕΕ ΓΙΑ ΤΙΣ ΟΜΑΔΕΣ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ.....	68
ΠΙΝΑΚΑΣ 8/ ΜΝΗΜΟΝΙΟ ΣΥΝΝΕΝΟΗΣΗΣ ΓΙΑ 3 ΕΤΕΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΜΣ.....	78-87